

בנק הפועלים

דוח על הסיכונים
גילוי בהתאם לנדבך 3 ומידע נוסף על הסיכונים
ליום 31 בדצמבר 2017

2017

תוכן העניינים

7	א. מבוא
7	א.1. מידע צופה פני עתיד
7	א.2. הצהרה על הגילוי
7	א.3. תחולת היישום
8	ב. סקירת ניהול סיכונים, יחסים פיקוחיים עיקריים ונכסי סיכון
8	ב.1. הערכת הסיכונים וניהולם
13	ב.2. תרבות ניהול הסיכונים
14	ב.3. תרחישי קיצון
14	ב.4. סיכונים מובילים ומתפתחים
15	ג. הון ומינוף
15	ג.1. מבנה ההון הפיקוחי והרכב ההון
24	ג.2. הלימות ההון
29	ג.3. יחס מינוף
31	ד. סיכון אשראי
31	ד.1. ניהול סיכוני האשראי
33	ד.2. גידור והפחתת הסיכון
35	ד.3. חשיפות לסיכוני אשראי
45	ד.4. הפחתת סיכון אשראי: גילויים בגישה הסטנדרטית
49	ה. סיכוני אשראי של צד נגדי
49	ה.1. ניהול סיכון הצד הנגדי
49	ה.2. חשיפה רגולטורית
51	ו. סיכון שוק
51	ו.1. סיכון שוק
55	ו.2. סיכון ריבית בתיק הבנקאי
56	ו.3. סיכון מניות ומרווחי אשראי: סיכון השקעה
58	ז. סיכון נדילות
63	ח. סיכון תפעולי
63	ח.1. ניהול הסיכונים התפעוליים
64	ח.2. סיכוני טכנולוגיה ומחשוב
64	ח.3. סיכוני אבטחת מידע וסייבר
65	ח.4. סיכוני מחשוב ענן
65	ח.5. היערכות לחירום
65	ח.6. ביטוח
66	ט. סיכון ציות
67	י. סיכון משפטי
67	יא. סיכון מוניטין
68	יב. סיכון רגולציה וחקיקה
68	יב.1. מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד הבנקאי
68	יב.2. דרכי ניהול הסיכון הרגולטורי
68	יג. סיכון כלכלי
68	יד. סיכון אסטרטגי
69	טו. סיכון סביבתי
69	טז. גילוי בגין תגמול
70	טז.1. הגופים המפקחים על התגמול
70	טז.2. התכנון והמבנה של תהליכי התגמול
71	טז.3. הכללת סיכונים קיימים ועתידיים בתהליך התגמול
71	טז.4. הקשר בין ביצועים במהלך תקופת מדידת הביצועים לבין רמות התגמול
71	טז.5. התאמת התגמול לביצועים לטווח ארוך
72	טז.6. תגמול משתנה
73	יז. תוספות
73	יז.1. חשיפות איגוח

רשימת הטבלאות

סקירת ניהול סיכונים, יחסים פיקוחיים עיקריים ונכסי סיכון

לוח ב-1: טבלת יחסים פיקוחיים עיקריים

לוח ב-2: חומרת גורמי סיכון

לוח ב-3: סכמה של ממשל ניהול הסיכונים וההון בבנק

לוח ב-4: מבנה ארגוני של ניהול הסיכונים

הון ומינוף

לוח ג-1: חישוב יחס ההון לרכיבי סיכון

לוח ג-2: הרכב ההון לצורך חישוב יחס ההון לרכיבי סיכון

לוח ג-3: הרכב ההון הפיקוחי לפי רכיבים ותוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי

לוח ג-4: הרכב המאזן הפיקוחי תוך ציון הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי

לוח ג-5: דוח תזרים של תנועות ברכיבי ההון הפיקוחי

לוח ג-6: הגישות הנהוגות בבנק לגבי קטגוריות הסיכון המרכזיות, לצורך חישוב ההון הפיקוחי

לוח ג-7: מידע על רכיבי הסיכון ודרישות ההון הרגולטוריות בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (כאמור בהוראות נב"ת 201 עד 209)

לוח ג-8: נכסי סיכון בחלוקה למגזרי פעילות פיקוחיים

לוח ג-9: דוח תנועות בנכסים משוקללים בסיכון במהלך התקופה

לוח ג-10: יחס המינוף

לוח ג-11: השוואה בין נכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף

לוח ג-12: גילוי על יחס המינוף

סיכון אשראי

לוח ד-1: פילוח חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי לפני הפרשה להפסדי אשראי

לוח ד-2: סך החשיפות העיקריות למדינות זרות

לוח ד-3: פיצול התיק לפי התקופה לפירעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים

לוח ד-4: סכום סיכון אשראי בעייתי, סיכון אשראי פגום, יתרות הפרשות פרטניות וקבוצתיות והוצאות בגין הפסדי אשראי שהוכרו בדוח רווח והפסד ומחיקות חשבונאיות נטו במהלך התקופה לפי ענף עיקרי או סוג עיקרי של צד נגדי

לוח ד-5: תנועה ביתרת הפרשה להפסדי אשראי

לוח ד-6: פילוח סיכון האשראי של קבוצת הבנק בענפי הבינוני והנדל"ן, בהתאם לתחומי הפעילות העיקריים

לוח ד-7: פירוט יתרות אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ-מאזני ללווים שיתרת חבותם מעל 1,200 מיליון ש"ח לפי ענפי משק

לוח ד-8: יתרת האשראי לאנשים פרטיים בישראל

לוח ד-9: מידע על חובות בעייתיים בגין אנשים פרטיים בישראל

לוח ד-10: מעקב אחר התפתחות יתרת תיק האשראי לדיוור על-פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

לוח ד-11: פירוט מאפיינים שונים של אשראי לדיוור שהעמיד הבנק - שיעור מסך הביצועים החדשים

לוח ד-12: חשיפות הבנק למימון ממונף לפי ענף המשק של הלווה

לוח ד-13: טבלת המיפוי לדירוגי חברות הדירוג הבינלאומיות המוכרות

לוח ד-14: סכום חשיפות האשראי ברוטו לפני הפחתת סיכון אשראי

לוח ד-15: סכום חשיפות האשראי נטו לאחר הפחתת סיכון אשראי

לוח ד-16: פירוט של סוגי הביטחונות בהם נעשה שימוש, תוך הצגת החשיפות המכוסות בערבויות, חשיפות המכוסות על-ידי נגזרי אשראי

וחשיפות המכוסות באמצעות ביטחונות פיננסיים כשירים על-פי הצד הנגדי

סיכונים אשראי של צד נגדי

לוח ה-1: פירוט חשיפות האשראי של הבנק שמקורן בנגזרים

לוח ה-2: פירוט הערך הנקוב של תיק נגזרי האשראי של הבנק, המשמשים לניהול סיכונים תיק האשראי של הבנק

סיכון שוק

לוח ו-1: המגבלות העיקריות על חשיפות לסיכונים שוק בכלל פעילות הבנק ובפעילות המסחר בנפרד

לוח ו-2: אמדני הסיכון של הפעילות למסחר (VaR)

לוח ו-3: רגישות שער חליפין ומדד

לוח ו-4: דרישות ההון בגין סיכונים השוק

לוח ו-5: רגישות הון הבנק לשינויים במקביל בעקומי הריבית (השינוי התיאורטי בשווי הכלכלי כתוצאה מהתרחיש)

לוח ו-6: פירוט השקעות הבנק במניות בתיק הבנקאי

סיכון נזילות

לוח ז-1: יחס כיסוי הנזילות - תאגיד בנקאי בע"מ וחברות מאוחדות שלו לתקופה של שלושה חודשים

לוח ז-2: פירוט נכסים נזילים לפי רמות כנדרש בהוראות באזל

לוח ז-3: נכסים זמינים משועבדים ולא משועבדים

גילוי בגין תגמול

לוח טז-1: טבלה המתארת את העובדים המרכזיים בבנק

לוח טז-2: מידע כללי כמותי

לוח טז-3: סך התגמול הנדחה שטרם שולם לנושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים (במיליוני ש"ח)

לוח טז-4: פירוט נוסף של סכום התגמול בגין שנת הדיווח לנושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים (במיליוני ש"ח)

לוח טז-5: מידע כמותי על החשיפה של נושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים להתאמות משתמעות

א. מבוא

המידע המפורט להלן בדיווח על הסיכונים, כנדרש בהוראות הדיווח של בנק ישראל, כולל דרישות גילוי שפורסמו על-ידי ועדת באזל ודרישות גילוי על סיכונים המבוססות על מקורות אחרים, לרבות דרישות גילוי שפורסמו על-ידי הפורום ליציבות פיננסית (FSF) ודרישות גילוי שפורסמו על-ידי צוות משימה שהוקם על-ידי המוסד ליציבות פיננסית (FSB) לשיפור הגילוי על סיכונים בתאגידים בנקאיים.

פרסום זה של הדוח על הסיכונים מהווה מידע משלים ומרחיב לדוח הכספי של בנק הפועלים בע"מ בנושאי ניהול הסיכונים וההון. יש לעיין בדוח זה ביחד עם הדוח הכספי ליום 31 בדצמבר 2017 וביאוריו, להלן "הדוחות הכספיים".

א.1. מידע צופה פני עתיד

מרביתו של המידע המפורט בדוח זה, שאינו מתייחס לעובדות היסטוריות (אף אם הוא מבוסס על עיבוד של נתונים היסטוריים), מהווה מידע צופה פני עתיד כהגדרתו בחוק ניירות-ערך, התשכ"ח-1968. תוצאות הבנק בפועל, עשויות להיות שונות מהותית מאלו שנכללו במסגרת המידע צופה פני עתיד, לרבות, בין היתר, כתוצאה משינויים בשוקי ההון בארץ ובעולם, שינויים מאקרו כלכליים, שינויים במצב הגיאופוליטי, שינויים רגולטוריים, שינויים חשבונאיים ושינויים בכללי המיסוי, וכן שינויים אחרים שאינם בשליטת הבנק, ואשר עשויים להביא לאי התממשות הערכות ו/או לשינויים בתוכניות העסקיות של הבנק. מידע צופה פני עתיד מאופיין במילים או בביטויים כגון: "תחזית", "תוכנית", "יעד", "אומדן סיכון", "תרחיש", "תרחיש קיצוני", "הערכת סיכון", "קורלציה", "התפלגות", "אנו מאמינים", "צפוי", "חזוי", "מעריכים", "מתכוונים", "מתכננים", "מתעתד", "עשוי להשתנות", "צריך", "יכול", "יהיה" וביטויים דומים להם. ביטויים צופי פני עתיד אלו, כרוכים בסיכונים ובחוסר ודאות, משום שהם מבוססים על הערכות ההנהלה לגבי אירועים עתידיים, אשר כוללים, בין היתר, שינויים בפרמטרים הבאים: מצב המשק, טעמי הציבור, שיעורי ריבית בארץ ובחול, שיעורי אינפלציה, הוראות חקיקה ורגולציה חדשות בתחום הבנקאות ושוק ההון, החשיפה לסיכונים פיננסיים, איתנות פיננסית של לווים, התנהגות המתחרים, היבטים הקשורים בתדמית הבנק, התפתחויות טכנולוגיות ונושאי כח אדם, ובתחומים אחרים אשר יש להם השפעה על פעילות הבנק ועל הסביבה בה הוא פועל, ואשר מטבע הדברים התממשותם אינה ודאית. המידע המוצג להלן נסמך, בין היתר, על מידע המצוי בידיעת הבנק והמבוסס, בין היתר, על פרסומים של גורמים שונים, כגון: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד האוצר, נתוני בנק ישראל, משרד השיכון וגורמים אחרים המפרסמים נתונים והערכות לגבי שוקי ההון בארץ ובעולם.

מידע זה משקף את נקודת המבט הנוכחית של הבנק בנוגע לאירועים עתידיים. נקודת מבט זו מבוססת על הערכות, ולכן נתונה לסיכונים, לחוסר ודאות, ואף לאפשרות שאירועים או התפתחויות, שנחזו כצפויים, לא יתממשו בכלל, או יתממשו במקצת בלבד, ואף שההתפתחויות בפועל תהיינה הפוכות מאלו שנצפו.

א.2. הצהרה על הגילוי

על פי הנחיות בנק ישראל, הצהרות על הגילוי בדוח הכספי השנתי של הבנק, תקפות גם לדוח על הסיכונים - גילוי בהתאם לנדבך 3 ומידע נוסף על הסיכונים. במסגרת הדיונים בדוחות הכספיים של הבנק, אישר דירקטוריון הבנק את פרסום הדוח על הסיכונים - גילוי בהתאם לנדבך 3 ומידע נוסף על הסיכונים.

א.3. תחולת היישום

תחולת היישום מתייחסת למסגרת עבודה למדידה והלימות הון של בנק הפועלים.

ככלל, דרישות ההון של הבנק מבוססות על הדוחות הכספיים המאוחדים שלו, הערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים והנחיותיו.

על-פי כללי החשבונאות המקובלים, חברות בנות הנשלטות במישרין או בעקיפין על-ידי הבנק מאוחדות בדוחות הכספיים, בעוד שלמטרות פיקוח על הון, חלים לעתים כללי איחוד שונים. יחד עם זאת, ליום 31 בדצמבר 2017 לא קיימים הבדלים בין בסיס האיחוד לפי כללי החשבונאות ובסיס האיחוד הפיקוחי למטרות הלימות הון.

לא קיימים איסורים או מגבלות משמעותיות כלשהן על העברת הון פיקוחי בתוך הקבוצה, למעט בגין בנק פוזיטיף אשר לגביו כל הון מעבר לדרישות נדבך 1 אינו זמין ברמת הקבוצה ולפיכך מוקצה כנגדו הון במסגרת חישובי נדבך 2. למגבלות הקבועות בהיתר בנק ישראל לרכישת השליטה בבנק, בקשר עם חלוקת עודפים, ראה [ביאור 24 בדוחות הכספיים](#).

לפרטים נוספים בדבר החברות המוחזקות העיקריות של הבנק ראה [ביאור 15 בדוחות הכספיים](#).

ב. סקירת ניהול סיכונים, יחסים פיקוחיים עיקריים ונכסי סיכון ב.1. הערכת הסיכונים וניהולם

פעילותו של הבנק כרוכה בסיכונים הפיננסיים הבאים: סיכוני אשראי (לרבות סיכון ריכוזיות וסיכון צד נגדי), סיכוני שוק (לרבות סיכון שער חליפין וסיכון ריבית בתיק הבנקאי), סיכון השקעה (סיכון מניות ומרווחי אשראי) וסיכון הנזילות (לרבות סיכון המימון). סיכונים אחרים שאינם פיננסיים הם בעיקר סיכון הציות, הסיכון המשפטי והסיכונים התפעוליים. סיכונים נוספים אליהם חשוף הבנק מטופלים באופן ישיר כחלק מהניהול העסקי והינם: סיכון מוניטין, סיכון תחרות, סיכון רגולציה וחקיקה, סיכון כלכלי, סיכון אסטרטגי וסיכון סביבתי. אסטרטגיית ניהול הסיכונים בקבוצת הבנק נועדה לתמוך בהשגת היעדים האסטרטגיים של הקבוצה כולה, תוך זיהוי וכימות הסיכונים, הגדרת אחריות על הסיכונים (Risk Ownership) ומקסום התועלת העסקית, בהתייחס לעלויות במונחי סיכון על-ידי כל גורם אחראי בכל הרמות של הארגון. ניהול הסיכונים בבנק מתבצע במתודולוגיה אחידה ובראיה כוללת תוך התאמה לדרישות הרגולטוריות, במטרה לתמוך בנטילת סיכונים באופן מושכל על מנת להשיא את רווחיות הקבוצה ברמת סיכון התואמת את תיאבון הסיכון. הבנק הגדיר את הסיכונים הבאים כסיכונים מהותיים: סיכון אשראי, סיכון שוק, סיכון השקעה, סיכון ציות, סיכון תפעולי, סיכון ריכוזיות, סיכון צד נגדי, סיכון ריבית בתיק הבנקאי, סיכון נזילות, סיכון מוניטין, סיכון אסטרטגי וסיכון רגולציה וחקיקה.

לוח ב-1: טבלת יחסים פיקוחיים עיקריים

על בסיס מאוחד, ליום				
31 בדצמבר 2017	30 בספטמבר 2017	30 ביוני 2017	31 במרץ 2017	31 בדצמבר 2016
במיליוני ש"ח/באחוזים				
הון זמין (במיליוני ש"ח)				
36,582	36,347	36,245	35,731	35,045
35,843	35,587	35,465	34,894	34,058
37,803	37,568	37,466	36,952	36,510
35,843	35,587	35,465	34,894	34,058
47,531	47,927	47,839	47,490	48,119
39,553	39,277	39,111	38,532	37,698
נכסי סיכון משוקללים (במיליוני ש"ח)				
324,772	322,689	319,225	318,702	318,379
325,616	323,586	320,175	319,704	319,426
יחסי הלימות הון (באחוזים), לפי הוראות הפיקוח על הבנקים				
11.26%	11.26%	11.35%	11.21%	11.01%
11.01%	11.00%	11.08%	10.91%	10.66%
11.64%	11.64%	11.74%	11.59%	11.47%
11.01%	11.00%	11.08%	10.91%	10.66%
14.64%	14.85%	14.99%	14.90%	15.11%
12.15%	12.14%	12.22%	12.05%	11.80%
10.23%	10.23%	10.20%	10.20%	9.17%
1.03%	1.04%	1.15%	1.02%	1.84%
יחסי המינוף, לפי הוראות הפיקוח על הבנקים				
513,037	510,009	509,345	506,327	503,875
513,370	510,363	509,720	506,723	504,283
7.37%	7.37%	7.36%	7.30%	7.25%
6.98%	6.97%	6.96%	6.89%	6.75%

(1) לפני השפעת הוראות המעבר, לרבות השפעת אימוץ כללי החשבונאות המקובלים בארצות-הברית בנושא זכויות עובדים, ולפני השפעת התאמות בגין תוכנית התייעלות.
(2) לרבות דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיוור לתאריכי הדוחות הכספיים. דרישה זו יושמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017.

לשלושת החודשים שהסתיימו ביום				
31 בדצמבר 2016	31 במרץ 2017	30 ביוני 2017	30 בספטמבר 2017	31 בדצמבר 2017
במיליוני ש"ח/באחוזים				
יחס כיסוי נזילות, לפי הוראות הפיקוח על הבנקים				
108,881	116,017	116,466	115,275	111,047
87,798	90,389	91,492	93,611	90,712
124%	128%	127%	123%	122%

בהתאם להוראת בנק ישראל, ביצע הבנק מיפוי של גורמי הסיכון העיקריים אליהם חשופה הקבוצה. בטבלה להלן מפורטים גורמי הסיכון והערכות ההנהלה לגבי חומרת הסיכון של כל אחד מגורמי הסיכון. סולם דרגות החומרה של גורמי הסיכון נקבע תוך התייחסות להגדרות תיאבון הסיכון של הבנק והוא כולל חמש דרגות חומרה לכל גורם סיכון. עבור שלוש דרגות (נמוכה, בינונית וגבוהה) נקבעו מדדים כמותיים:

- **דרגת חומרה נמוכה** – הפגיעה ברווח השנתי בגין אירוע קיצון קטנה יותר מהרווח השנתי הממוצע לפני מס במהלך עסקים רגיל, כלומר, אירוע קיצון לא יגרום לבנק לעבור להפסדים.
  - **דרגת חומרה בינונית** – הפגיעה ברווח השנתי בגין אירוע קיצון גדולה מהרווח השנתי הממוצע לפני מס במהלך עסקים רגיל ולכן גורמת לבנק לעבור להפסד לפחות באחת משנות התרחשות האירוע, ולירידה ביחס הון רובד ראשון, אך יחס ההון לא ירד אל מתחת לרמת קיבולת הסיכון שהוגדרה (6.5%).
  - **דרגת חומרה גבוהה** – הפגיעה ברווח בגין אירוע קיצון, תגרום לירידה ביחס הון רובד ראשון אל מתחת לרמת קיבולת הסיכון.
- כדי לכמת את השפעת גורמי הסיכון על הרווח ועל יחס ההון של הבנק, נבחנו, עבור מרבית הסיכונים, תרחישי קיצון מערכתיים ותרחישי גורם סיכון בודד והשפעה החמורה ביותר מבין התרחישים משמשת לצורך טבלת גורמי סיכון.
- יצוין כי כימות זה מתייחס להשפעה על הון הבנק ויתכנו תרחישים הכוללים ירידה ברווח או הפסדים שהשפעתם על רווחיות הבנק אינה זניחה אולם השפעתם על הלימות ההון הינה נמוכה ולפיכך יסווגו בדרגת חומרה נמוכה.
- בנוסף, ניתן ביטוי לחוות דעת של צוות מומחים במידה ולהערכת הצוות, המדדים הכמותיים אינם נותנים ביטוי מספיק לחומרת גורם הסיכון או כאשר אין אפשרות לקבוע בשיטות כמותיות מהימנות את רמת הסיכון של גורם סיכון מסוים.
- כל גורם סיכון המופיע בטבלה שלהלן נבדק, כאשר הוא עומד בפני עצמו, ומתוך הנחה של אי-תלות בין גורם סיכון אחד לגורמי סיכון נוספים המופיעים בטבלה. יחד עם זאת, בגורמי סיכון "מצב המשק בעולם" ו"מצב המשק בישראל" המופיעים בטבלה, נבחנו תרחישים מערכתיים האומדים את ההשפעה על הרווח ויחס ההון כתוצאה משילוב של מספר גורמי סיכון.
- יצוין כי תרחישי הסיכון מדמים מצב של התמששות נזקים בלתי צפויים מעבר לרמה הצפויה של אירועי נזק במהלך העסקים הרגיל של הקבוצה.
- הבנק מעריך את רמת הסיכונים גם בשיטה נוספת המבוססת על הערכות מומחה של רמת הסיכון המובנה, איכות ניהול הסיכונים ואפקטיביות הבקורות. הסיכון המובנה הינו הסיכון המצרפי הקיים בפעילות בה עוסק הבנק ומוגדר כהפסד פוטנציאלי מפעילות זו. הערכת סיכון מובנה מתבצעת בראיה צופה פני עתיד וגם בראיית העבר אך מבלי להתחשב בתהליכי הניהול והבקורות. הסיכון המובנה מושפע בין היתר מן הגורמים הבאים:
- הפסדי עבר ואומדן הפסדים צפויים בעתיד
  - תוכניות אסטרטגיות ועסקיות לרבות מוצרים חדשים
  - תמהיל והרכב תיק האשראי
  - מורכבות הפעילות
  - השפעת גורמים חיצוניים, לרבות כלכלה, תעשייה, חקיקה, טכנולוגיה
- כדי לאמוד את הסיכון השיורי המביא בחשבון את תהליכי הניהול והבקורה, נוספו למודל הערכות מומחי תוכן במעגל הבקרה השני בדבר איכות ניהול הסיכונים ואפקטיביות הבקורות.
- שילוב האמידה בשתי השיטות לכלל הערכת הסיכון השיורי הניתנת בטבלה להלן בסולם בן חמש דרגות חומרה, נעשה כהערכת מומחה המשקפת את הטיפול של מומחי התוכן בתחומים השונים והוא כפוף לכל ההסתייגויות האמורות לגבי מידע צופה פני עתיד.

גורם הסיכון	השפעת הסיכון
סיכונים פיננסיים	
1.	סיכון אשראי
1.1	סיכון בגין איכות הלווים ו/או ביטחונות
1.2	סיכון בגין ריכוזיות ענפית
1.3	סיכון בגין ריכוזיות לווים/קבוצת לווים
2.	סיכון שוק
2.1	סיכון ריבית
2.2	סיכון אינפלציה/סיכון שער חליפין
2.3	סיכון מחירי מניות ומרווחי אשראי
3.	סיכון נזילות
סיכונים תפעוליים ומשפטיים	
4.	סיכון תפעולי
4.1	מזה סיכון סייבר
4.2	מזה סיכון IT
5.	סיכון משפטי
סיכונים אחרים	
6.	סיכון מוניטין
7.	סיכון אסטרטגיה ותחרות
8.	סיכון רגולציה וחקיקה
9.	סיכון כלכלי - מצב המשק בישראל
10.	סיכון כלכלי - מצב המשק בעולם
11.	סיכון ציות*

* תחת סיכון הציות כלולים גם הסיכונים הנובעים מהחקירות על-ידי רשויות בארצות-הברית כאמור בביאורים T25 ו-25 בדוחות הכספיים.

א.1. מבנה וארגון מערך ניהול הסיכונים

ניהול הסיכונים מתבצע בראיה גלובלית של פעילות הבנק בארץ ובסניפי הבנק בחו"ל, ובשים לב לפעילות החברות הבנות בעלות חשיפה משמעותית לקבוצה. ניהול הסיכונים מתבצע בכל חברה בת בקבוצת הבנק בנפרד, על-פי המדיניות המוטוית על-ידי הדירקטוריון של כל חברה ואשר מוצגת בפני דירקטוריון הבנק. הבנק מנהל את הסיכונים השונים תוך גידור חלק מהם, כמפורט להלן. בקרה של הסיכונים ואמידת הסיכונים הפיננסיים והסיכונים התפעוליים מתבצעות על בסיס מתודולוגיה אחידה ברמת הקבוצה, בהנחיית החטיבה לניהול סיכונים, ובשים לב לאופי המיוחד של הפעילות בכל חברה בת.

המפקח על הבנקים קבע בהוראות ניהול בנקאי תקין הנחיות הקשורות בנושא ניהול הסיכונים. ההוראות מפרטות את דרישות המפקח בניהול הסיכונים השונים אליהם חשוף התאגיד הבנקאי, וקובעות עקרונות יסוד לניהול הסיכונים ולבקרתם, ובכללם: מעורבות נאותה והבנה מעמיקה של דירקטוריון התאגיד הבנקאי בניהול הסיכונים, ניהול הסיכונים באמצעות מנהל סיכונים שהוא חבר הנהלה, העמדת כלים לזיהוי הסיכונים ולמדידתם והסדרת אמצעי פיקוח ובקרה, כולל קיום פונקציה עצמאית לבקרת הסיכונים. הבנק פועל בהתאם להנחיות המפקח על הבנקים.

תפיסת הבקרה ביחס לכל הסיכונים הפיננסיים והסיכונים התפעוליים בבנק היא של זיהוי ואמידה של הסיכונים ובקרת עמידה במגבלות תיאבון הסיכון ובמגבלות נוספות שנקבעו בנהלים השונים, בשלושה מעגלי בקרה:

1. מעגל בקרה ראשון הכולל את היחידות העסקיות בחטיבות, לרבות חטיבות תמיכה ותפעול, שהם יוצרי/נוטלי הסיכונים, ואת יחידות הבקרה הפנימיות בחטיבות המספקות בקרה פנימית על יוצרי/נוטלי הסיכונים; הנהלת הקווים העסקיים נושאת באחריות הראשונית לניהול הסיכונים על בסיס שוטף ומטרתה לנהל את הסיכונים תוך חתירה להשגת המטרות האסטרטגיות והיעדים העסקיים, במסגרת תיאבון הסיכון שנקבע ובהתאם לנוהלי הסיכון ולהוראות הרגולטוריות. הבקרות במעגל הראשון מעוגנות בנוהלי העבודה;
2. מעגל בקרה שני הכולל את יחידות הבקרה בחטיבה לניהול סיכונים שהינה בלתי תלויה בחטיבות העסקיות, מעגל זה אחראי גם על הצגת תמונה כוללת של הסיכונים, גיבוש המתודולוגיות לאמידת הסיכונים ולהקצאת ההון הכלכלית, אמידת סיכון בלתי תלויה, ניתוח מידת ההלימה של המוצרים והפעילויות למסגרת תיאבון הסיכון וקיבולת הסיכון שהוגדרה על-ידי הדירקטוריון ותיקוף מודלים. במעגל השני פונקציות בקרה עצמאיות נוספות, כגון: חשבות, יחידות ביעוץ המשפטי, מזכירות הבנק ומשאבי אנוש;
3. מעגל בקרה שלישי הכולל את מערך הביקורת הפנימית שפועלת באופן בלתי תלוי ואובייקטיבי. מטרתה, בין היתר, לסייע לארגון להשיג את מטרותיו באמצעות פיקוח וזיהוי יישום של הנחיות הנהלה ודירקטוריון, והמלצות להפחתת סיכונים על-ידי שיפור בקרות.

דירקטוריון הבנק אחראי להתוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת ולפיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, ישירות או באמצעות הוועדה לניהול ובקרת סיכונים. עיקר תפקידי הדירקטוריון בנושא ניהול הסיכונים:

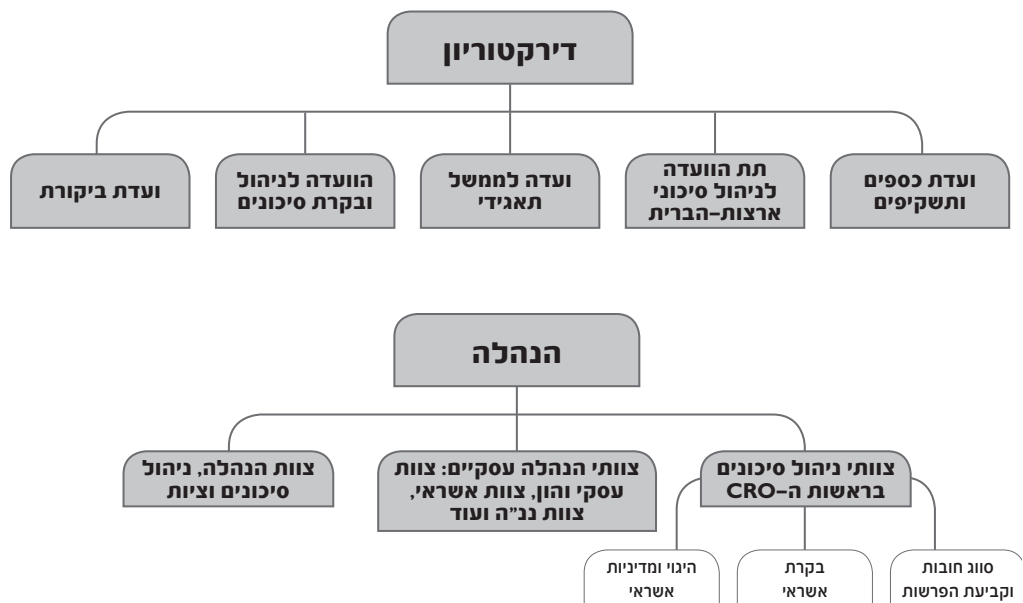
- קביעת מסגרת תיאבון הסיכון וקיבולת הסיכון של הקבוצה;
- אישור מדיניות ניהול סיכונים עקבית עם מסגרת תיאבון הסיכון, לרבות קביעת מסגרות הסיכון בתחומי הפעילות השונים ובמוקדי הסיכון העיקריים;
- אישור מסגרת תפיסת הבקרה בקבוצה ויודא כי היא עונה על צרכי ניהול הסיכונים;
- הנחיית ההנהלה הבכירה בדבר ניהול הסיכונים באופן ברור, על בסיס המלצות צוות ההנהלה לניהול סיכונים בראשות המנכ"ל, ויודא כי ההנהלה הבכירה נוקטת את הפעילויות הדרושות לזיהוי, מדידה, ניטור ובקרת הסיכונים;
- אישור המתודולוגיות לאמידת הסיכונים, לבקרתם ולהקצאת ההון הכלכלית בגינם;
- פיקוח ובקרה אחר יישום מדיניות ניהול הסיכונים כפי שנקבעה, בחינת פרופיל הסיכונים בפועל לרבות ברמת הקבוצה ובחינת התהליכים והפעולות שעל הבנק לקיים, על-מנת שימלא אחר כל ההוראות הרגולטוריות הנוגעות לניהול הסיכונים.

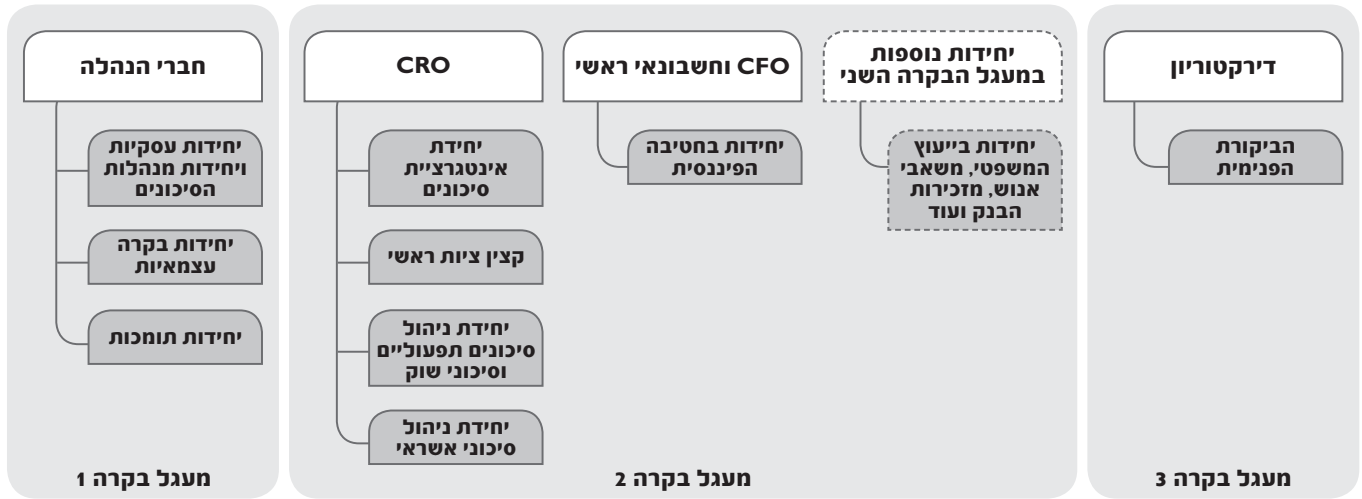
הנהלת הבנק לרבות הנהלות החטיבות אחראיות לגיבוש, הטמעה ויישום של מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, ישירות או באמצעות הצוותים הפועלים מטעמה. עיקר תפקידי ההנהלה בנושא ניהול הסיכונים:

- עיצוב מדיניות ניהול סיכונים עקבית עם מסגרת תיאבון הסיכון שקבע הדירקטוריון, לרבות מסגרות סיכון בתחומי הפעילות השונים ובמוקדי הסיכון העיקריים, והגשתה לאישור הדירקטוריון;
- מיסוד של נהלים ומסגרות סיכון התואמים למדיניות, שיטות עבודה נאותות לאמידת הסיכון ותהליכי קבלת החלטות מבוססי ניתוח תשואה/תועלת עסקית וסיכון וקבלת דיווחים מתאימים תוך וידוא ציות ליעדי המדיניות לניהול הסיכונים;
- יודא קיומו של תהליך פנימי להערכת ההון ולקביעת יעדי הון העולים בקנה אחד עם פרופיל הסיכונים של התאגיד ועם סביבת הבקרה שלו;
- יודא קיומם של משאבים נאותים לניהול הסיכונים בתאגיד לרבות מסגרת בקרת פנימיות וקיום מערכות בקרה ודיווח עצמאיות, יעילות ומקיפות בדבר הסיכונים.

מנהל הסיכונים הראשי (CRO) וחבר ההנהלה האחראי על החטיבה לניהול סיכונים בשנת 2017 ועד חודש מרץ 2018, היה מר צ. כהן. למועד פרסום הדוח גבי רננית טל-אברהמי מכהנת כממלאת מקום מנהל הסיכונים הראשי. ראה גם סעיף "עניינים אחרים" בפרק ממשל תאגידי בדוחות הכספיים. הסיכונים הפיננסיים מנוהלים על-ידי חברי הנהלה ממונים, ובאחריותם. חברי ההנהלה העיקריים האחראים לניהול סיכונים האשראי בשנת 2017 היו מר י. אורבך מנהל החטיבה העסקית ומר ר. שטיין מנהל החטיבה הקמעונאית, החל מחודש מרץ 2018 חבר ההנהלה האחראי על החטיבה העסקית הינו מר צ. כהן. חבר ההנהלה האחראי לניהול סיכונים השוק, ההשקעה והנזילות הוא מר ד. קולר מנהל חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית. הסיכון המשפטי נוהל בשנת 2017 על-ידי היועץ המשפטי הראשי, עורך-דין א. מזור והחל מחודש מרץ 2018 על-ידי עורכת-דין י. אלמוג. הסיכון הטכנולוגי מנוהל על-ידי הגבי א. בן זאב מנהלת חטיבת הטכנולוגיה והמחשוב. הסיכון התפעולי, למעט הסיכון המשפטי והסיכון הטכנולוגי, מנוהל על-ידי כל חבר ההנהלה בתחום הפעילות הנתון לאחריותו.

לוח ב-3: סכמה של ממשל ניהול הסיכונים והוון בבנק

ועדת הדירקטוריון לניהול ובקרת סיכונים – בבנק פועלת ועדה של הדירקטוריון לנושא ניהול סיכונים. ייעוד הוועדה הינו לסייע למליאת הדירקטוריון בהתווית ניהול הסיכונים של הבנק, לרבות קביעת מסגרות הסיכון בתחומי הפעילות השונים, בחינת פרופיל הסיכונים של הבנק, קיום בקרה אחר יישום מדיניות ניהול הסיכונים כפי שנקבעה ובחינת התהליכים והפעולות שעל הבנק לקיים, על-מנת שימלא אחר כל ההוראות הרגולטוריות הנוגעות לניהול הסיכונים. הוועדה לניהול ובקרת סיכונים של הדירקטוריון ומליאת הדירקטוריון מקבלות דיווח על הסיכונים וביצוע המדיניות שאושרה, לפחות אחת לרבעון.

תת הוועדה לניהול סיכונים ארצות-הברית – תת הוועדה הוקמה לצורך פיקוח על מדיניות ניהול הסיכונים של פעילות הבנק בארצות-הברית. תת הוועדה בוחנת את מדיניות ניהול הסיכונים של פעילות הבנק בארצות-הברית ומוודאת שפעילות הבנק בארצות-הברית מתבצעת במסגרת מדיניות ניהול הסיכונים שנקבעה.

ועדות דירקטוריון נוספות עוסקות בנושאים הקשורים לניהול הסיכונים. יצינו בעיקר: ועדת הביקורת, ועדת כספים ותשקיפים והוועדה לממשל תאגידי. **צוות הנהלה לניהול סיכונים וצוות בראשות המנכ"ל** – אחראי לעיצוב מדיניות לניהול הסיכון בבנק, מסגרות הסיכון ונהלי הדיווח והבקרה, וכן על בחינת פרופיל הסיכון הכולל של הבנק וההשפעה ההדדית בין סוגי גורמי הסיכון השונים.

צוותי הנהלה נוספים פועלים בתחומי הסיכון הייעודיים במסגרת המדיניות ובמגבלות הסיכון שנקבעו על-ידי הדירקטוריון וועדותיו. כמו-כן הוגדרו צוותים המתכנסים בהתקיים תנאים מסוימים ובהם צוות משברים פיננסיים וצוות חירום בנקאי.

החטיבה לניהול סיכונים – פעילויות החטיבה ותחומי אחריותה תואמים את האמור בהוראת ניהול בנקאי תקן 310. יעדיה העיקריים של החטיבה הם: הטמעת תרבות ניהול וניטור סיכונים מתקדמת בקבוצת הבנק, שתתמוך בנטילת סיכונים באופן מושכל במטרה להשיא את רווחיות הקבוצה ברמת סיכון התואמת את תיאבון הסיכון, הגדרת מדיניות ניהול סיכונים וציות ברמת הקבוצה, התואמת את מטרות הקבוצה ואת דרישות ועדת באזל והרגולציה המקומית הרלוונטית וכן בחינה וניטור פרופיל הסיכון הכולל של הבנק והתאמות לתאבון הסיכון שקבע הדירקטוריון.

החטיבה מוודאת את קיומם ואיכותם של התהליכים המרכזיים לניהול הסיכונים בקבוצה: זיהוי ואמידה של הסיכונים, קביעת מגבלות לקיבולת הסיכון ולתיאבון הסיכון, קביעת מנגנוני בקרה, ניטור הסיכונים ודיווח. החטיבה מובילה ומרכזת את תהליך ה-ICAAP (תהליך פנימי שנתי להערכת כמות ההון הנדרשת בשים לב לסיכונים) ושותפה בניהול ההון. החטיבה מורכבת מארבע יחידות ובראשן מנהל החטיבה במעמד חבר הנהלה: (1) יחידת ניהול סיכונים אשראי (2) יחידת ניהול סיכונים תפעוליים וסיכוני שוק (3) יחידת קצין ציות ראשי ואכיפה בניירות-ערך ו- (4) יחידת אינטגרציה סיכונים.

כמו-כן מפעילה החטיבה לניהול סיכונים מספר צוותים בראשות מנהל הסיכונים הראשי:

צוות הנהלה הגיוני מדיניות אשראי – הצוות מגבש את מדיניות האשראי של הבנק.

צוות הנהלה בקרת אשראי – הצוות דן בדוחות בקרת אשראי שנערכו ללווים הגדולים בבנק הפועלים ולמדגמים מבוססי סיכון על כלל תיק האשראי של הבנק ובוחר את מהימנות דירוג האשראי, נאותות הסיווג וההפרשות בקבוצה.

צוות הנהלה לטיפול בסיווג חובות וקביעת הפרשה להפסדי אשראי – הצוות עוסק בגיבוש מתודולוגית הפרשה קבוצתית, גיבוש מדיניות ביצוע סיווגים והפרשות פרטניות, סיווג אשראי וקביעת הפרשות פרטניות להפסדי אשראי בכפוף למדרג הסמכויות.

צוות תיקוף – באחריות הצוות: מעקב אחר סטאטוס התקדמות תוכנית תיקוף המודלים הנמצאים בשימוש ושיפורם, עבודות תיקוף שבוצעו בזיקה וכן מעקב ואישור מלאי המודלים המהותיים בשימוש.

להרחבה בנושא ניהול הסיכונים ראה סקירת הסיכונים להלן וכן פרק סקירת הסיכונים [בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

ב.2. תרבות ניהול הסיכונים

הקבוצה מפתחת ומשמרת תרבות ניהול סיכונים המסייעת למודעות לסיכון ולהתנהגויות ושיפוט נאותים לגבי נטילת סיכונים במסגרת של ממשל תאגידי, תומכת בניהול סיכונים אפקטיבי, מקדמת נטילת סיכונים נאותה, ומבטיחה שסיכונים מתפתחים או פעילויות של נטילת סיכון יזוהו, ייאמדו, יוצפו ויטופלו במועד. תרבות ניהול הסיכונים המוטמעת בקבוצת הבנק מדגישה את החשיבות של: 1. השגת איזון נאות בין סיכון לגמול, העולה בקנה אחד עם התיאבון לסיכון אליו הבנק מגיע בעת נטילת סיכונים; 2. מערכת בקורות אפקטיבית התואמת את סדר הגודל של הבנק ואת מורכבותו; 3. יכולת לאתגר את איכות המודלים של הסיכון, רמת דיוק הנתונים, יכולת הכלים הזמינים למדוד סיכונים בצורה נכונה, והנימוקים לנטילת סיכונים; 4. ניהול מעקב אחר הפרת מגבלות וסטייה מהמדיניות שנקבעה והפעלת הליכים משמעותיים מידתיים לפי הצורך; 5. הבנק מטפח יושרה בהתמקד על מתן שירות הוגן ללקוחות. עקרונות מהותיים בתרבות ניהול הסיכונים בבנק באים לידי ביטוי גם ביישום העקרונות הבאים:

- חברי הדירקטוריון וההנהלה הבכירה מתווים את ערכי הליבה של הבנק ואת הציפיות לתרבות ניהול הסיכונים שלו, והתנהגותם משקפת את הערכים שאומצו: יושרה וטיפול בזריזות במקרי אי ציות שהתגלו.
- חברי הדירקטוריון וההנהלה מפתחים ומיישמים מסגרת יעילה של תיאבון לסיכון, ומגבים אותה בהצהרה ברורה לגבי התיאבון לסיכון כמפורט לעיל, העומדת ביסוד אסטרטגיית ניהול הסיכונים של הבנק ומשולבת באסטרטגיית העסקית הכוללת.
- תיאבון לסיכון: תיאבון הסיכון בבנק מהווה מסגרת יעילה לניהול הסיכונים ומהווה כלי מרכזי המאפשר לקשר בין אסטרטגיית הארגון, הקצאת ההון וניהול הסיכונים. מסמך תיאבון הסיכון מצהיר על התיאבון לסיכון בבנק ובקבוצה, הדירקטוריון קובע את מסגרת תיאבון הסיכון בשים לב להמלצת המנכ"ל, מנהל הסיכונים הראשי (CRO) והממונה על החטיבה הפיננסית (CFO) אשר מתרגמים ציפיות אלה למטרות ומגבלות לקווי העסקים. במסמך תיאבון הסיכון מוגדרים גם התפקידים ותחומי האחריות של הדירקטוריון וההנהלה הבכירה בניסוח הצהרת התיאבון לסיכון. מסגרת תיאבון הסיכון כוללת מדיניות, תהליכים, בקורות, ומערכות שבעזרתן התיאבון לסיכון מיושם, מתוקשר ומפוקח.
- מסגרת תיאבון הסיכון כוללת הצהרת תיאבון וקיבולת לסיכון, מגבלות סיכון וקווי מתאר של התפקידים ותחומי האחריות של אלה האחראים על היישום והבקרה של מסגרת תיאבון הסיכון. מסגרת תיאבון הסיכון מתייחסת לסיכונים המהותיים לבנק וקובעת את פרופיל הסיכון ביחס לאסטרטגיית העסקית של הבנק ולקיבולת הסיכון של הבנק. מסגרת תיאבון הסיכון יעילה מספקת מסגרת משותפת ואמצעים להנהלה הבכירה ולדירקטוריון כדי לתקשר, להבין ולהעריך את רמת הסיכון שהם מוכנים לקבל. המסגרת מגדירה במפורש את הגבולות שבתחומם מצופה מההנהלה לפעול על מנת ליישם את האסטרטגיית העסקית של הבנק. המסגרת כוללת את המרכיבים העיקריים הבאים:
- הצהרת תיאבון הסיכון: ניסוח בכתב של היקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו ובכללם: קיום דוחות איכותיים, כמו גם מדדים כמותיים ביחס לרווחים, הון, מדדי סיכון, נזילות ואמצעים רלוונטיים אחרים על-פי הצורך, לרבות:
- קיבולת הסיכון: רמת הסיכון המירבית שהבנק יכול לשאת, ללא הפרת מגבלות הון הרלוונטיות לתרחיש קיצון, לרבות מנקודת מבטם של בעלי מניות והלקוחות. עמידה בקיבולת הסיכון תיבחן בין היתר באמצעות ביצוע תרחישי קיצון שמטרתם לאמוד פגיעה ברווח הבנק וברמת הלימות ההון של הבנק, וזאת כתוצאה מקורות תרחיש קיצון.
- תיאבון סיכון: הסיכון המירבי המצרפי הכולל שהתאגיד הבנקאי יהיה מוכן לשאת, בתוך קיבולת הסיכון שהוגדרה, על מנת להשיג את היעדים העסקיים על-פי התוכנית האסטרטגית תחת אילוצים שונים (כגון מקורות הון ונזילות, דרישות רגולטוריות, מאפייני סיכון/תשואה וכדומה).
- מגבלות סיכון: מדדים כמותיים אשר נותנים ביטוי מעשי להצהרת תיאבון הסיכון המצרפי של הבנק.
- תגמול: מסמכי העקרונות והתקנים לנוהגי תגמול נועדו להבטיח ניהול תגמול יעיל, מתאם בין תגמול לנטילת סיכונים זהירה ופיקוח יעיל, ומעורבות של בעלי העניין בתגמול. תגמול העובדים בכלל והבכירים בפרט מביא בחשבון את הסיכונים שנוטל העובד בשם הבנק ואת ביצועי העובד מבחינת עמידה במדיניות הסיכון, ציות, וכללי מדיניות חשובים אחרים של הקבוצה. החטיבה לניהול סיכונים מעורבת בקביעת מדיניות התגמול והתמריצים באופן שיעודד ניהול ביצועים וכישרונות ויחזק את התנהגות ניהול הסיכונים הרצויה (ראה [פרק תגמול עובדים](#)).
- אחריות: ממשל הסיכונים מוכוון להשגת בהירות מלאה של הבעלות על הסיכון בכל הדרגים ובכל התהליכים.
- תקשורת יעילה וביקורתיות: תרבות ניהול הסיכונים בקבוצה מקדמת סביבה של תקשורת פתוחה וביקורתיות אפקטיבית תוך עידוד לסביבה של מעורבות פתוחה ובונה.
- מערכת סדורה של נוהלי הבנק כוללת מגבלות, הסמכות ותהליכי אסקלציה התומכים בניהול סיכונים. קיימים נהלים הולמים לדיווח אנונימי על חשדות, על מנת לתמוך בציות אפקטיבי למסגרת ניהול הסיכונים;
- הקוד האתי-התנהגותי של הבנק מאגד את אמות המידה, המוסר והקשרים בין חברים לעבודה, היחסים עם הלקוחות והספקים, התרומה לקהילה והאחריות החברתית והסביבתית.
- מסמכי מדיניות ניהול הסיכונים שלהלן מגדירים, בין היתר, את הממשל התאגידי, לרבות התפקידים ותחומי האחריות של הדירקטוריון, של מנהל הסיכונים הראשי ושל פונקציית ניהול הסיכונים, והערכה בלתי תלויה של מסגרת הממשל התאגידי לניהול סיכונים, וכן את המעמד, המשאבים, הסמכות והעצמאות של פונקציית ניהול הסיכונים, ביקורת הפנים והדיווחים לוועדות ולדירקטוריון.
- מסמך תיאבון הסיכון
- מסמך מדיניות ניהול הסיכונים בקבוצה
- מסמך מדיניות ניהול סיכונים אשראי
- מסמך מדיניות ניהול סיכונים treasury
- מסמך המדיניות לניהול הסיכונים התפעוליים
- מסמך מדיניות - תפיסת הבקרה
- מסמך מדיניות - קצין ציות
- מסמך מדיניות ניהול סיכונים צד נגדי
- מסמך מדיניות ניהול סיכונים בנקאות בתקשורת
- מסמך מדיניות ניהול סיכון המוניטין בקבוצת בנק הפועלים

- מסמך מדיניות השקת מוצר חדש/פעילות חדשה בקבוצת בנק הפועלים
  - צירטר החטיבה לניהול סיכונים
  - צירטר ועדות הדירקטוריון וצוותי ההנהלה
- מבנה וארגון מערך הסיכונים וכן תרבות ניהול הסיכונים המופיעים בפרק זה רלוונטים לכל סוגי הסיכונים ולכלל היחידות בבנק. בהמשך של דוח זה יופיעו התייחסויות נוספות, לפי העניין, לסוגי הסיכון בנפרד.

3.3. תרחישי קיצון

על מנת להבין את ההשלכות האפשריות של זעזועים שונים על האיתנות הפיננסית של הבנק, הן בהינתן מאזן קיים והן בהתממשות תוכניות העבודה וכוונות עסקיות אחרות, מתקיים תהליך של בחינת תרחישי קיצון. בבנק נבחנים לשם כך תרחישים משלושה סוגים: תרחישים מערכתיים כוללים, תרחישי גורם בודד (Single Factor) ותרחישים הפוכים. הבנק מתאים את מגוון התרחישים והמאפיינים שלהם להתפתחויות פיננסיות, פוליטיות וסביבתיות בארץ ובעולם. מעבר לכך הבנק מיישם את ההנחיות של בנק ישראל ומפעיל מבחן קיצון אחיד המוגדר על-ידי הפיקוח על הבנקים, כאשר נדרש לכך. מטרת ניתוח תרחישי הקיצון:

- זיהוי ריכוזי סיכון וחולשות אפשריות בתיק הבנק;
- בחינת השפעת החלטות אסטרטגיות של הבנק;
- שילוב בתהליך התכנון ובחינת השלכות התוכנית העסקית על החשיפות הפוטנציאליות;
- בחינת האיתנות הפיננסית של הבנק והערכת הנזק הפוטנציאלי העלול להיגרם בהתרחש אירועי קיצון מסוגים שונים;
- ניתוח של רגישות הבנק לזעזועים/אירועים חריגים אך אפשריים;
- הערכת המהותיות של הסיכונים השונים;
- בחינת עמידת הבנק בתאבון ובקיבולת הסיכון ופריסת תאבון הסיכון לרמת החסיבות;
- תמיכה בחסיבות העסקיות בהבנת מפת הסיכונים של תחומי הפעילות והסקטורים השונים;
- תמיכה בתהליך ה-ICAAP ובגיבוש תוכניות מגירה למזעור הפגיעה של אירועי קיצון;

חלק מהתרחישים נבחנים בתדירות חודשית או רבעונית וחלק אחר בתדירות שנתית. ההנחות, המתודולוגיה והתוצאות נדונות ומאושרות בצוות תרחישי קיצון וריכוזי סיכון וכן בישיבות ההנהלה וועדות הדירקטוריון.

ניהול ההון לוקח בחשבון את תוצאותיהם של תרחישי קיצון שונים, וזאת מכמה היבטים: ראשית, יעד ההון של הבנק נקבע בהתחשב בקיבולת הסיכון, אשר מגדירה את הלימות ההון המינימלית שהבנק מוכן להגיע אליה בהתרחש מצב קיצון. שנית, תכנון ההון כולל תוכניות מגירה אשר הבנק יכול להוציא לפועל בקרות תרחיש קיצון על מנת להביא לשיפור בהלימות ההון שלו. כמו-כן, תרחישי הקיצון נבחנים עבור כל אחת משנות התכנון, בהינתן יעדי ההון ויחס ההון הצפוי, על מנת לוודא שתכנון ההון מבטיח עמידה בקיבולת הסיכון לאורך כל שנות התכנון. כמו-כן, בוחן הבנק את השפעת תרחיש לחץ מתון שעיקרו שינויים בשווקים הפיננסיים ובכללם: שינוי ריבית, מרווחים, שערי חליפין ועוד על יחס הלימות ההון, במטרה למדוד ולהגביל את פוטנציאל שחיקת יחס הלימות ההון. בניהול הנזילות הבנק בוחן תרחישי נזילות פנימיים.

4.4. סיכונים מובילים ומתפתחים

בהתבסס על המלצת ה-FSB (המוסד לציבות פיננסיות) סיכון מוביל מוגדר כהתפתחות המתרחשת כיום בסביבת העסקים של הבנק, אשר עלולה להשפיע לרעה על תוצאות הבנק במהלך השנה הקרובה. זאת לעומת סיכון מתפתח אשר ישנה אי ודאות גדולה יותר לגבי מועד גיבושו לכלל התרחשות בעלת השפעה מהותית על אסטרטגיית הבנק.

ניהול הסיכונים בקבוצת הבנק מתואר בהרחבה בדוח על הסיכונים - גילוי בהתאם לנדבך 3 ומידע נוסף על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2017. הנהלת הבנק דנה בהתפתחותם של הסיכונים הנוספים המפורטים להלן כסיכונים מובילים או מתפתחים:

- **סביבת המאקרו:** פעילות הבנק תלויה בסביבה העסקית בישראל ובעולם. מצב הכלכלה העולמית, שינויים משמעותיים במדיניות המוניטרית ובעקומי הריבית, תנודתיות בשווקים ושינויים במחירי הנכסים הפיננסיים בארץ ובעולם ובמחירי הנדל"ן והמצב הכלכלי, המדיני והביטחוני של ישראל ושל האזור הינם בעלי פוטנציאל להשפעה על פעילות הבנק. התוכנית האסטרטגית הרב שנתית של הבנק כוללת הנחות מסוימות לגבי סביבת המאקרו תוך התייחסות לסיכונים הקיימים בכלכלה הגלובלית ובמשק הישראלי ומאזנת בין שיקולי תשואה לסיכון.
- **הסביבה הרגולטורית בארץ:** בשנים האחרונות גובשו מספר יוזמות רגולטוריות שעניינן בעיקר, הגברת התחרותיות במערכת הבנקאית בישראל ולצידן קיימות מספר יוזמות רגולטוריות נוספות הנמצאות בשלבי ייזום. היוזמות והמגמות הרגולטוריות ובפרט החובה של הבנק להיפרד מחברות כרטיסי האשראי שלו כמו גם השינויים המשמעותיים בתחום פעילות זה, עשויות להשפיע על המערכת הבנקאית בכלל ועל הבנק בפרט. בשלב זה מוקדם להעריך ולאמוד השפעתן על הבנק. לפרטים אודות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל התשע"ז-2017 ראה [ביאור 35 בדוחות הכספיים](#).
- **הסביבה הרגולטורית בחו"ל:** לרפורמות רגולטוריות בינלאומיות קיימת השלכה על פעילותו העסקית של הבנק בארץ ובעולם.
- **סיכון הציות:** המשך החקירות נגד בנקים בעולם והקנסות המוטלים על בנקים ברחבי העולם בהקשר להפרות של הנחיות רגולטוריות, כגון בדבר סיוע להעלמות מס ומניעת מימון טרור, הלבנת הון וחקירת מעשי שחיתות. לפרטים בדבר תביעות משפטיות וחקירות ראה [ביאור 25 ד-ה בדוחות הכספיים](#). בדבר חקירת עסקי קבוצת הבנק עם לקוחות אמריקאים וחקירה בנושא FIFA.
- **סיכון אבטחת מידע ותקריות קיברנטיות:** איומי הסייבר המתגברים כלפי גופים פיננסיים והפנית משאבי התעשייה הבנקאית להתמודדות עם הסיכון. הבנק מבצע בקרות באופן תדיר בכלל הערוצים על מנת למנוע חדירת פוגעים, הפעלת תוכנות זדוניות ומניעת דלף מידע. מעגלי הבקרה מורכבים ממספר רב של מערכות אבטחת מידע מתקדמות אשר פרוסות פנימית ברשת הבנק וחיצונית בתור הגנה היקפית. לפרטים בדבר הליכים משפטיים ראה פרק סקירת הסיכונים [בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

ג. הון ומינוף

ג.1. מבנה ההון הפיקוחי והרכב ההון

מדידת ההון מבוססת על חלוקת ההון להון רובד 1 (הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף) ולהון רובד 2. מדידת ההון על רכיביו מתבצעת בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 202, בכפוף למגבלות על מבנה ההון שנקבעו בהוראה ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 299 (ההון הפיקוחי - הוראות מעבר). מכשירי ההון וכתבי ההתחייבות הנדחים שאינם כשירים עוד כהון פיקוחי לפי הוראות מדידה והלימות הון מוכרים לפי הוראות המעבר החל מיום 1 בינואר 2014 עד לתקרה של 80% מיתרתם בהון הפיקוחי ליום 31 בדצמבר 2013 ובכל שנה עוקבת מופחתת תקרה זו ב-10% נוספים עד ליום 1 בינואר 2022. לשנת 2017 מכשירי ההון וכתבי ההתחייבות הנדחים מוכרים עד לתקרה של 50% מיתרתם בהון הפיקוחי ליום 31 בדצמבר 2013. מכשירי ההון המורכבים המוכרים כהון רובד 1 מגויסים על-ידי הבנק, ומכשירי ההון המוכרים כהון רובד 2 מגויסים על-ידי הבנק וכן באמצעות חברות בנות בבעלותו המלאה (פועלים הנפקות ו-Hapoalim International N.V.). לפרטים אודות כתבי ההתחייבות הנדחים, ראה [ביאור 20 בדוחות הכספיים](#).

ג.1.א. חישוב יחס ההון

לוח ג-1: חישוב יחס ההון לרכיבי סיכון

31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017	
במיליוני ש"ח		
1. הון לצורך חישוב יחס ההון לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים		
35,045	36,582	הון עצמי רובד 1 ⁽¹⁾
1,465	1,221	הון רובד 1 נוסף
36,510	37,803	סך-הכל הון רובד 1 ⁽¹⁾
11,609	9,728	הון רובד 2
48,119	47,531	סך-הכל הון כולל ⁽¹⁾
2. יתרות משוקללות של נכסי סיכון		
290,139	295,986	סיכון אשראי ⁽²⁾
4,866	5,114	סיכוי שוק
23,374	23,672	סיכון תפעולי
318,379	324,772	סך-הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון ⁽²⁾
באחוזים		
3. יחס ההון לרכיבי סיכון		
11.01%	11.26%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון
11.47%	11.64%	יחס הון רובד 1 לרכיבי סיכון
15.11%	14.64%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון
9.17%	10.23%	יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על-ידי הפיקוח על הבנקים ⁽³⁾
12.67%	13.73%	יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על-ידי הפיקוח על הבנקים ⁽³⁾

(1) הנתונים מוצגים בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 202 בדבר "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי" ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 299. בנוסף, נתונים אלה כוללים התאמות בגין תוכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן: התאמות בגין תוכנית ההתייעלות), אשר נזקפות בשיעורים שווים על פני 5 שנים החל משנת 2017 ואילך. לפרטים נוספים על השפעת הוראות המעבר וההתאמות בגין תוכנית ההתייעלות ראה [ביאור 24 בדוחות הכספיים](#).

(2) מסך-הכל היתרות המשוקללות של נכסי סיכון הופחתו סך של 853 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017 ו-1,065 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2016 בשל התאמות בגין תוכנית ההתייעלות, אשר בהתאם לאישור הפיקוח על הבנקים נזקפות בהדרגה על פני 5 שנים החל משנת 2017.

(3) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש ויחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9%-12.5% ו-10%-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה, החל מיום 1 בינואר 2015, התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור ליום 31 בדצמבר 2017 ו-10% בהתאמה. דרישה זו יושמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017.

לוח ג-2: הרכב ההון לצורך חישוב יחס הון לרכיבי סיכון

31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017	
במיליוני ש"ח		
הון רובד 1		
8,146	8,124	הון מניות רגילות נפרע ופרמיה
26,665	28,465	עודפים
116	70	זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו
355	510	רווחים שטרם מומשו מהתאמות של ניירות-ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן
(200)	(531)	מכשירים הוניים אחרים
(37)	(56)	סכומים שהופחתו מהון רובד 1
35,045	36,582	סך-הכל הון עצמי רובד 1
1,465	1,221	מכשירים מורכבים חדשניים
36,510	37,803	סך-הכל הון רובד 1
הון רובד 2		
264	148	מכשירי הון מורכבים וכתבי התחייבות נדחים
3,627	3,700	הפרשות קבוצתיות להפסדי אשראי לפני השפעת המס המת"חס
7,718	5,880	מכשירי הון רובד 2 שהונפקו על-ידי חברות בת של התאגיד הבנקאי למשקיעי צד ג'
-	-	סכומים שהופחתו מהון רובד 2
11,609	9,728	סך-הכל הון רובד 2
48,119	47,531	הון כולל כשיר

לפרטים נוספים, ראה [ביאור 24 בדוחות הכספיים](#).

לוח ג-3: הרכב ההון הפיקוחי לפי רכיבים ותוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי

הפניות למאזן הפיקוחי	ליום		ליום	
	31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017	
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3		יתרה	סכומים שלא נוכו יתרה מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3	יתרה
				במיליוני ש"ח
הון עצמי רובד 1				
הון עצמי רובד 1 – מכשירים ועודפים				
1				הון מניות רגילות שהונפק על-ידי התאגיד הבנקאי ופרמיה על מניות רגילות הכלולות בהון עצמי רובד 1
	2+1	8,146	8,124	
2	3	26,665	28,465	עודפים, לרבות דיבידנד שהוצע או שהוכרז לאחר תאריך המאזן
3	14+4	(159)	(631)	רווח כולל אחר מצטבר ועודפים שניתן להם גילוי
5	42	116	18	מניות רגילות שהונפקו על-ידי חברות בת של התאגיד הבנקאי שאוחדו והמוחזקות על-ידי צד ג' (זכויות שאינן מקנות שליטה)
6		34,320	36,028	הון עצמי רובד 1 לפני התאמות פיקוחיות וניכויים
הון עצמי רובד 1 – התאמות פיקוחיות וניכויים				
10	6	18	27	מסים נדחים לקבל שמימושם מתבסס על רווחיות עתידית של התאגיד הבנקאי, למעט מסים נדחים לקבל הנובעים מהפרשי עיתוי
11	7	(1)	(1)	סכום הרווח הכולל האחר המצטבר בגין גידורי תזרים מזומנים של פריטים שאינם מוצגים במאזן לפי שווי הוגן
14	8	7	11	רווחים והפסדים שטרם מומשו כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של התחייבויות שנבעו משינויים בסיכון האשראי העצמי של התאגיד הבנקאי
16		-	5	השקעה עצמית במניות רגילות, המוחזקות באופן ישיר או עקיף (כולל התחייבות לרכוש מניות בכפוף להסכמים חוזיים)
21		77	116	מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי, אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רובד 1
26		(77)	(612)	התאמות פיקוחיות וניכויים נוספים שנקבעו על-ידי הפיקוח על הבנקים
26		(77)	(612)	מזה: התאמות פיקוחיות נוספות להון עצמי רובד 1
26		-	(610)	מזה: בגין תוכנית ההתייעלות
26		(77)	(116)	מזה: בגין מס שכר
28	24	(725)	15	סך-כל ההתאמות הפיקוחיות והניכויים בהון עצמי רובד 1
29		35,045	36,582	הון עצמי רובד 1
הון רובד 1 נוסף				
הון רובד 1 נוסף – מכשירים				
33	9	1,465	1,221	מכשירי הון רובד 1 נוסף שהונפקו על-ידי התאגיד, הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר
36		1,465	1,221	הון רובד 1 נוסף לפני ניכויים
הון רובד 1 נוסף – ניכויים				
43		-	-	סך-כל הניכויים בהון רובד 1 נוסף
44		1,465	1,221	הון רובד 1 נוסף
45		36,510	37,803	הון רובד 1

לוח ג-3: הרכב ההון הפיקוחי לפי רכיבים ותוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (המשך)

הפניות למאזן הפיקוחי	ליום	
	ליום 31 בדצמבר 2016	ליום 31 בדצמבר 2017
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3	יתרה	סכומים שלא נוכו יתרה מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3
	במיליוני ש"ח	
הון רובד 2		
הון רובד 2 – מכשירים והפרשות		
מכשירי הון רובד 2 שהונפקו על-ידי התאגיד, הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר	148	264
מכשירי הון רובד 2 שהונפקו על-ידי חברות בת של התאגיד הבנקאי למשקיעי צד ג'	5,880	7,718
מזה: מכשירי הון רובד 2 שהונפקו על-ידי חברות בת של התאגיד הבנקאי והמוחזקים על-ידי משקיעי צד ג', המופחתים בהדרגה מהון רובד 2	5,880	7,718
הפרשות קבוצתיות להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס	3,700	3,627
הון רובד 2 לפני ניכויים	9,728	11,609
הון רובד 2 – ניכויים		
סך-כל ההתאמות הפיקוחיות להון רובד 2	-	-
הון רובד 2	9,728	11,609
סך ההון	47,531	48,119
נכסי סיכון משוקללים		
סך-הכל נכסי סיכון משוקללים בהתאם לטיפול שנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3	324,295	317,813
מזה: נכסי סיכון אשראי	295,509	289,573
מזה: נכסי סיכון שוק	5,114	4,866
מזה: נכסי סיכון תפעולי	23,672	23,374
סך נכסי סיכון משוקללים	324,772	318,379

לוח ג-3: הרכב ההון הפיקוחי לפי רכיבים ותוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (המשך)

הפניות למאזן הפיקוחי	ליום	
	31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017
סכומים שלא נוכו יתרה/אחוז	סכומים שלא נוכו יתרה/אחוז	
מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3	מההון הכפופים לטיפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל 3	
	במיליוני ש"ח/באחוזים	
יחסי הון וכריות לשימור הון		
61 הון עצמי רובד 1	11.01%	11.26%
62 הון רובד 1	11.47%	11.64%
63 ההון הכולל	15.11%	14.64%
דרישות מזעריות שנקבעו על-ידי הפיקוח על הבנקים		
69 יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינו 9%, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינו 10%. ליחס זה, החל מיום 1 בינואר 2015 התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור ליום 31 בדצמבר 2017. דרישה זו ישמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017. בהתאם לכך, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על-ידי הפיקוח על הבנקים ליום 31 בדצמבר 2017, על בסיס מאוחד, לפי הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017, הינו 10.23%	9.17%	10.23%
71 יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינו 12.5%, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינו 13.5%. ליחס זה, החל מיום 1 בינואר 2015 התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור ליום 31 בדצמבר 2017. דרישה זו ישמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017. בהתאם לכך, יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על-ידי הפיקוח על הבנקים ליום 31 בדצמבר 2017, על בסיס מאוחד, לפי הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017, הינו 13.73%	12.67%	13.73%
סכומים שמתחת לסף ההפחתה (לפני שקלול סיכון)		
72 השקעות בהון של תאגידים פיננסיים, שאינן עולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו על-ידי התאגיד הפיננסי והן מתחת לסף ההפחתה	951	2,310
73 השקעות בהון של תאגידים פיננסיים, העולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו על-ידי התאגיד הפיננסי והן מתחת לסף ההפחתה	559	602
75 מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי שהן מתחת לסף ההפחתה	3,505	3,658
תקרה להכללת הפרשות ברובד 2		
76 הפרשה כשירה להכללה במסגרת רובד 2 בהתייחס לחשיפות תחת הגישה הסטנדרטית, לפני יישום התקרה	3,800	3,829
77 התקרה להכללת הפרשה במסגרת רובד 2 תחת הגישה הסטנדרטית	3,627	3,700
מכשירי הון שאינם כשירים כהון פיקוחי הכפופים להוראות המעבר		
82 סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 1 נוסף הכפופים להוראות המעבר	1,465	1,221
83 סכום שנוכה מהון רובד 1 נוסף בשל התקרה	936	1,188
84 סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 2 הכפופים להוראות המעבר	9,153	7,628
85 סכום שנוכה מהון רובד 2 בשל התקרה	-	-

לוח ג-4: הרכב המאזן הפיקוחי תוך ציון הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי	ליום 31 בדצמבר 2016	ליום 31 בדצמבר 2017	
	מאזן פיקוחי מאוחד במיליוני ש"ח		
			נכסים
	80,378	86,114	מזומנים ופיקדונות בבנקים*
10	(4)	(3)	* מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת בהון רובד 2
	71,449	65,442	ניירות-ערך*
	951	1,057	* מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינן עולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
	70,498	64,385	* מזה: ניירות-ערך אחרים
	375	684	ניירות-ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
	276,084	282,507	אשראי לציבור*
	421	457	* מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שעולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי, שאינן עולות על סף הפחתה
	-	1,253	* מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינן עולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
	(4,127)	(3,844)	הפרשה להפסדי אשראי*
10	(3,060)	(3,170)	* מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת בהון רובד 2
	(1,067)	(674)	* מזה: הפרשה להפסדי אשראי שלא נכללת בהון הפיקוחי
	271,957	278,663	אשראי לציבור, נטו
	2,561	2,292	אשראי לממשלות*
10	(3)	(3)	* מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת בהון רובד 2
	153	203	השקעה בחברות כלולות*
	138	145	* מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שעולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי, שאינן עולות על סף הפחתה
	3,363	3,392	בניינים וציוד
	11,916	12,013	נכסים בגין מכשירים נגזרים
	5,953	5,621	נכסים אחרים*
	3,742	3,699	* מזה: נכסי מס נדחה**
	-	-	** מזה: נכסי מס נדחה המיוחסים להפרשי עיתוי מעל 10% מהון עצמי רובד 1
6	45	38	** מזה: נכסי מס נדחה, למעט אלו המיוחסים להפרשי עיתוי
	3,697	3,661	** מזה: נכסי מס נדחה אחרים
	2,211	1,922	* מזה: נכסים אחרים נוספים
	448,105	454,424	סך-כל הנכסים

לוח ג-4: הרכב המאזן הפיקוחי תוך ציון הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי (המשך)

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי	ליום 31 בדצמבר 2016	ליום 31 בדצמבר 2017	
	מאזן פיקוחי מאוחד במיליוני ש"ח		
	338,502	347,351	התחייבויות והון
	4,377	4,149	פיקדונות הציבור
	345	320	פיקדונות מבנקים
	484	367	פיקדונות הממשלה
	33,560	29,058	ניירות-ערך שהושאלו או נמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר
	8,073	7,571	אגרות-חוב וכתבי התחייבות נדחים*
	9,447	7,249	* מזה: כתבי התחייבות נדחים שאינם מוכרים כהון פיקוחי
	9,447	7,249	* מזה: כתבי התחייבות נדחים המוכרים כהון פיקוחי**
9	9,447	7,249	** מזה: אינם כשירים כרכיבי הון פיקוחי וכפופים להוראות מעבר
	12,587	12,049	התחייבויות בגין מכשירים נגזרים*
8	18	9	* מזה: בגין סיכון האשראי העצמי
	24,025	25,126	התחייבויות אחרות
10	560	524	* מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת בהון רובד 2
	413,880	418,420	סך-כל ההתחייבויות
	34,047	35,863	הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי*
	34,047	35,863	* מזה: הון מניות רגילות ופרמיה, עודפים, הפסד כולל אחר וקרנות הון**
1	1,334	1,333	** מזה: הון מניות רגילות
2	6,812	6,791	** מזה: פרמיה על מניות רגילות
3	26,667	28,466	** מזה: עודפים
א4	(840)	(786)	** מזה: הפסד כולל אחר מצטבר***
	355	510	*** מזה: התאמות בגין הצגת ניירות-ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן
7	(2)	(1)	*** מזה: הפסדים נטו בגין גידורי תזרימי מזומנים
	(33)	(53)	*** מזה: התאמות מתרגום, נטו לאחר השפעת גידורים
ב4	74	59	** מזה: קרנות הון מהטבה בשל עסקות תשלום מבוסס מניות
	178	141	זכויות שאינן מקנות שליטה*
5	116	70	* מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שניתן לייחס להון עצמי רובד 1
	62	71	* מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שלא ניתן לייחס להון הפיקוחי
	34,225	36,004	סך-כל ההון
	448,105	454,424	סך-כל ההתחייבויות וההון

לוח ג-5: דוח תזרים של תנועות ברכיבי ההון הפיקוחי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017				
הון עצמי רוברד 1	הון רוברד 1 נוסף	סך הון רוברד 1	הון רוברד 2	סך ההון
במיליוני ש"ח				
35,045	1,465	36,510	11,609	48,119
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016				
שינוי ברכיבי ההון				
(1)	-	(1)	-	(1)
הון מניות רגילות				
(21)	-	(21)	-	(21)
פרמיה על מניות רגילות				
2,660	-	2,660	-	2,660
רווח נקי לתקופה המיוחס לבעלי המניות של הבנק				
(861)	-	(861)	-	(861)
דיבידנד				
1	-	1	-	1
השפעת אימוץ כללי חשבונאות בנושא זכויות עובדים שנכללה בעודפים*				
155	-	155	-	155
רווחים שטרם מומשו מהתאמות של ניירות-ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן				
1	-	1	-	1
רווחים שטרם מומשו בגין גידורי תזרים מזומנים				
(20)	-	(20)	-	(20)
התאמות מתרגום של יחידות אוטונומיות המוחזקות בחו"ל				
(15)	-	(15)	-	(15)
הטבה בשל עסקות תשלום מבוסס מניות				
-	-	-	-	-
תקבולים על חשבון מניות וסכומים שהתקבלו תמורת אופציות לרכישת מניות				
(145)	-	(145)	-	(145)
השפעת אימוץ כללי חשבונאות בנושא זכויות עובדים שנכללה ברווח כולל אחר*				
(152)	-	(152)	-	(152)
התאמות בגין השפעת תוכנית ההתייעלות				
(46)	-	(46)	-	(46)
זכויות שאינן מקנות שליטה בהון המניות של חברות בת שאוחדו*				
-	-	-	-	-
אחר				
1,556	-	1,556	-	1,556
סך השינוי לפני התאמות פיקוחיות וניכויים				
שינוי בהשפעת התאמות פיקוחיות וניכויים				
-	-	-	-	-
מוניטין ונכסים לא מוחשיים				
3	-	3	-	3
חסים נדחים שמימושם מתבסס על רווחיות עתידית של התאגיד הבנקאי*				
-	-	-	-	-
חסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתי (מעל 10% מהון עצמי רוברד 1)*				
-	-	-	-	-
קרן פנסיות עם הטבות מוגדרות הרשומה כנכס במאזן				
-	-	-	-	-
סכום הרווח הכולל האחר המצטבר בגין תזרים מזומנים				
-	-	-	-	-
של פריטים שאינם מוצגים במאזן לפי שווי הוגן*				
-	-	-	-	-
גידול בהון הנובע מחשיפות איגוח				
(4)	-	(4)	-	(4)
רווחים והפסדים שטרם מומשו כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של				
20	-	20	-	20
התחייבויות שנבעו משינויים בסיכון האשראי העצמי של הבנק*				
-	-	-	-	-
השקעה עצמית במניות רגילות (המוחזקת באופן ישיר או עקיף)*				
-	-	-	-	-
החזקות צולבות הדדיות במניות רגילות של תאגידים פיננסיים				
-	-	-	-	-
השקעות בהון מניות של תאגידים פיננסיים כאשר ההשקעה				
-	-	-	-	-
אינה עולה על 10% מהון התאגיד הפיננסי				
-	-	-	-	-
השקעות בהון מניות של תאגידים פיננסיים כאשר				
-	-	-	-	-
ההשקעה עולה על 10% מהון התאגיד הפיננסי				
-	-	-	-	-
ניכוי סף - הסכום העולה על 15% מהון עצמי רוברד 1				
-	-	-	-	-
אחרים				
19	-	19	-	19
סך-הכל שינוי בהתאמות הפיקוחיות והניכויים				
(2,198)	(1,954)	(244)	(244)	-
קיטון במכשירי הון פיקוחי				
-	-	-	-	-
מכשירי הון שהונפקו				
73	73	-	-	-
שינוי בהפרשות קבוצתיות להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס				
-	-	-	-	-
אחר				
47,531	9,728	37,803	1,221	36,582
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017				

* לאחר התאמות, כנדרש בהוראות המעבר בהוראה 299.

לוח ג-5: דוח תזרים של תנועות ברכיבי ההון הפיקוחי (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016				
הון עצמי רובד 1	הון רובד 1 נוסף	סך הון רובד 1	הון רובד 2	סך ההון
במיליוני ש"ח				
33,246	1,709	34,955	14,593	49,548
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015				
שינוי ברכיבי ההון				
5	-	5	-	5
הון מניות רגילות				
47	-	47	-	47
פרמיה על מניות רגילות				
2,628	-	2,628	-	2,628
רווח נקי לתקופה המיוחס לבעלי המניות של הבנק				
(685)	-	(685)	-	(685)
דיבידנד				
2	-	2	-	2
השפעת אימוץ כללי חשבונאות בנושא זכויות עובדים שנכללה בעודפים*				
(96)	-	(96)	-	(96)
הפסדים שטרם מומשו מהתאמות של ניירות-ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן				
2	-	2	-	2
רווחים שטרם מומשו בגין גידורי תזרים מזומנים				
(25)	-	(25)	-	(25)
התאמות מתרגום של יחידות אוטונומיות המוחזקות בחו"ל				
(39)	-	(39)	-	(39)
הטבה בשל עסקות תשלום מבוסס מניות				
-	-	-	-	-
תקבולים על חשבון מניות וסכומים שהתקבלו תמורת אופציות לרכישת מניות				
(104)	-	(104)	-	(104)
השפעת אימוץ כללי חשבונאות בנושא זכויות עובדים שנכללה ברווח כולל אחר*				
(762)	-	(762)	-	(762)
השפעת תוכנית ההתייעלות שנכללה ברווח כולל אחר				
762	-	762	-	762
התאמות בגין השפעת תוכנית ההתייעלות				
(32)	-	(32)	-	(32)
זכויות שאינן מקנות שליטה בהון המניות של חברות בת שאוחדו*				
-	-	-	-	-
אחר				
1,703	-	1,703	-	1,703
סך השינוי לפני התאמות פיקוחיות וניכויים				
שינוי בהשפעת התאמות פיקוחיות וניכויים				
-	-	-	-	-
מוניטין ונכסים לא מוחשיים				
8	-	8	-	8
מסים נדחים שמימושם מתבסס על רווחיות עתידית של התאגיד הבנקאי*				
(89)	-	(89)	-	(89)
מסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתוי (מעל 10% מהון עצמי רובד 1)*				
-	-	-	-	-
קרן פנסיות עם הטבות מוגדרות הרשומה כנכס במאזן				
1	-	1	-	1
סכום הרווח הכולל האחר המצטבר בגין תזרים מזומנים של פריטים שאינם מוצגים במאזן לפי שווי הוגן*				
-	-	-	-	-
גידול בהון הנובע מחשיפות איגוח				
4	-	4	-	4
רווחים והפסדים שטרם מומשו כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של התחייבויות שנבעו משינויים בסיכון האשראי העצמי של הבנק*				
(20)	-	(20)	-	(20)
השקעה עצמית במניות רגילות (המוחזקת באופן ישיר או עקיף)*				
-	-	-	-	-
החזקות צולבות הדדיות במניות רגילות של תאגידים פיננסיים				
-	-	-	-	-
השקעות בהון מניות של תאגידים פיננסיים כאשר ההשקעה אינה עולה על 10% מהון התאגיד הפיננסי				
-	-	-	-	-
השקעות בהון מניות של תאגידים פיננסיים כאשר ההשקעה עולה על 10% מהון התאגיד הפיננסי				
-	-	-	-	-
ניכוי סף - הסכום העולה על 15% מהון עצמי רובד 1				
-	-	-	-	-
אחרים				
(96)	-	(96)	-	(96)
סך-הכל שינוי בהתאמות הפיקוחיות והניכויים				
(2,940)	(2,696)	(244)	(244)	-
קיטון במכשירי הון פיקוחי				
-	-	-	-	-
מכשירי הון שהונפקו				
(288)	(288)	-	-	-
שינוי בהפרשות קבוצתיות להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס				
-	-	-	-	-
אחר				
35,045	1,465	36,510	11,609	48,119
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016				

* לאחר התאמות, כנדרש בהוראות המעבר בהוראה 299.

השינויים ברכיבי ההון הפיקוחי בשנת 2017 נובעים בעיקר מרווח נקי לתקופה בסך של 2,660 מיליוני ש"ח, שקוזז על-ידי חלוקת דיבידנד בסך של 861 מיליוני ש"ח, מרווחים שטרם מומשו מניירות-ערך זמינים למכירה בסך 155 מיליוני ש"ח ומקיטון במכשירי הון פיקוחי בסך של 2,198 מיליוני ש"ח. השינויים ברכיבי ההון הפיקוחי בשנת 2016 נובעים בעיקר מרווח נקי לתקופה בסך של 2,628 מיליוני ש"ח, שקוזז על-ידי חלוקת דיבידנד בסך של 685 מיליוני ש"ח והפסדים שטרם מומשו מניירות-ערך זמינים למכירה בסך 96 מיליוני ש"ח ומקיטון במכשירי הון פיקוחי בסך של 2,940 מיליוני ש"ח. נתונים אלה כוללים התאמות בגין תוכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל", אשר נזקפות בשיעורים שווים על פני 5 שנים החל משנת 2017 ואילך.

ג.2. הלימות ההון

ג.2.א. גישת הבנק להערכת הלימות ההון

הבנק מיישם את הוראות מדידה והלימות הון המבוססות על הוראות באזל כפי שפורסמו על-ידי הפיקוח על הבנקים וכפי ששולבו בהוראות ניהול בנקאי תקין 2011-201 וכן במסגרת קובץ שאלות ותשובות.

הוראות מדידה והלימות הון מתבססות על שלושה נדבכים:

- נדבך 1 - כולל את אופן חישוב דרישות ההון המזערי הפיקוחי בגין סיכונים האשראי, הסיכון התפעולי וסיכון השוק.
- נדבך 2 - מתווה את התהליכים הפנימיים בבנק (ICAAP - Internal Capital Adequacy Assessment Process) המשמשים להערכת ההון הנדרש בגין מכלול הסיכונים לרבות אלו שאינם נכללים בנדבך 1 (כגון ריכוזיות אשראי, סיכון ריבית בתיק הבנקאי, סיכונים מזילות, סיכונים סליקה וסיכונים אסטרטגיים) ובמקביל תהליך סקירה שיבוצע על-ידי הפיקוח על הבנקים.
- נדבך 3 - משמעת שוק. נדבך זה קובע את האופן וההיקף של המידע שיוצג במסגרת הדיווח לציבור בדבר הסיכונים שהבנק חשוף אליהם. במסגרת נדבך זה נדרש מתן מידע כמותי ומידע איכותי כדי לאפשר לגורמי השוק להעריך את מידת החשיפה של הבנק לגורמי סיכון.

ג.2.ב. יישום והשפעה של הוראות רגולטוריות העוסקות בנושאי מדידה והלימות הון

התייעלות תפעולית

בחודש ינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" ("הוראת התייעלות"). בהתאם להוראת התייעלות, דירקטוריון תאגיד בנקאי יתווה תוכנית רב-שנתית להתייעלות. תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו בהוראה יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התוכנית לתקופה של עד חמש שנים בקו ישר לעניין חישוב יחסי הלימות ההון ויחס המינוף. בחודש אוקטובר 2016 אישר דירקטוריון הבנק תוכנית התייעלות שעלותה המוערכת בסך של 762 מיליוני ש"ח, נטו מהשפעת המס, נזקפה להון. השפעת עלויות תוכנית התייעלות על יחסי הלימות ההון, המוערכת בכ-0.21% ליום 31 בדצמבר 2017, נזקפת בשיעורים שווים על פני 5 שנים החל משנת 2017 ואילך.

בהמשך להוראת התייעלות, פרסם הפיקוח על הבנקים בחודש יוני 2017 מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן", אשר מעודד את התאגידים הבנקאיים לבחון, בנוסף להתייעלות בהוצאות כוח אדם, גם אפשרויות לצמצום עלויות נדל"ן ותחזוקה של יחידות המטה והנהלה, לרבות באמצעות בחינה מחודשת של מיקומן הגיאוגרפי (להלן: התייעלות בתחום הנדל"ן). במסגרת זאת, על מנת לעודד יישום תוכנית התייעלות בתחום הנדל"ן, הפיקוח יאשר לבנקים הקלות בנושא הלימות הון. בהתאם למכתב הנוסף, הוארך תוקפו של המכתב המקורי עד ליום 30 ביוני 2018.

דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים (תחולה מיום 1 בינואר 2017)

הפיקוח על הבנקים פרסם חוזר בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים" (להלן: "החוזר"). החוזר מתקן את הוראות ניהול בנקאי תקין 203 ו-204 במטרה להתאימן להמלצות ועדת באזל בכל הקשור לדרישות הון בגין חשיפות של תאגידים בנקאיים לצדדים נגדיים מרכזיים. החוזר מפרט את ההנחיות החדשות, אשר חלות על חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים הנגרמות מנגזרי OTC, עסקות נגזרים סחירים בבורסה ועסקות מימון ניירות-ערך. ההנחיות מבדילות בין צד נגדי מרכזי שאינו כשיר לבין צד נגדי מרכזי כשיר, כאשר לאחרון נקבעו דרישות הון מופחתות. האמור בחוזר חל מיום 1 בינואר 2017.

ביום 28 בדצמבר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב המצוין כי על אף האמור לעיל, חישוב סכום החשיפה בגין לקוחות הפעילים בבורסת המעו"ף ימשיך להיות על-פי גישת התרחישים.

ביום 2 ביולי 2017 הודיע הפיקוח על הבנקים כי מתקיימים התנאים, כאמור בנספח ג' להוראה 203, לסייג מסלוקת הבורסה ומסלוקת המעו"ף כצדדים נגדיים מרכזיים כשירים. זאת, בעקבות תיקונים שונים בחקיקה והצהרת רשות ניירות-ערך בעניין, ולאחר סיום הוראות המעבר, שלפיהן ניתן היה להתייחס לבורסה בתל-אביב כצד נגדי מרכזי כשיר עד לתאריך 30 ביוני 2017. ההשפעה של אימוץ החוזר ליום 31 בדצמבר 2017 אינה מהותית.

דרישות הון בגין חובות בביטחון נכס למגורים

ביום 15 במרץ 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין 203 בנושא חובות בביטחון נכס למגורים, לפיו הלוואות המובטחות במלואן על-ידי משכנתאות על נכס למגורים בשיעור מימון הגבוה מ-60%, תשוקללנה בשיעור של 60%. ההוראה נכנסה לתוקף ביום פרסומה וחלה על הלוואות בביטחון נכס למגורים אשר ניתנו מיום 15 במרץ 2018.

ג.2.ג. יישום הוראות באזל

יישום הנדבך הראשון

יישום הוראות הנדבך הראשון, כולל בתוכו מדידת חשיפות סיכון המשמשות לחישוב ההון הפיקוחי הנדרש להקצאה לסיכונים אלה.

לוח ג-6: הגישות הנהוגות בבנק לגבי קטגוריות הסיכון המרכזיות, לצורך חישוב ההון הפיקוחי

קטגוריה	גישת הבנק
סיכוני אשראי	גישה סטנדרטית
סיכוני שוק	גישה סטנדרטית
סיכון תפעולי	גישה סטנדרטית
סיכון אשראי צד נגדי	גישה החשיפה הנוכחית
חשיפות איגוח	גישה סטנדרטית
נכסים אחרים	על-פי משקולות הסיכון שנקבעו בהוראות ניהול בנקאי תקין

יישום הנדבך השני וגישת הבנק להערכת הלימות ההון שלו

במסגרת הנדבך השני, נדרש הבנק לקיים תהליך פנימי להערכת הלימות ההון, ולקבוע אסטרטגיה להבטחת הלימות ההון במסגרת תהליך פנימי להערכת נאותות הלימות ההון (להלן: "ICAAP"). תהליך זה נועד להבטיח קיום רמת הון הולמת שתתמוך בכלל הסיכונים הגלומים בפעילות הבנק, בהתאם למדיניות תאבון הסיכון שהוגדרה ואושרה על-ידי דירקטוריון הבנק ובהתאם לתוכניות ההתפתחות והצמיחה העתידיות תוך פיתוח ונקיטת תהליכים נאותים לניהול הסיכונים. התהליך משלב, בין היתר, קביעה של תיאבון סיכון, יעדי הון, תהליכי תכנון וניהול ההון במגוון תרחישים שונים לרבות תרחישי קיצון.

במקביל, הפיקוח על הבנקים נדרש לבצע תהליך סקירה והערכה של ה-ICAAP של התאגידים הבנקאיים במסגרת תהליך ה-SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), על מנת לקבוע אם ההון יעדי ההון הולמים ולדרוש צעדי תיקון היכן שנדרש, לרבות בדרך של חיזוק הממשל התאגידי, ניהול הסיכונים והבקורות הפנימיים. במסגרת סקירה זו, הפיקוח עשוי גם לדרוש מהתאגיד תוספת הון. במסגרת התהליך הפיקוחי ייקבע יחס ההון הפיקוחי המזערי הנדרש מהבנק. בחינת ה-ICAAP על-ידי הפיקוח על הבנקים מהווה חלק ממסגרת העבודה לפיקוח ממוקד סיכון (Risk Based Supervision) RBS המעריכה, בין היתר, את פרופיל הסיכון ואת איכות ניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי.

הבנק הגיש לבנק ישראל, בסוף חודש ינואר 2018, את מסמך ה-ICAAP לשנת 2017. במסגרת המסמך העריך הבנק את הסיכונים ופוטנציאל ההשפעה של תמהיל נכסיו על פרופיל הסיכון של הבנק ועל בסיס הערכות אלו והבאה בחשבון של דרישות הפיקוח המתקבלות במסגרת תהליך ה-SREP, קבע את יעדי ההון הפנימיים.

ג.2.ד. יעד הלימות ההון

בהתאם לחוזר הפיקוח על הבנקים בדבר יחסי הון מזעריים נדרש הבנק בהיותו תאגיד בנקאי משמעותי במיוחד (כזה, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל), לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי של 13.5% וזאת, החל מיום 1 בינואר 2017. בנוסף, החל מיום 1 בינואר 2015 התווספה ליחסי ההון המזעריים דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיר לתאריכי הדוחות הכספיים. דרישה זו יושמה בהדרגה, על פני שמונה רבעונים, עד ליום 1 בינואר 2017.

בהתאם לכך, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי ויחס ההון הכולל המזערי הנדרשים על-ידי הפיקוח על הבנקים על בסיס מאוחד, לפי הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017, הינם 10.23%-13.73%, בהתאמה.

על-פי החלטת דירקטוריון הבנק, יעד יחס הון עצמי רובד 1 מיום 31 בדצמבר 2017 עומד על 10.75%.

ג.2.ה. תכנון וניהול ההון

תכנון ההון הינו תהליך שנתי עם אופק תכנון מתגלגל של שלוש שנים. ניהול ההון הינו תהליך המתבצע באופן שוטף. תכנון וניהול ההון נחשבים לחלק אינטגרלי מהתוכנית האסטרטגית והפיננסית של הבנק ונשענים על תוכניות העבודה של היחידות העסקיות השונות, במטרה להעריך את דרישות ההון בתקופת התוכנית ומשמשים את תהליך התכנון האסטרטגי, בהתייחס להתכנות והקצאת הון ליחידות ובהלימה להגדרות תיאבון הסיכון המפורטות (ראה פרקי הסיכון להלן), כפי שהוגדרו על-ידי דירקטוריון הבנק, בכפוף להוראות הרגולטור. בהתאם לכך, ניהול הון אפקטיבי יבטיח:

- הקצאה יעילה של הון במהלך העסקים הרגיל של הבנק.
- בסיס הון איתן אשר ישמש ככרית כנגד הסיכונים הבלתי צפויים שאליהם חשוף הבנק, יתמוך באסטרטגיה העסקית ויאפשר עמידה בכל עת בדרישת ההון המזערית הרגולטורית. לצורך זה הבנק מתייחס לא רק למצב ההון הנוכחי אלא גם להתפתחויות עתידיות בבסיס ההון ובדרישות ההון.

הבנק בוחן באופן שוטף את יכולתו לעמוד ביעדי ההון והמינוף המזעריים הרגולטוריים וכן ביעדים הפנימיים שנקבעו במסגרת תכנון ופיתוח עסקיו. לצורך כך מתבצע מדי שנה תכנון של יתרות נכסי הסיכון ותנועות ההון (כולל בין השאר תחזית רווח נקי, תחזית חלוקת דיבידנד, שינויים בקרנות ההון ובניכויים מההון, השפעה של שינויים ברגולציה על בסיס ההון ותוכניות לגיוס מכשירי הון שונים) לטווח של שלוש השנים הקרובות. תכנון זה מביא בחשבון את היעדים העסקיים של הבנק וכולל בחינה של הסביבה העסקית לרבות מספר תרחישים כלכליים (תרחישי קיצון ותרחישי גורם בודד). למיטב שיפוטו של הבנק, יש ביכולתו לעמוד ביעדי ההון שנקבעו. הבנק אומד מדי רבעון את השינויים בפרמטרים השונים המשפיעים על יכולתו לעמוד לאורך זמן ביעדי ההון שלו, ומבצע שינויים כנדרש.

לצורך קיומו של תהליך יסודי ויעיל לניהול ההון בבנק, פועלת מחלקה ייעודית לניהול ההון של הבנק הכפופה לממונה על החטיבה הפיננסית. המחלקה אחראית על ריכוז עבודת המטה והבקרה השוטפת בכל הקשור לניהול ותכנון ההון בבנק. במסגרת זאת, המחלקה אחראית בין השאר על הנושאים הבאים: תכנון ההון; בקרה על הלימות ההון והעמידה ביעדי נכסי הסיכון; תוכניות מגירה לתרחישי קיצון; יזום פעולות הנדרשות לניהול ההון, לפי הצורך. לצורך כך, המחלקה אחראית על מעקב אחר התפתחות הרגולציה בקשר לניהול ההון בארץ ובעולם ואחר דרכים מתקדמות לניהול הון בבנקים בעולם. המחלקה גם אחראית על יישום מתודולוגיות של מדידת הון כלכלי ורווחיות כלכלית. מתודולוגיות אלה משמשות לקבלת החלטות לפי תשואה מתואמת סיכון ברמות הניהוליות השונות בבנק.

ג.2.ו. מדידת חשיפות הסיכון ודרישות ההון

מדידת החשיפות לסיכונים השונים עשויה להשתנות בין היתר בהתאם להיקף התיק, איכותו, שינויים מתודולוגיים ורגולטוריים ושינויים בשערי חליפין. הגדרת החשיפה: דיווח כספי על-פי תקני חשבונאות מקובלים, בהתאמות הנדרשות להוראות ניהול בנקאי תקין לחישוב דרישות ההון, קביעת ההון הפיקוחי או צורכי ניהול החשיפות הפנימי של הבנק. חשיפות הסיכון המוצגות להלן מבוססות על הכללים שהוגדרו לצורך חישוב ההון הפיקוחי הדרוש על מנת לתמוך בסיכונים אלו.

לוח ג-7: מידע על רכיבי הסיכון ודרישות ההון הרגולטוריות בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (כאמור בהוראות נב"ת 201 עד 209)

31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017		
נכסי סיכון	דרישות הון ⁽¹⁾	נכסי סיכון	דרישות הון ⁽¹⁾	במיליוני ש"ח
סיכון אשראי				
209	1,649	198	1,440	חובות של ריבוניות
363	2,863	435	3,171	חובות של ישויות סקטור ציבורי
805	6,357	893	6,505	חובות של תאגידים בנקאיים
15,029	118,620	15,508	112,952	חובות של תאגידים
5,854	46,207	6,764	49,263	חובות בביטחון נדל"ן מסחרי
5,956	47,005	6,833	49,767	חשיפות קמעונאיות ליחידים
928	7,323	1,113	8,107	הלוואות לעסקים קטנים
4,851	38,288	5,703	41,536	הלוואות לדירור
12	96	12	87	איגוח
2,303	18,180	2,673	19,466	נכסים אחרים
450	3,551	507	3,692	סיכון CVA
36,760	290,139	40,639	295,986	סך-הכל בגין סיכון אשראי
617	4,866	702	5,114	סיכונים שוק
2,961	23,374	3,250	23,672	סיכון תפעולי
40,338	318,379	44,591	324,772	סך נכסי הסיכון בגין הסיכונים השונים
	35,045		36,582	הון עצמי רובד 1
	36,510		37,803	הון רובד 1
	48,119		47,531	הון כולל
באחוזים				
11.01%		11.26%		יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי הסיכון
11.47%		11.64%		יחס הון רובד 1 לרכיבי הסיכון
15.11%		14.64%		יחס ההון הכולל לרכיבי הסיכון
9.17% ⁽²⁾		10.23% ⁽²⁾		יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים
12.67% ⁽²⁾		13.73% ⁽²⁾		יחס ההון הכולל המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים

(1) דרישות ההון חושבו בהתאם ליחס ההון הכולל המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים בשיעור של 13.73% ליום 31 בדצמבר 2017 ו-12.67% ליום 31 בדצמבר 2016. הגישות הנהוגות בבנק לגבי קטגוריות הסיכון המרכזיות, לצורך חישוב ההון הפיקוחי הן: הגישה הסטנדרטית (מימוש בסיכונים אשראי, סיכונים שוק, סיכון תפעולי וסיכון איגוח) גישת החשיפה הנוכחית (סיכון אשראי צד נגדי) וחישוב על-פי משקולות הסיכון שנקבעו בהוראות ניהול בנקאי תקין (משמש לחישוב בנכסים אחרים).

(2) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9%-12.5% בהתאמה והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10%-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה, החל מיום 1 בינואר 2015, התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדירור ליום 31 בדצמבר 2017 וליום 31 בדצמבר 2016 בהתאמה. דרישה זו יושמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017.

לוח ג-8: נכסי סיכון בחלוקה למגזרי פעילות פיקוחיים

31 בדצמבר 2017												
סך-הכל	אחר - חו"ל אחר	פעילות - עסקית - חו"ל	אנשים פרטיים - חו"ל	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	סיכון אשראי	
במיליוני ש"ח												
276,593	3,581	-	-	-	13,935	6,418	59,071	38,968	69,561	2,074	82,985	פעילות בישראל
19,393	-	248	17,877	1,268	-	-	-	-	-	-	-	פעילות בחו"ל
295,986	3,581	248	17,877	1,268	13,935	6,418	59,071	38,968	69,561	2,074	82,985	סך-הכל נכסי סיכון אשראי
5,114	-	-	-	-	5,114	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
23,672	238	423	658	437	3,971	384	2,787	1,682	5,574	432	7,086	סיכון תפעולי
324,772	3,819	671	18,535	1,705	23,020	6,802	61,858	40,650	75,135	2,506	90,071	סך-הכל נכסי סיכון

31 בדצמבר 2016*												
סך-הכל	אחר - חו"ל אחר	פעילות - עסקית - חו"ל	אנשים פרטיים - חו"ל	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	סיכון אשראי	
במיליוני ש"ח												
268,081	2,291	-	-	-	19,914	4,599	57,577	36,211	59,548	2,567	85,374	פעילות בישראל
22,058	-	-	20,712	1,346	-	-	-	-	-	-	-	פעילות בחו"ל
290,139	2,291	-	20,712	1,346	19,914	4,599	57,577	36,211	59,548	2,567	85,374	סך-הכל נכסי סיכון אשראי
4,866	-	-	-	-	4,866	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
23,374	838	450	572	608	4,166	406	3,005	1,651	4,721	396	6,561	סיכון תפעולי
318,379	3,129	450	21,284	1,954	28,946	5,005	60,582	37,862	64,269	2,963	91,935	סך-הכל נכסי סיכון

* סווג מחדש.

ג.2.ז. תנועה בנכסים משוקללים בסיכון במהלך התקופה
 לוח ג-9: דוח תנועות בנכסים משוקללים בסיכון במהלך התקופה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017				
	סיכון אשראי	סיכון שוק	סיכון תפעולי	סך-הכל נכסי סיכון
	במיליוני ש"ח			
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	290,139	4,866	23,374	318,379
שינויים בהיקף התיק ⁽¹⁾	8,373	248	298	8,919
שינויים באיכות התיק ⁽²⁾	(195)	-	-	(195)
שינויים במתודולוגיה ובמדיניות ⁽³⁾	(84)	-	-	(84)
מכירות ⁽⁴⁾	(186)	-	-	(186)
השפעת שינויים בשערי חליפין	(2,061)	-	-	(2,061)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	295,986	5,114	23,672	324,772

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016				
	סיכון אשראי	סיכון שוק	סיכון תפעולי	סך-הכל נכסי סיכון
	במיליוני ש"ח			
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015	317,891	4,562	22,671	345,124
שינויים בהיקף התיק ⁽¹⁾	(13,647)	304	703	(12,640)
שינויים באיכות התיק ⁽²⁾	(10,006)	-	-	(10,006)
שינויים במתודולוגיה ובמדיניות ⁽³⁾	(41)	-	-	(41)
מכירות ⁽⁴⁾	(3,315)	-	-	(3,315)
השפעת שינויים בשערי חליפין	(743)	-	-	(743)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	290,139	4,866	23,374	318,379

- (1) הקטגוריה "שינויים בהיקף התיק" מתייחסת לשינוי בגודל התיק למעט שינויים שנבעו משינוי באיכות התיק.
- (2) הקטגוריה "שינויים באיכות התיק" מתייחסת בעיקר לשינויים במשקל הסיכון של עסקות ולקוחות הנובעים משינויים בדירוג האשראי או סיווג.
- (3) הקטגוריה "שינויים במתודולוגיה ובמדיניות" מתייחסת בעיקר להשפעת שינויים בהוראות רגולטוריות ושינויים במתודולוגיה.
- (4) הקטגוריה "מכירות" כוללת השפעת מכירת הלוואות.

ג.3. יחס מינוף

הבנק מיישם את הוראת ניהול בנקאי תקין 218 בנושא "יחס מינוף" (להלן: "ההוראה"). ההוראה קובעת יחס מינוף פשוט ושקוף שאינו מבוסס סיכון, אשר יפעל כמדידה משלימה ואמינה לדרישות ההון מבוססות הסיכון, ואשר נועד להגביל את צבירת המינוף בתאגיד הבנקאי. יחס המינוף מבוסס באחוזים ומוגדר כיחס בין מדידת ההון למדידת החשיפה. ההון לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין 202, תוך התחשבות בהסדרי המעבר שנקבעו. סך מדידת החשיפה היא סכום החשיפות המאזניות, חשיפות לנגזרים ולעסקות מימון ניירות-ערך ופריטים חוץ-מאזניים.

לוח ג-10: יחס המינוף

31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017	
במיליוני ש"ח		
בנתוני המאוחד		
36,510	37,803	הון רובד *1
503,875	513,037	סך החשיפות*
באחוזים		
7.25%	7.37%	יחס מינוף
6.00%	6.00%	יחס מינוף מזערי הנדרש על-ידי הפיקוח על הבנקים

* נתונים אלה כוללים התאמות בגין תוכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". השפעת עלויות תוכנית ההתייעלות על יחס המינוף ליום 31 בדצמבר 2017, המוערכת בכ-0.12% נזקפת בשיעורים שווים על פני 5 שנים החל משנת 2017 ואילך.

לוח ג-11: השוואה בין נכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף

31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017	
במיליוני ש"ח		
448,105	454,424	סך הנכסים בהתאם לדוחות הכספיים המאוחדים
-	-	התאמות בגין השקעות בישויות בתחום הבנקאות, הפיננסים, הביטוח או המסחר שאוחדו לצרכים חשבונאיים, אך אינם בתחולת האיחוד לצרכים פיקוחיים
-	-	התאמות בגין נכסי נאמנות שהוכרו במאזן בהתאם להוראות הדיווח לציבור, אך לא נכללו במדידת החשיפה של יחס המינוף
(5,400)	(1,260)	התאמות בגין מכשירים פיננסיים נגזרים ⁽¹⁾
-	-	התאמות בגין עסקות מימון ניירות-ערך
58,390	56,945	התאמות בגין פריטים חוץ-מאזניים
2,780	2,928	התאמות אחרות
503,875	513,037	חשיפה לצורך יחס מינוף

(1) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

31 בדצמבר 2016	31 בדצמבר 2017	
במיליוני ש"ח/באחוזים		
חשיפות מאזניות		
438,614	444,685	נכסים במאזן (למעט נגזרים ועסקות מימון ניירות-ערך, אך לרבות ביטחונות)
(27)	(30)	סכומים בגין נכסים שנוכו בקביעת הון רובד 1
438,587	444,655	סך חשיפות מאזניות (למעט בגין נגזרים ועסקות מימון ניירות-ערך)
חשיפות בגין נגזרים		
2,774	5,922	עלות השחלוף הקשורה לכל העסקות בגין נגזרים ⁽¹⁾
5,194	6,438	סכומי תוספות בגין חשיפה פוטנציאלית עתידית הקשורה לכל העסקות בגין נגזרים
-	-	גילום ביטחונות שניתנו בגין נגזרים, שנוכו מהנכסים במאזן בהתאם להוראות הדיווח לציבור
(1,580)	(1,728)	ניכויים של נכסי חייבים בגין ביטחון משתנה במזומן שניתן בעסקות בנגזרים
-	-	רגל צד נגדי מרכזי פטורה של חשיפות מסחריות שסולקו על-ידי הלקוח
135	121	סכום נקוב אפקטיבי מתואם של נגזרי אשראי שנכתבו
-	-	קיצוזים נקובים אפקטיביים מתואמים וניכוי תוספות בגין נגזרי אשראי שנכתבו
6,523	10,753	סך חשיפות בגין נגזרים
חשיפות בגין עסקות מימון ניירות-ערך		
375	684	נכסים ברוטו בגין עסקות מימון ניירות-ערך (ללא קיצוזים), לאחר התאמות בגין עסקות שמתופלות כמכירה חשבונאית
-	-	סכומים שקוזזו של מזומנים לשלם ושל מזומנים לקבל מנכסים ברוטו בגין עסקות מימון ניירות-ערך
-	-	חשיפת סיכון אשראי של צד נגדי מרכזי בגין נכסי מימון ניירות-ערך
-	-	חשיפות בגין עסקות כסוכן
375	684	סך חשיפות בגין עסקות מימון ניירות-ערך
חשיפות חוץ-מאזניות אחרות		
170,005	173,291	חשיפה חוץ-מאזנית בערך נקוב ברוטו
(111,615)	(116,346)	התאמות בגין המרה לסכומים שווי ערך אשראי
58,390	56,945	פריטים חוץ-מאזניים
הון וסך החשיפות		
36,510	37,803	הון רובד 1
503,875	513,037	סך החשיפות
יחס מינוף		
7.25%	7.37%	יחס מינוף בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 218

(1) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

ד. סיכון אשראי

סיכון האשראי הינו סיכון הנובע מכך שהלווה או החייב לא יעמוד בהתחייבויותיו לבנק על-פי הסכם האשראי. תיק האשראי הינו מרכיב עיקרי בתיק הנכסים של קבוצת הבנק, ולכן הרעה ביציבותם של הלווים השונים עלולה להשפיע לרעה על שווי הנכסים ועל רווחיות הקבוצה.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות:

- **אשראי מאזני** – התחייבויות נוכחיות כלפי הבנק כגון אשראי ומשכנתאות לציבור, אשראי לבנקים ופיקדונות בבנקים, אשראי לממשלות, השקעה באגרות-חוב (קונצרניות ואחרות) וכן החלק המאזני (שווי נוכחי) של נגזרים ומכשירים פיננסיים.
- **אשראי חוץ-מאזני** – התחייבויות פוטנציאליות (שטרם מומשו) כלפי הבנק כגון ערבויות, התחייבויות לא מנוצלות, למתן אשראי, מסגרות לא מנוצלות וכן התחייבויות פוטנציאליות כתוצאה משינוי בשווי עסקות במכשירים פיננסיים נגזרים. סיכון האשראי הנובע מעסקות במכשירים פיננסיים נגזרים הינו סיכון צד נגדי, דהיינו הסיכון שהצד הנגדי לעסקה יכנס לכשל לפני הסילוק הסופי של זרמי המזומנים בעסקה בנגזרים.
- סיכון נוסף הנובע מתיק חשיפות אשראי הינו סיכון ריכוזיות. סיכון ריכוזיות נובע מפיזור לא אופטימאלי של סיכונים ספציפיים בתיק האשראי, דהיינו כאשר תיק האשראי אינו מפוזר דיו בין גורמי הסיכון השונים. לדוגמא: כאשר תיק האשראי מורכב מכמות קטנה של לוויים (ריכוזיות לווה) או חשוף במידה גבוהה לענף מסוים (ריכוזיות ענפית).

ד.1. ניהול סיכונים האשראי

מטרת ניהול סיכונים אשראי לאפשר ולוודא שהקבוצה פועלת על-פי המדיניות והיעדים האסטרטגים שנקבעו, ובמסגרת תיאבון הסיכון שהוגדר בתחום האשראי, מרמת העסקה הבודדת ועד הסתכלות כוללת על תיק האשראי.

מדיניות הבנק בניהול סיכונים האשראי מתבססת על פיזור תיק האשראי וניהול סיכונים מבוקר. פיזור הסיכונים מתבטא בפיזור תיק האשראי בבנק בין ענפי המשק השונים, מספר רב של לוויים, מגזרי הצמדה שונים ואזורים גיאוגרפיים שונים בחו"ל. מדיניות פיזור הסיכונים בין ענפי המשק מושתתת על הערכת ההתפתחויות הצפויות במגזרי המשק השונים. לשם כך נערכים סקרים ענפיים וסקרי היתכנות כלכליים, אשר מטרתם להעריך את הסיכון ואת הפוטנציאל העסקי בפעילות במגזרי המשק השונים, ועל-פיהם נקבעים היעדים העסקיים של הבנק.

מערכת ניהול האשראי מנטרת את חשיפת האשראי של הלקוחות, ומערכת בקרת האשראי מזהות, מנטרות ומדווחות לגורם המטפל ולמנהלים על תסמינים ששליים אצל לוויים.

ניהול סיכונים האשראי מתבסס על העקרונות הבאים:

- **אי תלות** – עיקרון "האי תלות" מהווה נדבך מהותי בממשל תאגידי נכון למניעת נגידי עניינים ויצירת מערך של בלמים ואיזונים. מטרתו להבטיח כי המידע הקשור לסיכונים המדווח לגורמים מנהלים, ובפרט להנהלה הבכירה ולדירקטוריון, אכן אובייקטיבי באופיו ואינו מושפע משיקולים אחרים ובפרט של הצלחה עסקית ותגמול בגינה.
- **מדרג סמכויות** – בבנק קיים מדרג של סמכויות המתווה היררכיה של אישורי אשראי על-פי רמת האובליגו ללווה/קבוצה, דירוג סיכון וסיווג בעייתי ומאפשר בקרה על תהליך אישור עסקות אשראי חדשות. מדרג הסמכויות מגדיר את ספי אישור האשראי האישיים וכן את ספי המעבר לאישורי צוותים ואת הרכב הצוותים.
- **ראייה כוללת של הלקוח/קבוצה** – ניהול קבוצות סיכון המאגדות מספר לוויים הקשורים מבחינת הסיכון כדוגמת חברה וחברות הבת שלה, זוג נשוי וכדומה. פעילות לקוחות וקבוצות מנוהלת על-ידי מנהל לקוחות אשר אחראי לכלל הפעילות של הלווה/קבוצה. מערכות המידע מספקות באופן שוטף למנהל הלקוחות וצוותו ראייה כוללת של פעילות הלקוח/קבוצה כולל רמת סיכון האשראי ובהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 313.
- **מדיניות ונהלי אשראי** – דירקטוריון הבנק קובע מדיניות אשראי אשר נבדקת ומעודכנת באופן שוטף על-פי השינויים בשווקים הפיננסיים ובמשק. המדיניות כוללת מגבלות שונות על תיק האשראי בהתאם לתיאבון הסיכון של הבנק, ובכלל זה, מגבלות חשיפה לפי ענפי משק, מדינות/מוסדות פיננסיים, כפונקציה של רמת הסיכון שהבנק מעריך. כמו-כן, נקבעות מגבלות חשיפה מירבית ללווה בודד, על-פי דירוג האשראי שניתן ללקוח, המשקף את רמת הסיכון שלו ומגבלה מירבית לקבוצת לוויים.
- מדיניות האשראי כוללת את מדיניות ניהול סיכון האשראי של התאגיד והיא מסדירה ומגדירה את הכללים החלים על כל הגורמים בבנק העוסקים בסיכון אשראי ומכוונת לשרת את המטרות העסקיות של בנק הפועלים בהתאם למדיניות הסיכון, תיאבון הסיכון של הבנק ובהתאם להוראות הרגולטוריות. מסמכי מדיניות האשראי מתווים את המימדים הרלוונטיים לכל חטיבה (סוג לקוח, ענף משק, מטרת הלוואה וכדומה) תוך התייחסות לרמת הסיכון. ביצוע הפעילות העסקית על-פי ההנחיות במדיניות האשראי, מאפשר ניהול מושכל של האשראי וחשיפות האשראי ומשמש ככלי לניהול סיכונים האשראי. המדיניות ונהלי האשראי מחייבים את כל העוסקים באשראי בבנק: המדיניות מפרטת את העקרונות והשיקולים בעת מתן אשראי, הסמכויות למתן אשראי, איסורים ומגבלות למתן אשראי והנהלים מגדירים את דרכי הפעולה ועקרונות הבנק בנושא אשראי וביטחונות. החטיבה לניהול סיכונים אחראית על המדיניות הכלל בנקאית וכן אחראית על גיבוש וריכוז המדיניות של החטיבות העסקיות.
- **בקורות וזיהוי הסיכון** – תהליך הבקרה והזיהוי של סיכונים האשראי מבוצע על-ידי שלושת מעגלי הבקרה. בקרות מתבצעות מרמת האשראי הבודד ועד רמת התיק במעגל הבקרה הראשון ובמעגל הבקרה השני לפי ספי מהותיות. היחידה לניהול סיכונים אשראי מובילה ומרכזת דיווח להנהלת הבנק ולדירקטוריון על מגמות ושינויים בתיק האשראי לרבות רמת סיכון האשראי בתיק, עמידה במגבלות, אירועים מיוחדים, ניתוח ריכוזיות ותרחישי קיצון והצגת מדדי סיכון כלליים בארץ ובעולם.
- במעגל השלישי אחראית הביקורת הפנימית, בין היתר, על סקירת היישום והאפקטיביות של נהלים לניהול סיכונים ומתודולוגיות להערכת סיכונים, כולל יישום מדיניות ניהול ובקרת סיכונים בבנק.

זיהוי סיכון האשראי במוצרים קיימים מתבסס על תהליכי ניהול הסיכון, המדידה והבקרה ברמות השונות. עבור מוצרים חדשים זיהוי הסיכון נסמך על מדיניות מוצר חדש המפרטת את התהליכים אותם יש לבצע לגבי כל מוצר חדש בבנק כדי לזהות את מכלול הסיכונים הכרוכים במוצר, להעריך את גודל ומהותיות הסיכון ולתת מענה למדידה, בקרה וגידור הסיכון.

כדי לזהות ריכוזי סיכון ולבחון השלכות אפשריות של זעזועים שונים (פיננסיים, פוליטיים ועוד) על האיתנות הפיננסית של הבנק, מוגדר תהליך רבעוני ושנתי הכולל הגדרה, בחינה ודיווח תוצאות תרחישי קיצון, ומיפוי ההשלכות על הרווח ועל הלימות ההון.

- **כימות ומדידת סיכון האשראי מובצעים בחספסר רמות:** רמת הלווה הבודד, קבוצות לווים בהתאם לתחומי פעילות, ענפי משק, מגזרי לווים, מוצרים וברמת התיק הכולל של הבנק והקבוצה. עבור כל תחום פעילות וסוג אשראי פותחו ויושמו תהליכי כימות ומדידת סיכון וקביעת דירוג הלווה והאשראי. התהליכים משלבים הערכות מומחים בתחום האשראי, תהליכי קבלת החלטות ומודלים סטטיסטיים מתקדמים.
- **זיהוי וטיפול בלווים בקשיים** – בבנק קיימים מדיניות ונהלים להצפה וטיפול בלווים בקשיים אשר כוללים, תהליכי עבודה לזיהוי וטיפול באשראי בעייתי ובחינת נאותות הסיווג והפרשה של אותם לווים (לפירוט ראה **פרק חובות בעייתיים ולווים בקשיים**).
- **אחידות הדרכה והכשרה** – העוסקים בתחום האשראי עוברים הכשרות והדרכות בתחום האשראי, סחר חוץ ומשכנתאות. הדרכות אלו מקנות הכשרה אחידה לעוסקים בתחום תוך מתן כלים מקצועיים ולימוד מדיניות ועקרונות הבנק בתחום האשראי. הפקות לקחים מאירועים שונים באשראי מובצעות ביחידות השונות ומתוקשרות לגורמים הרלוונטיים, בהתאם לנוהלי הבנק.
- **גידור והפחתת סיכון** – ראה להלן.

ד.1.א. המבנה וארגון של פונקציית ניהול הסיכון האשראי

ממשל תאגידי לניהול הסיכונים מסתמך על שלושה מעגלי בקרה, בניהם קיימת הפרדה ברורה. התפיסה הבקרתית ביחס לכל הסיכונים הפיננסיים בבנק הפועלים, היא של זיהוי ואמידה של הסיכונים ובקרת עמידה במגבלות שנקבעו בנהלים השונים, בשלושה מעגלי בקרה. המעגלים יוצגו להלן על-פי מידת אי התלות שלהם בגורם המקצועי האחראי ללקיחת הסיכון.

מעגל בקרה ראשון

היחידות העסקיות נושאות באחריות לזיהוי, להערכה, למדידה, לניטור, להפחתה ולדיווח על הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם, וכן ניהול סביבת בקרה נאותה בהקשר של ניהול הסיכונים.

הרמה הראשונה במעגל הבקרה הראשון כוללת את היחידות המנהלות את הפעילות העסקית והיוצרות את סיכוני האשראי, בארץ ובח"ל. ברמה השנייה במעגל הראשון מתבצעות בקרות נוספות על אלה המבוצעות ביחידות יוצרות הסיכון כחלק מהפעילות השוטפת של ניהול העסקים. המעגל כולל את יחידות האשראי והבקרה הפנימיות בחטיבות העסקיות ובשלוחות בחו"ל:

- אגף תפעול מערך אשראי – החטיבה העסקית
- המטה העסקי – החטיבה העסקית
- אגף אשראי קמעונאי ומשכנתאות – החטיבה הקמעונאית
- מחלקת בקרת אשראי חו"ל – חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית
- מח' בנקים ומוסדות פיננסיים – חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית
- מערך ניהול חשיפות וסיכונים – חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית

מעגל בקרה שני

תפקיד מעגל הבקרה השני להשלים את פעילויות ניהול הסיכונים של קו העסקים. לפונקציה מבנה דיווח בלתי תלוי בקווי העסקים יוצרי הסיכון והיא אחראית לתכנון, לתחזוקה ולפיתוח השוטף של מסגרת העבודה לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי. מעגל זה כולל את:

- היחידה לניהול סיכוני אשראי המשמשת כגוף מטה בלתי תלוי לניהול וניתוח סיכוני האשראי, כחלק ממעגל הבקרה השני. היחידה כפופה למנהל החטיבה לניהול הסיכונים והינה עצמאית אל מול תהליכי החיתום ואישור האשראי. היחידה אחראית לתחומים הבאים:
  - פיתוח מתודולוגיות לזיהוי, לבקרה וניהול סיכוני אשראי.
  - פיתוח מודלים להקצאת הון כלכלי בגין סיכון האשראי לסגמנטים השונים.
  - ניטור חשיפת האשראי, רמת סיכון האשראי ועמידה במגבלות בתיק האשראי של הקבוצה על בסיס חודשי ורבעוני.
  - ביצוע תרחישי קיצון ברמת הבנק והקבוצה.
  - ניטור, מדידה וניהול סיכון ריכוזיות האשראי.
  - אחריות למדיניות האשראי של הבנק והובלת תהליכי כתיבה ועדכון של ספר המדיניות.
  - ריכוז דיווח להנהלה ולדירקטוריון על התפתחות תיק האשראי של החטיבות העסקיות.
  - ביצוע בקרות ובדיקות של מוקדי האשראי השונים בבנק הנבחרים על-פי מדגמים מבוססי סיכון וכן אחריות על פעילות בקרת אשראי בסניפי הבנק וחברות הבת בחו"ל.
  - אתגור הגורם העסקי בעת אישור חשיפות אשראי מהותיות, בשינוי בתנאי אשראי מהותי, בתוספת אשראי מהותית ובעת החלטה על הסדרי חוב באשראי בעייתי.

- עריכת חוות דעת כתובה שתתייחס לבקשת האשראי ולדירוג האשראי תוך ביצוע ניתוח העסקה ותאגור, לפי העניין, את שיקול הדעת שמפעיל הגורם העסקי.
- בחינת בקשות להעלאות דירוג.
- ריכוז ואחריות לנושא סיווג אשראי והפסדי אשראי.
- פיתוח מתודולוגיות לחישוב הפרשה קבוצתית.
- ריכוז הדיווח על נאותות הסיווג וסך הפרשות (קבוצתית ופרטנית).
- פיתוח מודלים למדידת דירוג סיכון אשראי ותימחורו ברמת הלווה הבודד.
- תיקוף המודלים לדירוג סיכון אשראי, כחלק מתהליך הפיתוח ובחינת ביצועים על בסיס שנתי.
- ביצוע ניתוחים סטטיסטיים ואנליטיים על תיק החשיפות וסגמנטים שונים.
- לנושא סיכון צד נגדי במכשירים פיננסיים נגזרים משמשת המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות כמעגל בקרה שני ואחרית לקביעת המתודולוגיה לאמידת החשיפה לסיכון הצד הנגדי, להטמעתה בבנק ולחישוב חשיפת האשראי של לקוחות בגין פעילותם בחדר עסקות, הן לצורך דרישת ביטחונות והן לצורך הקצאת הון כלכלית.

מעגל בקרה שלישי

הביקורת הפנימית פועלת באופן בלתי תלוי ואובייקטיבי כמעגל בקרה שלישי. מטרתה, בין היתר, לסייע לארגון להשיג את מטרותיו באמצעות המלצות להפחתת סיכונים על-ידי שיפור בקרות. הביקורת הפנימית פועלת במסגרת החוקים, התקנות, כללי הבנקאות (הביקורת הפנימית), הוראות ניהול בנקאי תקין, הנחיות מקצועיות של לשכת המבקרים הפנימיים, הנחיות ועדת הביקורת של הדירקטוריון, הדירקטוריון וצורכי ההנהלה.

ד.1.ב. כלים לניהול סיכון האשראי

חשיפות האשראי ממוכנות ומאפשרות ניתוח ודיווח במימדים שונים. מערכות המידע מספקות באופן שוטף ראייה כוללת של פעילות הלקוח/קבוצה כולל רמת סיכון האשראי. ראייה כוללת של לקוחות עסקיים מנוהלת בהתאם להוראה 313 של בנק ישראל ונהלי הבנק בכדי לקבל תמונה מלאה של קבוצת סיכון המבטאת קשרי בעלות וקשרי תלות כלכלית. עבור לקוחות קמעונאיים הגדיר הבנק קבוצת סיכון בכדי לשקף גם קשרי משפחה, פעילות בנקאית משותפת וכדו'. בשולחן העבודה של הגורם המטפל בלקוח מתקבלות התראות ממערכות פנימיות וממידע חיצוני על אירועים שעלולים להצביע על הרעה במצב הלקוח. תהליכי ניהול סיכון האשראי כוללים מודלים לאמידת סיכון האשראי. דירוג סיכון האשראי משמש לזיהוי שינויים ברמת הסיכון של הלווה והתיק. היחידה לניהול סיכונים אשראי פיתחה ויישמה מודלים לאמידת סיכון האשראי הקובעים את דירוג הלווה והאשראי. המודלים משלבים הערכות מומחים בתחום האשראי, ומודלים סטטיסטיים מתקדמים. מודלי הדירוג מוטמעים בתהליכי האשראי בחטיבות השונות ומשולבים בתהליך קבלת החלטות אשראי ותמחור, מדיניות האשראי, הצפת לקוחות בקשיים, וניטור איכות התיק והלווה. הסיכון ברמת התיק הכולל של הקבוצה מנוטר על-ידי היחידה לניהול סיכונים אשראי. דוח מרכז הכולל את חשיפות האשראי, הסיכון בתיק, מגמות ושינויים, אירועים מיוחדים ואינדיקטורים שונים לרמת הסיכון מובא לדין בפני הנהלת הבנק. ועדת האשראי של הדירקטוריון וועדת ניהול ובקרת סיכונים של הדירקטוריון. כלים נוספים לניהול סיכון האשראי כוללים ניתוחים של ריכוזיות תיק החשיפות וניתוח תרחישי קיצון.

ד.2. גידור והפחתת הסיכון

בנק הפועלים מנהל את הביטחונות לאשראי באמצעות מערכת ביטחונות הכוללת מקדמי ביטחון (מ.ב.) שמרניים. במסגרת מדיניות הביטחונות נקבעו עקרונות וכללים להערכת שוויין של הביטחונות, לפי סוג הביטוחה ואופי האשראי אותו היא מבטיחה, כגון: אומדן טווח הזמן וההוצאות שיידרשו למימוש הביטוחה, סוג ההצמדה, תנודתיות בשווי הביטוחה, וכדומה. כמו-כן, נקבעו נהלים לאופן הטיפול בביטוחות ולמעקב אחר השינויים בהן ובשוויין. הביטוחות אותן הבנק מקבל להבטחת האשראי כוללות בין השאר, נכסים פיננסיים, נכסי דלא נידי ונכסים אחרים. כנגד אשראי הניתן לחברות מקבל הבנק ביטוחות גם באמצעות שעבוד שוטף כללי על נכסי החברה. על פי צורך בוחן הבנק שימוש בכלים נוספים להפחתת סיכון כולל מכירת הלוואות, רכישת ביטוח ושימוש בנגזרי אשראי. ראה "[הפחתת סיכון אשראי](#)" בהמשכו של פרק זה.

ד.2.א. חובות בעייתיים ולווים בקשיים

במדיניות סיווגים והפרשות הוגדרו אינדיקטורים להצפת לקוחות אשר להערכת הבנק קיים חשש שלא יעמדו בהתחייבויותיהם מול הבנק. בנוסף, מחלקות ניתוח אשראי ובקרת אשראי בחטיבה לניהול סיכונים בוחנות במסגרת חוות הדעת שהן מבצעות על הלווים השונים האם נדרש להכליל את הלקוח הספציפי ברשימות הלקוחות בפיקוח של הבנק, האם דרוג הלקוח מחייב סיווג והאם נדרשת הפרשה להפסדי אשראי. לקוחות שהוצפו לפיקוח ולקוחות קיימים ברשימת המעקב נידונים במסגרת תהליך נאותות הסיווג הרבעוני. לגבי לווים אלו מתקיימים מעקב ובקרה הדוקים יותר והבנק פועל לצמצום החשיפה מולם, וזאת, בדרך של פירעון האשראי ממקורותיהם של הלווים ו/או קבלת ביטחונות נוספים. במקרים מסוימים מועבר הטיפול בלקוחות לאגף המתמחה בליווי ושיקום לווים, או ליחידות גבייה. בנוסף על כך, הבנק בוחן באופן שוטף את רמת סיכון האשראי בתיקי הלווים, על בסיס הנחות שמרניות, מסווג את האשראי הבעייתיים בהתאם להוראות בנק ישראל ובהתאם לקווים מנחים לסיווג שנקבעו (השגחה מיוחדת, נחות ופגום) ורושם הפרשה נאותה להפסדי אשראי בגין כלל סיכון האשראי בבנק.

ד.2.ב. הגדרת הסיכונים

השגחה מיוחדת

סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת, כולל סיכון אשראי מאזני וחץ-מאזני בעל חולשות פוטנציאליות שראוי שיקבלו תשומת לב מיוחדת של ההנהלה. אם לא יטופלו, התוצאה של חולשות פוטנציאליות אלו עלולה להיות התדרדרות בסיכונים לפירעון של האשראי או במעמד של הבנק כנושה בתאריך עתידי מסוים. סיכון אשראי חץ-מאזני יסווג בהשגחה מיוחדת אם קיימת הסתברות שהינה לפחות אפשרית לכך שההתחייבות התלויה בגין הסעיף החץ-מאזני תתממש. ובנוסף החובות שיתכן שירכשו כתוצאה מהתממשות ההתחייבות התלויה ראויים לסיווג של חבות השגחה מיוחדת.

נחות

סיכון אשראי נחות, כולל סיכון אשראי מאזני וחץ-מאזני שאינו מוגן באופן מספק על-ידי השווי הנוכחי המבוסס ויכולת התשלום של החייב או של הביטחון ששועבד, אם קיים. לסיכון אשראי שסווג כאמור נדרש שתהינה חולשות מוגדרות היטב, אשר מסכנות את מימוש פירעון החוב, שכן קיימת אפשרות ברורה שהבנק יספוג הפסד מסוים, אם הליקויים לא יתוקנו. סיכון אשראי חץ-מאזני יסווג כנחות אם קיימת הסתברות שהינה לפחות אפשרית לכך שההתחייבות התלויה בגין הסעיף החץ-מאזני תתממש, ובנוסף החובות שיתכן שירכשו כתוצאה מהתממשות ההתחייבות התלויה ראויים לסיווג החובות הנחותים אשראי שאינו נבחן פרטנית, אשר מוכרת בגינו הפרשה להפסדי אשראי על בסיס קבוצתי יסווג כנחות כאשר הוא הופך לחוב בפיגור של 90 יום או יותר.

חוב פגום

אשראי מסווג כפגום, כאשר בהתבסס על מידע ואירועים עדכניים, צפוי שהבנק לא יוכל לגבות את כל הסכומים המגיעים לו לפי התנאים החוזיים המקוריים עם הלקוח. קבלת החלטה בדבר סיווג אשראי כפגום מבוססת, בין היתר, על מצב הפיגור של החוב, הערכת מצבו הפיננסי וכישר הפירעון של הלווה, קיום ומצב הביטחונות, מצבם הפיננסי של ערבים, אם קיימים. בכל מקרה, חוב המוערך על בסיס פרטני מסווג כפגום כאשר קרן או ריבית בגינו מצויים בפיגור של 90 ימים או יותר. כמו-כן, כל חוב שתנאיו שונו במסגרת ארגון מחדש של חוב בעייתי יסווג כחוב פגום, אלא אם לפני הארגון מחדש ולאחריו נערכה בגינו הפרשה מזערית להפסדי אשראי לפי שיטת עומק הפיגור, בהתאם לנספח להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות.

חוב פגום חוזר להיות מסווג כחוב שאינו פגום רק כאשר אין בגינו רכיב קרן או ריבית אשר הגיע מועדם וטרם שולמו והבנק צופה פירעון של הקרן הנותרת והריבית בשלמותם לפי תנאי החוזה.

הגדרת חוב בפיגור

חוב בפיגור

חוב בו קרן או ריבית לא שולמו במועדם בהתייחס לתנאי הפירעון החוזיים. חשבון עו"ש/חח"ד ידווחו כחוב בפיגור כאשר החשבון נותר ברציפות ביתרת חובה (בהיעדר מסגרת מאושרת), או בחריגה ממסגרת האשראי המאושרת, למשך 30 ימים או יותר או אם בתוך מסגרת האשראי נזקפו לזכות אותו חשבון סכומים הנמוכים מיתרת החובה ומהמסגרת במשך תקופה של 180 ימים. הלוואות ידווחו כחוב בפיגור כאשר הקרן או הריבית לא שולמו לאחר 30 יום מהמועד שנקבע לתשלומם, בהתאם לתנאי הפירעון החוזיים של החוב.

הפרשה להפסדי אשראי

הפרשה פרטנית

חובות שההפרשה להפסדי אשראי בגינם נבחנת על בסיס פרטני כוללים חובות שסך יתרתם החוזית (ללא ניכוי מחיקות חשבונאיות, ריבית שלא הוכרה, הפרשה להפסדי אשראי וביטחונות), מקובצות ברמת הלקוח, הינה מעל 1 מיליון ש"ח (בחברת כרטיסי אשראי מאוחדת מעל 500 אלפי ש"ח), וכן חובות לקוחות בארגון מחדש של חוב בעייתי. הפרשה פרטנית להפסדי אשראי נבחנת לגבי כל חוב שסווג כפגום.

ההפרשה הפרטנית להפסדי אשראי מוערכת בהתבסס על תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים, מהוונים בשיעור הריבית המקורית של החוב. כאשר נקבע כי החזר החוב הינו מותנה בביטחון או כאשר הבנק קובע שצפויה תפיסת נכס, ההפרשה הפרטנית מוערכת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון ששועבד להבטחת אותו חוב, לאחר הפעלת מקדמים זהירים ועקביים שמשקפים, בין היתר, את התנודתיות בשווי ההוגן של הביטחון, את הזמן שיעבור עד למועד המימוש בפועל ואת העלויות הצפויות במכירת הביטחון.

ההפרשה הפרטנית הנדרשת בהתייחס למכשירי האשראי החץ-מאזניים תוערך בהתאם לכללים שנקבעו בתקן חשבונאות אמריקאי ASC 450 Contingencies (טיפולן חשבונאי בתלויות).

הפרשה קבוצתית

הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי מחושבת כדי לשקף הפרשות לירידת-ערך בגין הפסדי אשראי בלתי מזוהים פרטנית הגלומים בקבוצות גדולות של חובות קטנים בעלי מאפייני סיכון דומים, וכן בגין חובות שנבחנו פרטנית ונמצא שהם אינם פגומים. ההפרשה להפסדי אשראי בגין חובות המוערכים על בסיס קבוצתי, מחושבת בהתאם להוראת הפיקוח על הבנקים, בהתבסס על שיעורי מחיקות היסטוריים בחלוקה לענפי משק שונים ובחלוקה בין אשראי בעייתי לאשראי לא בעייתי, בטווח של שנים לאורך התקופה שמתחילה ביום 1 בינואר 2011 ומסתיימת במועד הדיווח. הבנק משתמש בשיעור הפסדים אשר מהווה ממוצע שיעורי מחיקות העבר בטווח השנים האמור. בנוסף לחישוב טווח שיעורי מחיקות היסטוריים בענפי משק שונים, לצורך קביעת שיעור ההפרשה הבנק מתחשב בגורמים סביבתיים רלוונטיים, לרבות מגמות בהיקפי האשראי ותנאים ענפיים, נתונים מקרו כלכליים, הערכת איכות כללית של האשראי לענף משק, שינויים בנפח ובמגמה של יתרות בפיגור ויתרות פגומות והשפעות השינויים בריכוזיות האשראי.

לעניין זה, בהתאם להוראות המפקח הנוגעות להפרשה קבוצתית בגין אשראי לענף משק אנשים פרטיים, נדרש הבנק להביא בחשבון שיעור התאמה איכותי שלא יפחת מ-0.75% מיתרת האשראי הצרכני הלא פגום. מהאמור הוחרג סיכון אשראי הנובע מחייבים בגין כרטיסי אשראי בנקאיים ללא חיוב ריבית.

ד.3. חשיפות לסיכוני אשראי

לוח ד-1: פילוח חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי לפני הפרשה להפסדי אשראי⁽¹⁾

31 בדצמבר 2017												
חשיפת אשראי ברוטו ממוצעת	חשיפת אשראי ברוטו ⁽²⁾	אחרים	איגוח	הלוואות לדיר	עסקים קטנים	קמעונאיות ליחידים	בביטחון נדל"ן מסחרי	תאגידים	תאגידים בנקאיים	סקטור ציבורי	ריבנויות	
במיליוני ש"ח												
357,419	364,986	-	-	73,949	10,922	67,312	36,792	85,827	8,014	3,366	78,804	הלוואות ⁽³⁾
59,573	57,594	-	-	-	-	-	-	2,612	6,156	582	48,244	אגרות-חוב ⁽⁴⁾
12,838	12,931	-	-	-	10	25	132	7,638	2,992	1,969	165	נגזרים ⁽⁵⁾
חשיפות חוץ-מאזניות אחרות												
171,066	172,997	-	173	3,279	3,955	43,597	59,342	60,054	876	1,609	112	
15,613	16,763	16,763	-	-	-	-	-	-	-	-	-	נכסים אחרים ⁽⁶⁾
616,509	625,271	16,763	173	77,228	14,887	110,934	96,266	156,131	18,038	7,526	127,325	סך-הכל

31 בדצמבר 2016												
חשיפת אשראי ברוטו ממוצעת	חשיפת אשראי ברוטו ⁽²⁾	אחרים	איגוח	הלוואות לדיר	עסקים קטנים	קמעונאיות ליחידים	בביטחון נדל"ן מסחרי	תאגידים	תאגידים בנקאיים	סקטור ציבורי	ריבנויות	
במיליוני ש"ח												
348,838	354,652	-	-	68,640	9,932	63,570	34,552	93,050	8,716	3,293	72,899	הלוואות ⁽³⁾
56,175	60,203	-	-	-	-	-	38	3,678	5,576	981	49,930	אגרות-חוב ⁽⁴⁾
9,706	9,068	-	-	7	18	29	183	4,440	3,230	1,082	79	נגזרים ⁽⁵⁾
חשיפות חוץ-מאזניות אחרות												
178,506	169,659	-	192	2,235	3,713	42,440	56,287	60,336	2,134	2,159	163	
15,668	15,316	15,316	-	-	-	-	-	-	-	-	-	נכסים אחרים ⁽⁶⁾
608,893	608,898	15,316	192	70,882	13,663	106,039	91,060	161,504	19,656	7,515	123,071	סך-הכל

- (1) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
- (2) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שקלול מסגרות לא מוצלחות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמא, על-ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (3) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
- (4) לא כולל את אגרות-החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.
- (5) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג). הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.
- (6) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי כגון בניינים וציוד.

לוח ד-2: סך החשיפות העיקריות למדינות זרות⁽¹⁾

החשיפה המאזנית למדינות זרות ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכמה ב-58.4 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-60.7 מיליארד ש"ח בסוף שנת 2016. החשיפה החוץ-מאזנית למדינות זרות ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכמה ב-25.7 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-26.3 מיליארד ש"ח בסוף שנת 2016. הבנק פועל על-פי מדיניות סדורה הקובעת מגבלות ותנאים המגדרים את החשיפה למדינות זרות.

ליום 31 בדצמבר 2016		ליום 31 בדצמבר 2017		
סך חשיפה חוץ-מאזנית ⁽²⁾⁽³⁾⁽⁴⁾	סך-כל החשיפה המאזנית ⁽²⁾	סך חשיפה חוץ-מאזנית ⁽²⁾⁽³⁾⁽⁴⁾	סך-כל החשיפה המאזנית ⁽²⁾	
במיליוני ש"ח				
המדינה				
7,836	27,079	7,610	30,809	ארצות-הברית
15,345	19,340	15,793	15,259	אירופה*
3,119	14,252	2,342	12,379	אחרות
26,300	60,671	25,745	58,447	סך-כל החשיפות למדינות זרות
387	350	134	202	מזה: סך החשיפות למדינות ה-PIIGS: פורטוגל, אירלנד, איטליה, יוון וספרד
1,073	2,009	757	1,871	מזה: סך החשיפות למדינות LDC

שורת "סך-הכל מדינות LDC" כוללת את סך החשיפה למדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות (LDC) בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בדבר "הפרשה נוספת לחובות מסופקים".

חשיפה מאזנית למדינה זרה כוללת חשיפה מאזנית מעבר לגבול וחשיפה מאזנית של שלוחות של התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים. חשיפה מאזנית מעבר לגבול כוללת חשיפה מאזנית של משרדי התאגיד הבנקאי בישראל לתושבי המדינה הזרה וחשיפה מאזנית של שלוחות בחו"ל של התאגיד הבנקאי לתושבים שאינם תושבי המדינה שבה ממוקמת השלוחה.

חשיפה מאזנית של שלוחות של התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים כוללת חשיפה מאזנית של שלוחות של התאגיד הבנקאי באותה מדינה זרה לתושביה, בניכוי התחייבויות אותן שלוחות (הניכוי מבוצע עד לגובה החשיפה).

* מידע בדבר סך-כל החשיפות למדינות זרות ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך נכסי המאזן המאוחד או מעל 20% מההון, לפי הנמוך. על בסיס סיכון סופי, לאחר השפעת ערביות, ביטחונות נזילים ונגזרי אשראי.

(1) סיכון אשראי מאזני חוץ-מאזני, סיכון אשראי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי, ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

(2) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 313.

(3) יתרת החשיפה החוץ-מאזנית למדינות זרות כוללת סך של 13,705 מיליוני ש"ח בגין רכישת ביטוח לתיק ערביות מכח חוק מכר ממבטחי משנה בינלאומיים (ליום 31.12.16: 13,430 מיליוני ש"ח).

לוח ד-3: פיצול התיק לפי התקופה לפירעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים⁽¹⁾

31 בדצמבר 2017					
עד שנה	משנה עד חמש שנים	מעל 5 שנים	אחר	השפעת הסכמי קיזוז	חשיפת אשראי ברוטו ⁽²⁾
במיליוני ש"ח					
174,957	76,490	113,539	-	-	364,986
12,527	36,544	8,523	-	-	57,594
8,836	9,086	6,184	-	(11,175)	12,931
37,925	129,090	5,982	-	-	172,997
3,173	-	-	13,590	-	16,763
237,418	251,210	134,228	13,590	(11,175)	625,271

31 בדצמבר 2016					
עד שנה	משנה עד חמש שנים	מעל 5 שנים	אחר	השפעת הסכמי קיזוז	חשיפת אשראי ברוטו ⁽²⁾
במיליוני ש"ח					
172,576	76,632	105,444	-	-	354,652
25,889	24,008	10,306	-	-	60,203
6,032	7,781	6,929	-	(11,674)	9,068
39,310	126,281	4,068	-	-	169,659
2,738	-	-	12,578	-	15,316
246,545	234,702	126,747	12,578	(11,674)	608,898

- (1) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי הפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
- (2) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שיקלול מסגרות לא מוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמא, על-ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (3) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
- (4) לא כולל את אגרות-החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.
- (5) שווי הוגן חיובי של נגזרים לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג). הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.
- (6) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי כגון בניינים וציוד.

לוח ד-4: סכום סיכון אשראי בעייתי, סיכון אשראי פגום, יתרות הפרשות פרטניות וקבוצתיות והוצאות בגין הפסדי אשראי שהוכרו בדוח רווח והפסד ומחיקות חשבונאיות נטו במהלך התקופה לפי ענף עיקרי או סוג עיקרי של צד נגדי

ליום 31 בדצמבר 2017						
מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	סיכון אשראי פגום	שיעור סיכון בעייתי	מזה: סיכון אשראי בעייתי	סיכון אשראי כולל	
נטו	אשראי					
במיליוני ש"ח		באחוזים		במיליוני ש"ח		
						ענף
(69)	(117)	335	2.9%	1,080	37,013	תעשייה
(133)	(192)	689	1.8%	1,119	62,382	בינוי ונדל"ן - בינוי
(99)	(232)	318	2.1%	588	28,029	בינוי ונדל"ן - פעילויות בנדל"ן
461	253	316	4.2%	1,651	39,761	מסחר
(190)	(260)	52	0.3%	109	40,926	שירותים פיננסיים
19	(14)	-	0.9%	597	68,072	אנשים פרטיים - הלוואות לדירור
481	649	774	1.3%	1,109	87,038	אנשים פרטיים - אחר
185	236	794	2.8%	2,035	72,238	ענפים אחרים
655	323	3,278	1.9%	8,288	435,459	סך-הכל ציבור
-	-	-	0.0%	-	40,737	סך-הכל בנקים
-	-	-	0.0%	-	57,019	סך-הכל ממשלות
655	323	3,278	1.6%	8,288	533,215	סך-הכל

ליום 31 בדצמבר 2016						
מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	סיכון אשראי פגום	שיעור סיכון בעייתי	מזה: סיכון אשראי בעייתי	סיכון אשראי כולל	
נטו	אשראי					
במיליוני ש"ח		באחוזים		במיליוני ש"ח		
						ענף
(12)	(140)	601	3.7%	1,509	40,943	תעשייה
(172)	(213)	740	2.2%	1,266	56,737	בינוי ונדל"ן - בינוי
(132)	(257)	445	2.0%	610	30,746	בינוי ונדל"ן - פעילויות בנדל"ן
327	335	654	4.9%	1,993	40,482	מסחר
(19)	(15)	253	1.4%	531	38,592	שירותים פיננסיים
21	(5)	-	1.0%	615	63,851	אנשים פרטיים - הלוואות לדירור
386	482	752	1.3%	1,089	85,571	אנשים פרטיים - אחר
144	78	1,150	2.2%	1,546	69,839	ענפים אחרים
543	265	4,595	2.1%	9,159	426,761	סך-הכל ציבור
-	1	-	0.0%	-	45,484	סך-הכל בנקים
-	3	-	0.0%	-	62,278	סך-הכל ממשלות
543	269	4,595	1.7%	9,159	534,523	סך-הכל

לוח ד-5: תנועה ביתרת הפרשה להפסדי אשראי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017						
מסחרי	לדיוור	אשראי לציבור		בנקים וממשלות	סך-הכל	
		פרטי אחר	סך-הכל			
במיליוני ש"ח						
3,499	366	939	4,804	7	4,811	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לתחילת השנה
(312)	(14)	649	323	-	323	הוצאות בגין הפסדי אשראי ⁽¹⁾
(1,194)	(25)	(811)	(2,030)	-	(2,030)	מחיקות חשבונאיות
1,039	6	330	1,375	-	1,375	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(155)	(19)	(481)	(655)	-	(655)	מחיקות חשבונאיות נטו
-	-	(2)	(2)	-	(2)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
-	-	-	-	-	-	אחר
3,032	333	1,105	4,470	7	4,477	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לסוף שנה ⁽²⁾
(63)	-	12	(51)	1	(50)	(1) מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים
563	-	63	626	1	627	(2) מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016						
מסחרי	לדיוור	אשראי לציבור		בנקים וממשלות	סך-הכל	
		פרטי אחר	סך-הכל			
במיליוני ש"ח						
3,847	392	844	5,083	3	5,086	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לתחילת השנה
(212)	(5)	482	265	4	269	הוצאות בגין הפסדי אשראי ⁽¹⁾
(910)	(21)	(703)	(1,634)	-	(1,634)	מחיקות חשבונאיות
774	-	317	1,091	-	1,091	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(136)	(21)	(386)	(543)	-	(543)	מחיקות חשבונאיות נטו
-	-	(1)	(1)	-	(1)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
3,499	366	939	4,804	7	4,811	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לסוף שנה ⁽²⁾
10	-	(2)	8	-	8	(1) מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים
626	-	51	677	-	677	(2) מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים

ד.3.א. בינוי ונדל"ן

ליום 31 בדצמבר 2017 סיכון האשראי הכולל בענפי הבינוי והנדל"ן הסתכם בכ-90 מיליארד ש"ח.

לוח ד-6: פילוח סיכון האשראי של קבוצת הבנק בענפי הבינוי והנדל"ן, בהתאם לתחומי הפעילות העיקריים

יתרה ליום 31 בדצמבר 2016		יתרה ליום 31 בדצמבר 2017				
סיכון אשראי כולל	סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	סיכון אשראי כולל	סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	
במיליוני ש"ח						
4,158	1,150	3,008	2,598	917	1,681	בנייה למסחר ושירותים
658	169	489	436	134	302	בנייה לתעשייה
39,885	*29,028	10,857	44,016	*29,954	14,062	בנייה לדירור
27,513	5,248	22,265	26,630	5,262	21,368	נכסים מניבים
15,269	6,904	8,365	16,731	7,360	9,371	אחר
87,483	42,499	44,984	90,411	43,627	46,784	סך-הכל ענפי הבינוי והנדל"ן

* כולל סיכון אשראי חוץ-מאזני בסך של כ-13,705 מיליוני ש"ח בגינו נרכש ביטוח מחברות ביטוח זרות לתיק ערבויות חוק מ"ר (ליום 31.12.16: 13,430 מיליוני ש"ח).

ד.3.ב. סיכון אשראי בגין חשיפות ללווים ולקבוצות לווים

לוח ד-7: פירוט יתרות אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ-מאזני ללווים שיתרת חבותם מעל 1,200 מיליון ש"ח לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2017				
סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	סך-הכל
במיליוני ש"ח				
4,735	3,877	858	2	2
1,333	902	431	1	1
1,304	752	552	1	1
3,217	1,677	1,540	1	1
7,147	3,771	3,376	4	4
17,736	10,979	6,757	9	9

ענף משק

					תעשייה
					בינוי ונדל"ן - בינוי
					בינוי ונדל"ן - פעילויות בנדל"ן
					אספקת חשמל ומים
					שירותים פיננסיים
					סך-הכל

31 בדצמבר 2016				
סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	סיכון אשראי חוץ-מאזני	סיכון אשראי מאזני	סך-הכל
במיליוני ש"ח				
6,672	5,800	872	3	3
1,574	1,438	136	1	1
2,723	1,091	1,632	2	2
2,641	1,968	673	1	1
7,414	2,152	5,262	4	4
21,024	12,449	8,575	11	11

ענף משק

					תעשייה
					בינוי ונדל"ן - בינוי
					בינוי ונדל"ן - פעילויות בנדל"ן
					אספקת חשמל ומים
					שירותים פיננסיים
					סך-הכל

סיכון אשראי בגין חשיפות לקבוצות לווים

נכון ליום 31 בדצמבר 2017 לא קיימת קבוצת לווים אשר חבותה נטו על בסיס מאוחד, בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בדבר "מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים" (להלן: הוראה 313), עולה על 15% מהון התאגיד הבנקאי (כהגדרתו בהוראה 313). הגדרת ההון בהקשר זה כוללת את ההון רוברד 1 בתוספת הון רוברד 2 כפי שפורסם בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2015. תוספת זו מופחתת בשיעורים שווים, על פני 12 רבעונים, עד לאיפוסה ביום 31 בדצמבר 2018. הבנק מקיים תהליכי מעקב ובקרה כדי לבדוק עמידה במגבלות הוראה 313 לעניין חשיפה לחבות קבוצות לווים. נכון למועד הדוח הבנק אינו חורג מהמגבלות.

ד.3.ג. אשראי לאנשים פרטיים (ללא דיור) לוח ד-8: יתרת האשראי לאנשים פרטיים בישראל

השינוי	יתרה ליום		באחוזים
	31.12.16	31.12.17	
	במיליוני ש"ח		
מאזני			
עו"ש חובה	3,683	3,525	(4.29%)
הלוואות ⁽¹⁾	33,251	33,677	1.28%
מזה: הלוואות בולט ובלון	278	147	(47.12%)
אשראי לרכישת כלי רכב ⁽²⁾	4,322	4,756	10.04%
חייבים בגין פעילות בכרטיסי אשראי	12,203	12,697	4.05%
סך-הכל סיכון אשראי מאזני	53,459	54,655	2.24%
חוץ-מאזני			
סיכון אשראי חוץ-מאזני	30,597	31,063	1.52%
סך-הכל סיכון אשראי כולל	84,056	85,718	1.98%

(1) אינו כולל הלוואות לרכישת כלי רכב.
(2) כולל הלוואות שניתנו למטרת רכישת כלי רכב ובשעבוד כלי רכב. לפרטים נוספים ראה [סעיף 3.2.10. אשראי לכלי רכב בדוח הדירקטוריון וההנהלה.](#)

בשנת 2017 נרשם גידול ביתרת הלוואות לאנשים פרטיים בישראל בשיעור של 1.28%. סך סיכון האשראי המאזני עלה ב-2.17% שיעורים אלה נמוכים בהשוואה לגידול בשנת 2016. יתרות סיכון האשראי לאנשים פרטיים כוללות יתרות בגין פעילות חברות ישראלכרט ופועלים אקספרס שעיקר פעילותן בהנפקה וסליקה של כרטיסי אשראי. חברת ישראלכרט פעילה גם בתחום האשראי אך חלקה בתיק הלוואות הכולל נמוך ועומד על כ-6.17% מיתרת הלוואות בדצמבר 2017 לעומת כ-5.5% בדצמבר 2016.

לוח ד-9: מידע על חובות בעייתיים בגין אנשים פרטיים בישראל

שיעור מסך-הכל סיכון אשראי מאזני	השינוי	יתרה ליום	
		31.12.16	31.12.17
		במיליוני ש"ח	
1.96%	2.39%	1,048	1,073
1.35%	2.50%	720	738
0.15%	19.75%	81	97
0.71%	25.72%	381	479
1.69%	18.21%	906	1,071

בדצמבר 2017 שיעור סיכון האשראי הבעייתי ושיעור סיכון האשראי הפגום נותרו ברמה דומה לדצמבר 2016 בעוד שיעור החובות בפיגור מעל 90 יום, שיעור המחיקות החשבונאיות נטו ושיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי גבוהים מאשר בדצמבר 2016. נתונים אלו, ובפרט שיעור המחיקות החשבונאיות נטו מצביע על ירידה באיכות תיק זה אשר ניכרה גם בשיעור המחיקות החשבונאיות נטו בדצמבר 2016. יחד עם זאת, במחצית השניה של 2017 נרשם שיפור בנתון זה. לפרטים נוספים ראה פרק סיכון האשראי בסקירת הסיכונים [בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2017.](#)

ד.3.ד. אשראי לכלי רכב

ביום 6 ביולי 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בדבר "הסיכון באשראי לענף כלי רכב". במסגרת המכתב התבקשו התאגידים הבנקאיים לבצע ניתוח סיכונים לאשראי לתת ענף "מסחר כלי הרכב" ולאשראי הצרכני לרכישת כלי רכב, זאת בין היתר באמצעות תרחישי קיצון שונים, ולבחון את הצורך בהתאמת ההפרשה הקבוצתית לענף. כמו-כן, במסגרת המכתב פורטו פרקטיקות מקובלות למימון ענף כלי הרכב, הכוללות בין היתר התייחסות לשיעור המימון, חישוב מקורות החזר, ביטחונות נדרשים ומידת ההתבססות עליהם. הבנק ביצע בחינה מקיפה של החשיפה לתחום בהתאם להנחיית בנק ישראל. הבחינה אינה מצביעה על צורך בשינויים מהותיים בפרקטיקה הנהוגה בבנק או בהפרשה הקבוצתית בגין אשראי זה. יחד עם זאת, בוצעו מספר תיקונים והבהרות בנהלים ובמדיניות האשראי בהתאם להנחיית בנק ישראל.

לפרטים והרחבה ראה פרק האשראי [בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

ד.3.ה. סיכונים בתיק הלוואות לדיור

לוח ד-10: מעקב אחר התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור על-פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך-הכל	מגזר מטבע-חוץ		מגזר צמוד מדד				מגזר לא-צמוד					
	ריבית משתנה		ריבית משתנה		ריבית קבועה		ריבית משתנה		ריבית קבועה			
	יתרת חוב רשומה שינוי בתקופה	שיעור ב-%	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור ב-%	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור ב-%	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור ב-%	יתרה במיליוני ש"ח			
7.6%	74,521	0.6%	437	27.7%	20,619	17.4%	12,988	37.6%	28,022	16.7%	12,455	31.12.17
3.0%	69,254	0.8%	574	29.1%	20,120	18.2%	12,630	36.6%	25,360	15.3%	10,570	31.12.16
8.3%	67,246	1.0%	678	30.8%	20,724	19.6%	13,179	35.5%	23,880	13.1%	8,785	31.12.15

הבנק מבצע באופן שוטף מעקב אחר התפתחות תיק האשראי לדיור ונוקט באמצעים שונים לניהול הסיכון. סיכוני אשראי לדיור נבחנים באופן פרטני על-פי המדיניות והיעדים שנקבעו במסגרת תיאבון הסיכון שהוגדר באשראי לדיור, מרמת העסקה הבודדת ועד הסתכלות כוללת על תיק האשראי לדיור בבנק. גידור הסיכון: הבנק מנהל ומגדר את הסיכון בין השאר על-ידי מגבלות בסגמנטים שונים כפי שנקבעו במסגרת דיוני המדיניות בהנהלה ובדירקטוריון בריכוז והובלת החטיבה לניהול סיכונים. במסגרת המגבלות ישנה התייחסות לשיעורי LTV, כושר החזר, התפלגות מוצרי אשראי בתיק, היקף החוב הבעייתי, תקופת הלוואה, פריסה גיאוגרפית, שיעור הפיגורים וכדומה. ניטור המדדים מתבצע גם בהשוואה לנתונים בכלל המערכת הבנקאית. הבנק עוקב אחר התנאים והשינויים המאקרו-כלכליים בכלל ובסביבה העסקית בענף בפרט. קיימים אירועים בגינם נדרשת בחינה מחודשת של המדיניות כגון עלייה חדה בריבית המשתנה, אינפלציה חדה, עלייה ברמת האבטלה במשק ושינוי מהותי במחירי הדיור. דיווח הנתונים נעשה ברמה חודשית במסגרת פורום סיכון חטיבתי בראשות מנהל החטיבה הקמעונאית וברמה רבעונית במסגרת הדיווח על התפתחות תיק האשראי וסיכון האשראי בהנהלה ובדירקטוריון.

הבנק עושה שימוש במודל סטטיסטי המודד את ההסתברות לכשל ואת ההפסד החזוי בתיק המשכנתאות. בנוסף מבוצעים תרחישי מאמץ על תיק המשכנתאות ומנותחת ההשפעה על התיק עצמו ועל כלל הבנק. התרחישים כוללים התייחסות לירידה חדה במחירי הדירות, עלייה בריבית ועלייה ברמת האבטלה במשק. כמו-כן, קיימים הסדרי ביטוח - ביטוח חיים וביטוח מבנה.

ביצוע אשראי לדיור

אישור ההלוואות לדיור מתבצע בהתאם למדרג סמכויות המגלם את מהות בקשת האשראי והסיכון הגלום בה. כימות ומדידת סיכון האשראי לדיור מבוצעים במספר רמות: רמת הלקוח הבודד וכן ברמת כלל תיק האשראי של הבנק. לצורך כך, פותחו ויושמו תהליכי כימות ומדידה, המשלבים הערכות מומחים בתחום האשראי לדיור ומודלים סטטיסטיים. במסגרת כימות הסיכון מבוצעת בחינה ממוקדת בנושא בחינת כושר החזר כולל בחינת רגישות לשינויים אפשריים בכושר החזר כתוצאה משינוי אפשרי בשיעור הריבית.

לוח ד-11: פירוט מאפיינים שונים של אשראי לדיור שהעמיד הבנק - שיעור מסך הביצועים החדשים

לשנה שהסתיימה ביום			
31.12.15	31.12.16	31.12.17	
מאפיינים			
33.3%	24.5%	27.5%	שיעור מימון מעל 60%
0.7%	0.2%	0.0%	שיעור החזר מהכנסה מעל 40% (לרכישה ובהחזר חודשי)
30.0%	30.0%	31.0%	שיעור בריבית המשתנה בתדירות קצרה מ-5 שנים
50.0%	55.0%	57.0%	שיעור בריבית משתנה
3.8%	3.9%	6.4%	שיעור ההלוואות לכל מטרה
16.7%	14.6%	11.1%	שיעור ההלוואות להשקעה מרכישה
4.9%	6.3%	6.6%	קרן המתוכננת להיפרע מעל גיל 67 (ללא השקעה)
21.6	23.2	23.8	תקופת פירעון מקורית ממוצעת לרכישה בשנים (ללא גישור)

יצוין כי שיעורי המימון חושבו על-פי הוראת דיווח לפיקוח על הבנקים מספר 876 - דוח על הלוואות לדיור.

בשנת 2017 חלה עלייה בשיעור ביצועי האשראי בשיעור מימון מעל 60%. שיעור הביצועים בשיעור החזר מהכנסה מעל 40% ירד לרמה אפסית. ניכרת עלייה בשיעור ביצועי ההלוואות לכל מטרה. המשך ירידה בשיעור ההלוואות להשקעה מרכישה, ובהתארכות בתקופת הפירעון הממוצעת לרכישה (ללא גישור).

ד.3.1. מימון ממונף

להלן יובאו נתונים אודות סיכוני האשראי בגין מימון ממונף. הגילוי מתמקד בחשיפות בגין לווים ממונפים/עסקות ממונפות בהם יתרת האשראי עולה על סך של 0.5% מהון רוברד 1.

לוח ד-12: חשיפות הבנק למימון ממונף לפי ענף המשק של הלווה

31 בדצמבר 2017			
מספר לווים	יתרת אשראי מאזני	יתרת אשראי חוץ-מאזני	סך-הכל
במיליוני ש"ח			
ענף המשק של הלווה			
1	387	-	387
בינוי ונדל"ן - בינוי			
1	551	467	1,018
בינוי ונדל"ן - פעילויות בנדל"ן			
1	-	200	200
בתי מלון שירותי הארחה ואוכל			
2	1,481	19	1,500
כרייה וחציבה			
2	602	340	942
מסחר			
0	-	-	-
שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח			
1	208	-	208
תעשייה			
8	3,229	1,026	4,255
סך-הכל			
31 בדצמבר 2016			
מספר לווים	יתרת אשראי מאזני	יתרת אשראי חוץ-מאזני	סך-הכל

ד.4. הפחתת סיכון אשראי: גילויים בגישה הסטנדרטית

ד.4.א. יישום דירוגי אשראי חיצוני

על-פי הגישה הסטנדרטית המבוססת על דירוגים חיצוניים אשר מיושמת בבנק, שקלולי סיכון האשראי נקבעים בין היתר, באמצעות ייחוס החשיפה לצד הנגדי לעסקה כפי שנקבע בהוראה, תוך הבאה בחשבון את דירוגי האשראי החיצוני הנקבעים על-ידי חברות דירוגי אשראי חיצוניות (ECAI) ומשמשים למדידת סיכון אשראי באופן סטנדרטי.

דירוגי ECAI משמשים לקביעת משקל הסיכון של הצדדים הנגדיים הבאים:

- ריבוניות
- סקטור ציבורי
- תאגידים
- תאגידים בנקאיים

בנוסף הבנק משתמש בפוליטות ביטוח של מבטחי סיכונים אשראי, בעלי דירוג בינלאומי גבוה, לצורך הפחתת סיכון אשראי כך שמשקל הסיכון מתבסס על דירוג המבטחים ולא על דירוג הצדדים הנגדיים.

למטרת הדירוג משתמש הבנק בנתוני שתי סוכנויות דירוג Moody's Investors Service ו-Standard and Poor's Rating Group.

לוח ד-13: טבלת המיפוי לדירוגי חברות הדירוג הבינלאומיות המוכרות

	משקל סיכון			דירוג של חברות הדירוג		
	ריבוניות	בנקים	תאגידים	S&P	Moody's	
0%	20%	20%	20%	AAA עד AA-	Aaa עד Aa3	1
20%	50%	50%	50%	A+ עד A-	A1 עד A3	2
50%	100%	100%	100%	BBB+ עד BBB-	Baa1 עד Baa3	3
100%	100%	100%	100%	BB+ עד BB-	Ba1 עד Ba3	4
100%	100%	150%	150%	B+ עד B-	B1 עד B3	5
150%	150%	150%	150%	CCC+ או נמוך יותר	Caa1 או נמוך יותר	6

בתהליך הדירוג מתבצע זיהוי הלקוחות ומציאת הדירוג המתאים על-ידי התאמה בין קבצי חברות דירוג האשראי החיצוניות לבין נתוני הצדדים הנגדיים. הנתונים מוזנים למערכת החישוב ובהתאם לחוקים שנקבעו על-ידי הפיקוח על הבנקים מוקצה משקל סיכון מתאים. בהתאם לכך, נבחר הדירוג הנמוך מבין דירוגי האשראי שניתן על-ידי אחת משתי סוכנויות הדירוג האמורות.

כאשר לא קיים דירוג לצד נגדי, מחושב משקל הסיכון לפי הגדרות ברירת המחדל שבהוראות בנק ישראל.

משקל הסיכון לחובות של בנקים ישראליים שמועד פירעונם המקורי הוא עד שלושה חודשים או פחות, והנקובים וממומנים בשקלים חדשים הוא 20%.

משקל הסיכון של בנקים נקבע לפי משקל הסיכון של המדינה בה הוא מאוגד והוא נחות בדרגה אחת ממשקל הסיכון הנגזר מדירוג אותה מדינה.

עבור השקעה בהנפקות שיש להן דירוג הנפקה ספציפי, משקל הסיכון של החוב יתבסס על דירוג זה, למעט כאשר המנפיק הוא תאגיד בנקאי או ישות סקטור ציבורי. במקרים אלו, משקל הסיכון יתבסס על דירוג המנפיק ולא על דירוג הנפקה ספציפי.

ד.4.ב. הפחתת סיכון האשראי

הבנק מיישם את הגישה הסטנדרטית המקיפה על מנת לקבוע את שקלולי הסיכון שיחולו על הצד הנגדי. הגישה הסטנדרטית מצריכה שימוש בדירוגים בלתי-תלויים שהוכנו על-ידי סוכנויות דירוג בינלאומיות. הטבלאות שלהלן מציגות את פירוט חשיפת האשראי ברוטו לאחר ניכוי הפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני על-פי משקולות הסיכון תוך פילוח החשיפה בהתאם לצד הנגדי (סגמנטים) לפני ואחרי הפחתת סיכון אשראי בגין ביטחונות מוכרים.

לוח ד-14: סכום חשיפות האשראי ברוטו לפני הפחתת סיכון אשראי

31 בדצמבר 2017									
חשיפת אשראי ברוטו ⁽¹⁾	250%	150%	100%	75%	50%	35%	20%	2% ⁽²⁾	0%
במיליוני ש"ח									
ריבוניות	-	-	1,339	-	41	-	4,689	-	121,255
סקטור ציבורי	-	-	-	-	6,936	-	590	-	-
תאגידים בנקאיים	-	-	453	-	3,939	-	13,309	-	337
תאגידים	-	387	150,169	-	2,308	-	860	2,088	-
בביטחון נדל"ן מסחרי	-	450	95,695	-	-	-	-	-	-
קמעונאיות ליחידים	-	437	94	110,258	-	-	-	-	-
עסקים קטנים	-	62	31	14,732	-	-	-	-	-
הלוואות לדירור	-	234	6,350	24,830	18,475	27,339	-	-	-
איגוח	-	-	173	-	-	-	-	-	-
אחרים	3,921	824	8,725	-	-	-	-	-	3,293
סך-הכל	3,921	2,394	263,029	149,820	31,699	27,339	19,448	2,088	124,885

31 בדצמבר 2016									
חשיפת אשראי ברוטו ⁽¹⁾	250%	150%	100%	75%	50%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח									
ריבוניות	-	-	1,796	-	329	-	4,105	116,840	
סקטור ציבורי	-	-	-	-	6,678	-	837	-	
תאגידים בנקאיים	-	-	284	-	3,064	-	16,006	302	
תאגידים	-	909	156,133	-	2,633	-	1,177	-	
בביטחון נדל"ן מסחרי	-	481	90,386	-	-	-	-	-	
קמעונאיות ליחידים	-	437	105	105,391	-	-	-	-	
עסקים קטנים	-	58	41	13,505	-	-	-	-	
הלוואות לדירור	-	205	5,819	22,729	14,714	27,415	-	-	
איגוח	-	-	192	-	-	-	-	-	
אחרים	3,753	923	7,760	-	-	-	-	2,880	
סך-הכל	3,753	3,013	262,516	141,625	27,418	27,415	22,125	120,022	

- (1) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שיקול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על-ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (2) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

לוח ד-15: סכום חשיפות האשראי נטו לאחר הפחתת סיכון אשראי

31 בדצמבר 2017										
חשיפת אשראי נטו לאחר המרה לאשראי	חשיפת אשראי נטו ⁽¹⁾	250%	150%	100%	75%	50%	35%	20%	2% ⁽²⁾	0%
במיליוני ש"ח										
126,387	126,443	-	-	494	-	41	-	4,689	-	121,219
8,831	9,888	-	-	-	-	7,028	-	590	-	2,270
22,567	32,582	-	-	444	-	15,789	-	16,012	-	337
126,234	179,289	-	384	143,513	-	8,000	-	25,304	2,088	-
49,096	64,486	-	446	64,040	-	-	-	-	-	-
65,892	94,538	-	436	94	94,008	-	-	-	-	-
10,739	13,399	-	61	31	13,307	-	-	-	-	-
74,560	77,228	-	234	6,350	24,830	18,475	27,339	-	-	-
87	173	-	-	173	-	-	-	-	-	-
16,565	16,763	3,921	824	8,725	-	-	-	-	-	3,293
500,958	614,789	3,921	2,385	223,864	132,145	49,333	27,339	46,595	2,088	127,119

31 בדצמבר 2016										
חשיפת אשראי נטו לאחר המרה לאשראי	חשיפת אשראי נטו ⁽¹⁾	250%	150%	100%	75%	50%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח										
121,872	121,954	-	-	680	-	329	-	4,105	116,840	
8,814	10,549	-	-	-	-	6,780	-	837	2,932	
23,146	33,637	-	-	182	-	15,913	-	17,240	302	
130,100	181,859	-	888	148,778	-	7,937	-	24,256	-	
46,046	60,763	-	480	60,283	-	-	-	-	-	
62,204	89,748	-	436	105	89,207	-	-	-	-	
9,696	12,199	-	56	39	12,104	-	-	-	-	
68,952	70,882	-	205	5,819	22,729	14,714	27,415	-	-	
96	192	-	-	192	-	-	-	-	-	
15,085	15,316	3,753	923	7,760	-	-	-	-	2,880	
486,011	597,099	3,753	2,988	223,838	124,040	45,673	27,415	46,438	122,954	

(1) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שיקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לאחר הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
 (2) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

הפחתת סיכון אשראי: גילויים בגישה הסטנדרטית

על-פי הוראות באזל 3 בהתקיים תנאים מסוימים, ניתן לנכות מרכיבי הסיכון, לצורך חישוב יחס הלימות ההון, ביטחונות מסוימים כדוגמת ערבויות, נגזרי אשראי ונכסים פיננסיים המוחזקים כבטוחה.

ניכוי הביטחונות לצורך חישוב יחס ההון מבוצע לאחר שימוש במקדמי ביטחון שנקבעו בהוראה. מקדמים אלה מביאים בחשבון, בין היתר, את התקופה לפירעון של הביטחון, חוסר התאמה בין תנאי ההצמדה של הבטוחה ושל האשראי אותו היא מגבה ותנודתיות בשווי הבטוחה.

הביטחונות הפיננסיים הכשירים המשמשים את הבנק לצורך חישוב הלימות ההון והפחתת הסיכון, כוללים פיקדונות המהווים בטוחה על דרך שיעבוד, אגרות-חוב של תאגידים בנקאיים וממשלות המושעבדות בשיעבוד קבוע ומניות מושעבדות הנסחרות במדד הראשי. בנוסף, הבנק עושה שימוש בערבויות של תאגידים בנקאיים אשר מעבירות את החשיפה מהסגמנט של הצד הנערב לחשיפה לתאגידים בנקאיים.

לוח ד-16: פירוט של סוגי הביטחונות בהם נעשה שימוש, תוך הצגת החשיפות המכוסות בערבויות, חשיפות המכוסות על-ידי נגזרי אשראי וחשיפות המכוסות באמצעות ביטחונות פיננסיים כשירים על-פי הצד הנגדי

31 בדצמבר 2017						
חשיפת אשראי ברוטו ⁽¹⁾	חשיפה המכוסה על-ידי ערבויות	חשיפה המכוסה על-ידי נגזרים	סך-הכל סכומים שנגרעו	סך-הכל סכומים שנוספו ⁽²⁾	חשיפה המכוסה על-ידי ביטחון פיננסי ⁽³⁾	חשיפת אשראי נטו ⁽⁴⁾
במיליוני ש"ח						
127,324	(831)	-	(831)	-	(50)	126,443
7,526	-	-	-	2,362	-	9,888
18,038	(1,278)	-	(1,278)	16,230	(408)	32,582
155,812	(1,506)	-	(1,506)	31,639	(6,656)	179,289
96,145	(31,069)	-	(31,069)	-	(590)	64,486
110,789	(14,664)	-	(14,664)	-	(1,587)	94,538
14,825	(284)	-	(284)	-	(1,142)	13,399
77,228	-	-	-	-	-	77,228
173	-	-	-	-	-	173
16,763	-	-	-	-	-	16,763
624,623	(49,632)	-	(49,632)	50,231	(10,433)	614,789

31 בדצמבר 2016						
חשיפת אשראי ברוטו ⁽¹⁾	חשיפה המכוסה על-ידי ערבויות	חשיפה המכוסה על-ידי נגזרים	סך-הכל סכומים שנגרעו	סך-הכל סכומים שנוספו ⁽²⁾	חשיפה המכוסה על-ידי ביטחון פיננסי ⁽³⁾	חשיפת אשראי נטו ⁽⁴⁾
במיליוני ש"ח						
123,070	(1,116)	-	(1,116)	-	-	121,954
7,515	-	-	-	3,034	-	10,549
19,656	(1,556)	-	(1,556)	16,442	(905)	33,637
160,852	(1,984)	-	(1,984)	29,387	(6,396)	181,859
90,867	(29,345)	-	(29,345)	-	(759)	60,763
105,933	(14,528)	-	(14,528)	-	(1,657)	89,748
13,604	(254)	-	(254)	-	(1,151)	12,199
70,882	-	-	-	-	-	70,882
192	-	-	-	-	-	192
15,316	-	-	-	-	-	15,316
607,887	(48,783)	-	(48,783)	48,863	(10,868)	597,099

(1) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

(2) כולל תוספת מקדם ביטחון המתאים לחשיפת ניירות-ערך שהושאלו.

(3) לאחר התחשבות במקדמי ביטחון.

(4) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לאחר הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

ה. סיכוני אשראי של צד נגדי

סיכון הצד הנגדי – סיכון האשראי הנובע מעסקות במכשירים פיננסיים נגזרים, הינו הסיכון שהצד הנגדי לעסקה יכנס לכשל לפני הסילוק הסופי של זרמי המזומנים בעסקה בנגזרים. ערך השוק של העסקה יכול להיות חיובי או שלילי לכל אחד מהצדדים לעסקה, ערך השוק אינו וודאי ועשוי להשתנות לאורך זמן ובהתאם לתנועות בגורמי השוק העומדים בבסיסו.

ה.1. ניהול סיכון הצד הנגדי

לפעילות לקוחות הבנק במכשירים פיננסיים נגזרים פותחו בבנק מודלים ממוחשבים לאמידת ולבקרת סיכון צד נגדי, הן ברמת העסקה והן ברמת הלקוח, המאפשרים מעקב שוטף אחר מצב הלקוחות. עבור פעילות זו, חשיפת האשראי למועד מסוים מוגדרת כסך של השווי הנוכחי של הפוזיציה, בתוספת סיכון פוטנציאלי להפסד עתידי, שנובע מתנדבות של נכסי הבסיס בפוזיציה של הצד הנגדי, תוך התחשבות בקיזוז ומתאם בין העסקות, ומייצג את ההפסד הפוטנציאלי של הבנק במידה שהצד הנגדי יקלע לכשל.

הסיכון הפוטנציאלי להפסד עתידי הנובע מן העסקות במכשירים פיננסיים נגזרים ביחס לצד הנגדי נמדד על-ידי הפעלת מקדמים שמרניים על הסכומים הנומינליים של העסקות, או בגישת התרחישים שמחשבת את החשיפה הפוטנציאלית המקסימלית של הלקוח מתוך מגוון של מצבי שוק שונים, או על-פי מודל פנימי שפותח בבנק. שיטת המדידה מותאמת ללקוח בהתאם לאופי הפעילות בתיק הנגזרים שלו.

מטרת המודלים הנ"ל הינה להביא את החשיפה לסיכון צד נגדי למונחי חשיפת אשראי. חשיפת האשראי מנוהלת על-ידי היחידות העסקיות לפי מדרג סמכויות האשראי ולפי שיוך הלקוח: חטיבה עסקית, חטיבה קמעונאית וחיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית. במעגל זה קיימות יחידות בקרה שתפקידן לעקוב אחר החשיפות לעומת המגבלות ולחשב את הדרישה לביטחונות.

נקבעו כללים ונוהלי עבודה לקביעת רמת הבטוחות הנדרשת מול עסקות אלו, וכן כללי הפעולה הנדרשים לסגירת החשיפות מול העסקה והלקוח. מדיניות הביטחונות מותאמת לסוג הלווה והפעילות בתחום הנגזרים. מגבלות החשיפה לצד נגדי נקבעות על-ידי סמכויות האשראי המתאימות בבנק.

המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות בחטיבה לניהול סיכונים משמשת כמעגל בקרה שני ואחראית לקביעת המתודולוגיה לאמידת החשיפה לסיכון הצד הנגדי, להטמעתה בבנק ולחישוב חשיפת האשראי של הלקוחות בגין פעילותם בחדר העסקות, הן לצורך דרישת ביטחונות והן לצורך הקצאת הון כלכלית.

מדיניות הבנק לפעילות בנגזרים עם מוסדות פיננסיים המחויבים לעמידה בדרישות להלימות הון הינה לפעול במסגרת הסכמים לתיחום החשיפה (CSA).

ההיבטים התפעוליים הנובעים מהפעילות נבדקים ומבוקרים באופן שוטף על-ידי יחידה יעודית. ב-30 ביוני 2018 תיכנס לתוקפה הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 330, לפיה הבנק נדרש לנהל, בין היתר, פעילות בנגזרים מול לקוחות ספקולנטיים כנגד ביטחונות מלאים ונזילים ולהגדיר תיאבון סיכון ללקוחות. הבנק נערך ליישום ההוראה במועד.

ה.2. חשיפה רגולטורית

לצורך חישוב חשיפת סיכון האשראי בגין מכשירים פיננסיים נגזרים, מיישם הבנק את שיטת החשיפה הנוכחית, כפי שנקבעה בהוראת ניהול בנקאי תקין 203. על-פי שיטה זו, סיכון האשראי בגין מכשירים פיננסיים נגזרים כולל את סכומי השווי ההוגן החיובי של הנגזרים במאזן בתוספת ערכי Add On בגין סיכון אשראי פוטנציאלי המחושב על-ידי הכפלת הערכים הנקובים של הנגזרים במקדמים שנקבעו בהוראה, ואשר לוקחים בחשבון את נכס הבסיס של המכשיר ואת התקופה לפירעון שלו.

בהתאם להוראה, ניתן לקזז עסקות בנגזרים למטרות הלימות ההון, בהתקיים, בין היתר, התנאים הבאים:

- קיומו של חוזה או הסכם קיזוז עם הצד הנגדי היוצר התחייבות משפטית יחידה המכסה את כל העסקות הכלולות, באופן שתהא לתאגיד הבנקאי הזכות לקבל, או החובה לשלם, אך ורק את הסכום נטו של הערכים המשוערכים לשוק החיוביים והשליליים של עסקות בודדות שנכללו, במקרה שאותו צד נגדי לא יכבד את התחייבותיו עקב אחת מהסיבות הבאות: כשל, פשיטת רגל, פירוק או נסיבות דומות.
- קיומן של חוות דעת משפטיות כתובות ומנומקות, שלפיהן, במקרה שהעניין יועמד למבחן משפטי, בתי המשפט והרשויות המנהליות הרלוונטיות ימצאו כי חשיפת התאגיד הבנקאי היא סכום נטו על-פי:
- החוק בתחום השיפוט שבו רשום הצד הנגדי, וכן, במקרה שמעורבת שלוחה זרה של הצד הנגדי, גם חוק תחום השיפוט שבו ממוקמת השלוחה;
- החוק החל לגבי העסקות הפרטניות;
- החוק החל לגבי כל חוזה או הסכם הדרושים כדי לבצע את הקיזוז בפועל.
- קיומן של נהלים פנימיים שנועדו לוודא כי מאפייניהם המשפטיים של הסדרי הקיזוז יבחנו לאור האפשרות של שינויים בחוק הרלוונטי. הנהלים יבטיחו, בין היתר, ביצוע סקירות משפטיות חוזרות.
- קיומן של נהלים פנימיים שתכליתם לוודא כי טרם הכללת העסקה במערך הקיזוז, אותה עסקה נכללת בחוות דעת משפטיות העונות על הקריטריונים הקבועים לעיל.

בנוסף לסיכון האשראי של צד נגדי בגין סיכון לכשל, נדרש הבנק להקצות הון לכיסוי הסיכון להפסדי שערורך לשווי שוק (CVA), בגין סיכון צפוי של צד נגדי לנגזרים מעבר לדלפק (OTC).

לוח ה-1: פירוט חשיפות האשראי של הבנק שמקורן בנגזרים

31 בדצמבר 2017						
סך-הכל	נגזרי סחורות	מתכות יקרות	נגזרי מניות ⁽¹⁾	נגזרי מטבע-חוץ וזהב	נגזרי ריבית	
במיליוני ש"ח						
14,140	12	-	3,041	4,348	6,739	שווי הוגן ברוטו חיובי
9,966	36	1	1,912	4,330	3,687	ערכי Add On
(11,175)	-	-	-	-	-	השפעת הסכמי קיזוז
(1,084)	-	-	-	-	-	ביטחון כשיר
11,847	48	1	4,953	8,678	10,426	חשיפת אשראי, נטו

31 בדצמבר 2016						
סך-הכל	נגזרי סחורות	מתכות יקרות	נגזרי מניות	נגזרי מטבע-חוץ וזהב	נגזרי ריבית	
במיליוני ש"ח						
12,114	16	12	852	3,692	7,542	שווי הוגן ברוטו חיובי
8,628	30	4	797	4,704	3,093	ערכי Add On
(11,674)	-	-	-	-	-	השפעת הסכמי קיזוז
(1,534)	-	-	-	-	-	ביטחון כשיר
7,534	46	16	1,649	8,396	10,635	חשיפת אשראי, נטו

(1) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

לוח ה-2: פירוט הערך הנקוב של תיק נגזרי האשראי של הבנק, המשמשים לניהול סיכוני תיק האשראי של הבנק

31 בדצמבר 2017				
ערך נקוב במיליוני ש"ח				
סך הערך הנקוב של נגזרי אשראי	בתיק הבנקאי	ההגנה שנרכשה	ההגנה שנמכרה	נגזרי אשראי
171	121	50		

31 בדצמבר 2016				
ערך נקוב במיליוני ש"ח				
סך הערך הנקוב של נגזרי אשראי	בתיק הבנקאי	ההגנה שנרכשה	ההגנה שנמכרה	נגזרי אשראי
185	135	50		

הבנק אינו צד לעסקות CDS שמקורן בפעולות תיווך.

1. סיכון שוק

סיכון שוק הינו סיכון להפסד או לירידת-ערך כתוצאה משינוי בשווי כלכלי של מכשיר פיננסי או תיק מסוים עקב שינויים במחירים, שערים, מרווחים ופרמטרים אחרים בשווקים, ובכלל זה:

- **סיכון ריבית** – סיכון להפסד או לירידת-ערך כתוצאה משינויים בשערי ריבית במטבעות השונים;
  - **סיכון מטבע** – סיכון להפסד כתוצאה משינויי שער חליפין;
  - **סיכון אינפלציה** – סיכון להפסד כתוצאה משינויים בעקום הציפיות למדד המחירים לצרכן;
  - **סיכון מחיר מניית** – סיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי המניות או מדדי המניות;
  - **סיכון מרווחי אשראי** – סיכון להפסד כתוצאה משינוי במרווח בין התשואה לפדיון של אגרות-חוב קונצרניות הנסחרות בשווקים לבין הריבית חסרת הסיכון הרלוונטית;
  - **סיכון תנודתיות** – סיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי התנודתיות המצוטטים בשוק;
  - **סיכון מרווח (Basis spread)** – סיכון להפסד כתוצאה משינויים במרווחים בין עקומי ריבית שונים, או בסיסי ריבית שונים.
- גורמי הסיכון העיקריים אליהם חשוף הבנק הם שערי הריבית של השקל במזר הצמוד והלא-צמוד, אינפלציה, שער החליפין שקל/דולר והמרווחים בין עקומי הריבית השונים. סיכון הריבית בתיק הבנקאי וסיכון ההשקעה (החשיפה למחירי המניות ומרווחי האשראי) מתוארים בפרק זה בסעיפים נפרדים.

1.1. סיכון שוק

1.1.א. ניהול סיכון השוק

ניהול סיכונים השוק מתבצע בראיה גלובלית של הפעילות בבנק בארץ ובסניפי הבנק בחו"ל ובשים לב לפעילות החברות הבנות בעלות חשיפה משמעותית לקבוצה. ניהול סיכונים השוק מתבצע בכל חברה בת בקבוצת הבנק בנפרד, על-פי מדיניות הנקבעת על-ידי הדירקטוריון של כל חברה ובהתאמה למדיניות הקבוצתית. הבנק קבע מגבלות סיכון קבוצתיות החלות גם על החברות הבנות בהן רמת הסיכון הוגדרה כמשמעותית לקבוצה. אמידה ובקרה של סיכונים שוק ונזילות מתבצעות על בסיס מתודולוגיה אחידה ברמת הקבוצה, בהנחיית החטיבה לניהול סיכונים, ובשים לב לגודל ההון ולאופי המיוחד של הפעילות בכל חברה בת. החשיפה לסיכונים שוק של הבנק ושל החברות הבנות נבחנת על-ידי המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות בחטיבה לניהול סיכונים ומדווחת להנהלה ולדירקטוריון הבנק בתדירות התואמת את רמת הסיכון.

מבנה וארגון

הפעילות היוצרת את סיכונים השוק נמצאת בתחום האחריות של צוות הנהלה לניהול נכסים והתחייבויות. המדיניות, לרבות המגבלות שנקבעו, מובאות לדיון ולאישור, לפי העניין, לצוותי ההנהלה, לוועדות הדירקטוריון או למליאת הדירקטוריון.

הפעילות השוטפת מתנהלת על-ידי צוותי משנה בהשתתפות בעלי תפקידים בכירים בבנק, האחד בראשות מנהל חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית והשני בראשות מנהלת אגף ניהול נכסים והתחייבויות. צוות מקומי פועל גם בניו-יורק. פעילות הצוותים היא במסגרת החלטות הדירקטוריון וועדותיו בדבר חשיפות לסיכונים שוק ובכפוף להוראות הפיקוח על הבנקים, או הרגולטור המקומי, לפי העניין.

מסגרות הסיכון משקפות את תיאבון הסיכון של הבנק לסיכונים שוק, דהיינו, רמת הסיכון שהנהלה והדירקטוריון מוכנים לשאת במסגרת הפעילות העסקית על מנת להשיג תשואה/ערך. המסגרות מאושרות על-ידי הדירקטוריון ומעוגנות בנהלים הכוללים, בין היתר, מגבלות על רגישות השווי הכלכלי של הבנק לשינויים בגורמי סיכון עיקריים ומגבלות ייעודיות לתחומים השונים. התיאבון לסיכון שוק בבנק נקבע במונחי VaR ו/או רגישויות ו/או תרחישים.

חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית אחראית לנהל את כל החשיפות לסיכונים שוק הנוצרות כתוצאה מפעילות כל היחידות העסקיות בבנק. סיכונים השוק בתיק הבנקאי מנוהלים על-ידי אגף ניהול נכסים והתחייבויות וסיכונים השוק למסחר מנוהלים באגף חדרי העסקות (פירוט והרחבה ראה להלן). אמידת סיכונים השוק ובקרות משלימות עליהם מתבצעים במחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות, באופן בלתי תלוי, בנוסף על המעקב והניתוח המבוצעים כחלק מפעילותה של חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית. המחלקה הינה אחת משתי מחלקות ביחידה לניהול הסיכונים התפעוליים וסיכונים השוק בחטיבה לניהול סיכונים.

זיהוי החשיפה לסיכונים שוק מבוצע באופן שיטתי על-ידי איסוף מידע ממערכות ניהול המוצרים למסחר ולא למסחר. המידע מנותח לצורך ניהול הסיכון ואמידתו תוך שימוש במערכות מיכון מתקדמות המותאמות לכל אחד מן הצרכים ובמודלים מקובלים לתמחור. המודלים נבחנו בהליך תיקוף סדור.

פעילות המסחר מנוהלת וממדדת באופן שוטף במערכות מיכון ייעודיות הידועות בשווקים הבינלאומיים לתחומים אלה, כגון: Derivatech-I Opics, Summit. וכן במערכות מיכון אשר פותחו על-ידי הבנק. סיכונים השוק הנובעים מן הפעילות נמדדים גם במערכת Algorithmics.

1.1.1. מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק בקבוצת הבנק באה לידי ביטוי במדיניות ניהול סיכונים קבוצתית ובמגבלות הכמותיות המפורטות בהמשך פרק זה. הפעילות בשווקים מיועדת הן למטרות גידור החשיפות הנוצרות מפעילות הבנק וממתן שירות ללקוחותיו והן לניהול פוזיציות במסגרת מגבלות. ככלל, מטרת ניהול סיכוני השוק בקבוצה, מכוונת להגדלת תוחלת הרווח, תוך שמירה על רמות סיכון מאושרות ומבוקרות. החשיפה לסיכונים אלו אינה מהווה מקור הכנסה עיקרי בבנק הפועלים. בתחום פעילות לקוחות הבנק במכשירים פיננסיים נגזרים פותחו בבנק מודלים ממוחשבים לאמידת ולבקרת סיכון צד נגדי, הן ברמת העסקה והן ברמת הלקוח, המאפשרים מעקב שוטף אחר מצב הלקוחות. עבור פעילות זו, חשיפת האשראי למועד מסוים מוגדרת כסך של ערך הפוזיציה הנוכחית, בתוספת סיכון פוטנציאלי להפסד עתידי, הסיכון הפוטנציאלי מחושב בשים לב לתנודתיות של נכסי הבסיס בפוזיציה של הצד הנגדי, תוך התחשבות בקיזוז ומתאם בין העסקות, ומייצג את הפסד הבנק הפוטנציאלי במידה שהצד הנגדי ייקלע לכשל.

הסיכון הפוטנציאלי להפסד עתידי הנובע מן העסקות במכשירים פיננסיים נגזרים ביחס לצד הנגדי נמדד על-ידי הפעלת מקדמים שמרניים על הסכומים הנומינליים של העסקות, או בגישת התרחישים שמחשבת את החשיפה הפוטנציאלית המקסימלית של הלקוח מתוך מגוון של מצבי שוק שונים, או על-פי מודל פנימי שפותח בבנק. שיטת המדידה מותאמת ללקוח בהתאם לאופי הפעילות בתיק הנגזרים שלו.

נקבעו כללים ונהלי עבודה לקביעת רמת הבטוחות הנדרשת מול עסקות אלו, וכן כללי הפעולה לסגירת החשיפות מול הלקוח במידה ונדרש. מגבלות החשיפה לצד נגדי נקבעות על-ידי סמכויות האשראי המתאימות בבנק. למידע נוסף ראה [פרק סיכון צד נגדי לעיל](#).

מדיניות הבנק לפעילות בנגזרים עם מוסדות פיננסיים המחויבים לעמידה בדרישות להלימות הון הינה לפעול במסגרת הסכמים לתחום החשיפה (CSA). ההיבטים התפעוליים הנובעים מהפעילות נבדקים ומבוקרים באופן שוטף על-ידי יחידה ייעודית.

נוהלי חשיפות לסיכוני שוק

מדי שנה מוצג לאישור הדירקטוריון מסמך המדיניות לניהול סיכוני TREASURY בקבוצה, לשנת הפעילות הקרובה, במסגרתו מאושרים בין היתר נוהלי הסיכון הכוללים: מסגרת כוללת לאומדן הסיכון בתיק הבנקאי בבנק הפועלים, מגבלות על רגישות כלל הבנק לגורמי סיכון ומסגרות סיכון לתחומים השונים בפעילות המסחר. המסמך השנתי משקף את תוכנית העבודה של חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית בתחום זה.

מסמכי המדיניות כוללים התייחסות לאירועים המחייבים דיווח לרבות נוהל אסקלציה למנכ"ל וליו"ר הדירקטוריון לפי העניין, ובהם התפתחויות חריגות בשווקים או אירוע מהותי אחר.

לוח ו-1: המגבלות העיקריות על חשיפות לסיכוני שוק בכלל פעילות הבנק ובפעילות המסחר בנפרד

מגבלה	במיליוני ש"ח	% מההון הפיננסי הפעיל
כלל פעילות הבנק		
אומדן סיכון כולל (VaR)	950	
רגישות השווי הכלכלי לשינויים של 1% במקביל בעקומי הריבית:		
שקל לא-צמוד	720	
שקל צמוד מדד	620	
מטבע-חוץ	500	
רגישות לשינוי של 10% בשער החליפין שקל/דולר	500	
חשיפות בסיס במגזר:		
שקל צמוד מדד	+/- 110	
מטבע-חוץ לרבות צמודי מטבע-חוץ	+/- 30	
מזה: תיק למסחר*		
אומדן סיכון כולל (VaR)*	150	
רגישות השווי הכלכלי לשינויים של 1% במקביל בעקומי הריבית:		
שקל לא-צמוד	120	
מטבע-חוץ	70	
רגישות השווי לשינוי במקביל ושלא במקביל בעקום מרווח Basis Swap שקל/דולר	180	
חשיפה למדד - מגבלת פוזיציה נטו	4,000	
חשיפת ש"ח/מטבע-חוץ	+/- 10	

* מתחילת 2018 מגבלת VaR קטנה ל-100 מיליוני ש"ח.

1.1.g. אמצעי פיקוח ומימוש המדיניות

הדירקטוריון והוועדה לניהול ובקרת סיכונים מקבלים דיווח על הפעילות, החשיפות, תוצאות הפעילות וביצוע המדיניות שאושרה, לפחות אחת לרבעון. הדיווחים כוללים: סקירת נושאים שנדונו ודווחו בצוותים, לרבות החלטות עיקריות; עיקרי החשיפות ורמות הסיכון המנוצלות מתוך המסגרות המאושרות; תוצאות הפעילות; סיכום אירועי דיווח (הפסדים, חריגות מנהלים, אירועים חריגים); בקשות ואישורים להרחבת פעילויות והרשאות לפעילויות השונות בהתאם למדרג הסמכויות; תמונת סיכון שוק כוללת של פעילות הבנק וחברות בנות בעלות חשיפות משמעותיות לקבוצה; דוח בקרת סיכונים שוק רבעוני.

אמידת הסיכונים ובקרתם

מעגל בקרה ראשון – חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית והשלוחות: בנוסף על אמידת הסיכונים, בחינת התוצאות ובקרה שוטפת על העמידה במגבלות, מתבצעת עבודת בקרה תפעולית על-ידי יחידות שונות בחטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית ובשלוחות בחו"ל. מטרתה הנוספת של בקרה זו הן בדיקת תקינות, שלמות והתאמה בין בסיסי הנתונים השונים במערכות דיווח שונות ואיתור שגיאות תפעוליות. מעגל בקרה שני – זיהוי ואמידת הסיכונים, בקרת המגבלות על היקף הסיכונים והדיווח על הממצאים מבוצעים, או מבוקרים, על-ידי החטיבה לניהול סיכונים, באופן בלתי תלוי ובניחוחים השוטפים ובדיווחים המבוצעים כחלק מפעילות המעגל הראשון. המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות בחטיבה לניהול סיכונים אחראית לגיבוש המתודולוגיה לאמידת סיכונים שוק של קבוצת הבנק. כמו-כן, הינה אחראית לביצוע בקרה משלימה בלתי תלויה על סיכונים השוק בקבוצה.

1.1.d. ניהול פוזיציות

סיכונים שוק בתיק למסחר הם תוצאה של פעילות הבנק כעושה שוק, כסוחר וכמנהל פוזיציות עבור עצמו. הפעילות מבוססת על ניהול דינמי של הפוזיציות בעיקר באמצעות מכשירים פיננסיים סחירים ונזילים. השינויים בהיקף החשיפות עשויים להיות מהירים כפונקציה של שינויים בשווקים ושל פעילות הלקוחות, לרוב, ניתן לשנות את היקף החשיפות במהירות ולהתאימה לפוזיציה הרצויה. רמת הסיכון של הבנק נמדדת ומבוקרת על-פי נהלים, הכוללים, בין היתר, מגבלות על רגישות השווי הכלכלי לשינויים בגורמי הסיכון העיקריים. בנוסף, מחושב אומדן סיכון בשיטת הערך בסיכון (VaR), בה אומדים את ההפסד המקסימלי הצפוי לתאגיד, בשל התממשות סיכונים שוק, בתקופת זמן נתונה וברמת מובהקות סטטיסטית שנקבעה מראש על-ידי הבנק ואושרה על-ידי הדירקטוריון. המגבלות העיקריות מפורטות לעיל. אמידת הסיכון וכן בדיקת העמידה במגבלות של הפעילות למסחר מתבצעות לפחות פעם ביום הן על-ידי יחידות בקרה בתוך חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית והן על-ידי יחידות במעגל הבקרה השני. אומדן הסיכון VaR בפעילות למסחר נעשה באופק של עשרה ימי עסקים, ומשמעו הנחה כי ניתן לגדר ולמכור את הפוזיציות, תוך עשרה ימי עסקים.

1.1.h. מודלים למדידת הסיכון המתודולוגיה לאמידת סיכונים השוק

המתודולוגיה להערכת סיכונים שוק אשר בשימוש בבנק אושרה על-ידי הדירקטוריון והנהלה. המתודולוגיה כוללת חישובי VaR, תרחישים ותרחישי קיצון (Stress Test) על כל תיקי המסחר ועל התיק הבנקאי. המתודולוגיה להערכת סיכונים שוק תואמת את היעדים האסטרטגיים בבנק ואת דרישות ועדת באזל ועומדת בסטנדרטים בינלאומיים. אומדן הסיכון בפעילות המסחר מחושב לפחות פעם ביום, באופק של עשרה ימי עסקים וברמת מובהקות של 99%. ההתייחסות הינה לסיכון הגבוה מבין שתי שיטות אמידת סיכון מקובלות ("סימולציה היסטורית" עם משקל זהה לכל התצפיות ו"סימולציה מונטה-קרלו" תוך מתן משקל גדול יותר לתצפיות האחרונות). מתודולוגיה זו תואמת את ההמלצות הרלוונטיות של ועדת באזל בעקבות המשבר בשווקים בארצות-הברית. האומדן מספק התראה מהירה יחסית על רמת סיכון השוק בתקופות של עלייה בתנודתיות. שערך מלא של התיק למסחר מתבצע לפחות אחת ליום, בתרחישים שונים, לצורך אומדן. בנוסף, מבוצע באופן שוטף תהליך בחינה בדיעבד (Backtest), במטרה לבחון את תקפות מודל אמידת הסיכון בתיק למסחר. מספר חריגות נבחן על-פי קריטריונים שהוגדרו בהמלצות ועדת באזל כאשר עד ארבע חריגות מתוך כמאתיים חמישים תצפיות בשנה נחשב כ"יתחום הירוק" (לרמת מובהקות של 99%). תוצאות הבדיקה מדווחות שנתיים להנהלה ולדירקטוריון. בשנת 2017 לא נצפו חריגות. על-פי תוצאות הבדיקה, המודל עומד בקריטריונים שהוגדרו על-ידי ועדת באזל לקבלת המודל. אמידת הסיכון של פעילות התיק הבנקאי כבקרה משלימה בשיטת ה-VaR מתבצעת אחת לחודש בשיטה ההיסטורית ובאופק של חודש.

מגבלות המתודולוגיה לאמידת הסיכון בפעילות המסחר בבנק

- סימולציית מונטה קרלו מניחה, כי גורמי הסיכון מתפלגים נורמלית. הנחה זו איננה מתקיימת תמיד במציאות;
  - הסימולציה ההיסטורית מניחה, כי ההתנהגות ההיסטורית של גורמי הסיכון תחזור על עצמה בעתיד, דבר שעלול לא להתקיים;
  - שינוי פתאומי בגורם סיכון אינו ניתן לחיזוי בשתי השיטות;
  - בשימוש ברמת מובהקות של 99% מתעלמים מהפסדים שעשויים להתרחש מעבר לרמת המובהקות;
  - השימוש באופק של עשרה ימי עסקים מגלם הנחה, כי ניתן לגדר ולמכור את הפוזיציות, תוך עשרה ימי עסקים. במוצרים יחודיים, בהיקפי שוק גדולים או בתקופות משבר ייתכן ובעיות הנזילות בשוק לא תאפשרנה סגירה, או גידור מלא, של הפוזיציות בפרק זמן זה;
  - אומדן הסיכון מחושב על הפוזיציות רק מספר פעמים במהלך יום העסקים.
- כדי למתן את השפעת המגבלות האמורות, מופעלים, בנוסף, תרחישי מאמץ לבדיקת ההפסד האפשרי במקרים קיצוניים, לגבי כל תחומי הפעילות למסחר, כמפורט להלן.

מגבלות המתודולוגיה לאמידת הסיכון בתיק הבנקאי

- סיכון האשראי הגלום בנכסים אינו מהווה פרמטר בחישובים שנעשים לצורך סיכוי השוק, אשר מטרתם להתמקד בכימות סיכוי השוק בתיק הבנקאי;
  - המידע המשמש לאמידת הסיכון נאסף ממערכות מיכון שונות;
  - שימוש במודלים התנהגותיים לביטוי האופציונאליות במוצרים שונים;
  - הסימולציה ההיסטורית מניחה, כי ההתנהגות ההיסטורית של גורמי הסיכון תחזור על עצמה בעתיד, דבר שעלול לא להתקיים;
  - בשימוש ברמת מובהקות של 99% מתעלמים מהפסדים שעשויים להתרחש מעבר לרמת המובהקות.
- כדי למתן את השפעת המגבלות האמורות, מופעלים, בנוסף, תרחישי מאמץ לבדיקת ההפסד האפשרי במקרים קיצוניים, כמפורט להלן וכן הקרסת ההנחות ההתנהגותיות.

לוח ו-2: אמדני הסיכון של הפעילות למסחר (VaR)

ממוצע	ליום
2017 בשנת	31 בדצמבר 2017
במיליוני ש"ח	
16	9
סך-הכל מסחר בחדרי העסקות	
ממוצע	ליום
2016 בשנת	31 בדצמבר 2016
במיליוני ש"ח	
16	15
סך-הכל מסחר בחדרי העסקות	

המתודולוגיה להפעלת תרחישים ותרחישי קיצון

- המתודולוגיה להערכת סיכוי שוק בבנק כוללת גם הפעלת תרחישים (Stress tests) על תיקי המסחר ועל התיק הבנקאי בנוסף לחישוב ה-VaR.
- ניתוח רגישות - רגישות התיק/הפעילות לגורמי הסיכון השונים נבחנת באמצעות הרצת תרחישים על גורם סיכון אחד, כאשר שאר גורמי הסיכון נשארים קבועים. בדרך זו ניתן לבחון את השפעתם של גורמי הסיכון העיקריים על התיק. בתיקי האופציות נבחנת גם השפעה צולבת של יותר מגורם סיכון אחד;
  - תרחיש היסטורי גרוע ביותר המבוסס על היסטוריה של חמש השנים האחרונות ובאופק של עשרה ימי עסקים מחושב על התיק למסחר. תרחיש היסטורי גרוע ביותר המבוסס על היסטוריה מ-2007 ובאופק של חודש מחושב על התיק הבנקאי ועל כלל הבנק;
  - תרחישים מאקרו כלכליים - תרחישים סובייקטיביים שפותחו בשיתוף עם המחלקה הכלכלית של הבנק;
  - תרחישי ריבית קבועים - סט תרחישים שבו הריביות העיקריות שהבנק חשוף אליהן מתורחשות בשינויים מקבילים ולא מקבילים;
  - תרחישים קיצוניים במתודולוגיה דומה לזו המופעלת ביצירת תרחישי VaR, המבוססים על התנודתיות של גורמי הסיכון בתקופת לחץ בשווקים.
  - תרחישים נוספים על-פי הצורך.
- העקרונות המנחים את קביעת והפעלת התרחישים אושרו על-ידי צוות ההנהלה והדירקטוריון.

להלן רגישות הבנק לשינויים בשערי חליפין של מטבעות חוץ בעלי נפח פעילות משמעותי בבנק ולמדד המחירים לצרכן.

לוח ו-3: רגישות שער חליפין ומדד

31 בדצמבר 2017	
עלייה 10%	ירידה 10%
במיליוני ש"ח	
100.4	(68.2)
(1.8)	(26.8)
דולר ארצות-הברית	
אירו	
עלייה 3%	ירידה 3%
187.1	(187.1)
מדד המחירים לצרכן	

בטבלה לעיל מוצג ניתוח רגישות השווי הכלכלי של הבנק לשינויים בשערי חליפין, המבוסס על שערך כל המכשירים המאזניים והחוץ-מאזניים במערכת לניהול סיכונים, תוך שימוש במודלים מקובלים לשערך כל מכשיר, ובשערים יציגים כשער הבסיס. לצורך החישוב משוערך התיק מחדש בשער חליפין המשקף עלייה/ירידה בשיעור המוצג, ללא הנחות נוספות. הרגישות למדד המחירים לצרכן מחושבת על-פי חשיפת הבנק למדד כמפורט בביאור 30 בדוחות הכספיים.

1.1.1. דרישות ההון בגין סיכוני השוק

הבנק נדרש לשמור על יחס הון מזערי בגין סיכוני השוק, על-פי מודל סטנדרטי שהוגדר על-ידי בנק ישראל. הלימות ההון הרגולטורית מחושבת על סיכוני הריבית והמניית בתחומי המסחר בלבד, כפי שהוגדרו לעיל, ועל סיכוני המטבע בתיק הבנקאי ובתיק למסחר.

לוח ו-4: דרישות ההון בגין סיכוני השוק

31 בדצמבר 2016 ⁽¹⁾			31 בדצמבר 2017 ⁽¹⁾			
סך-הכל	סיכון כללי	סיכון ספציפי	סך-הכל	סיכון כללי	סיכון ספציפי	
במיליוני ש"ח						
343	341	2	378	377	1	סיכון ריבית
14	7	7	18	9	9	סיכון מניית
144	144	-	124	124	-	סיכון שער חליפין של מטבע-חוץ
116	116	-	182	182	-	סיכון אופציות
617	608	9	702	692	10	סך-הכל

(1) דרישות ההון חושבו בהתאם ליחס ההון הכולל המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים בשיעור של 13.73% ליום 31 בדצמבר 2017 ו-12.67% ליום 31 בדצמבר 2016. יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינו 12.5%, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינו 13.5%. ליחס זה, החל מיום 1 בינואר 2015 התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיר ליום 31 בדצמבר 2017 וליום 31 בדצמבר 2016 בהתאמה. דרישה זו יושמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017.

2.1. סיכון ריבית בתיק הבנקאי

סיכון ריבית בתיק הבנקאי - מתייחס להשפעה הפוטנציאלית של שינויים בעקומי הריבית השונים על הערך הכלכלי של הבנק (דהיינו, השינוי בערך הנוכחי של הנכסים וההתחייבויות) ו/או על הכנסות הריבית נטו (רגישות ההכנסה החשבונאית). הסיכון נוצר במהלך הפעילות הבנקאית השוטפת והיזומה של הבנק, ונובע ממתן שירות שוטף לקהל הרחב ולמגזר העסקי והפיננסי ומפעילויות אחרות, ובכללן חשיפת הריבית הנובעת מניהול תיק ההשקעות. הסיכון נובע מהבדלים במבנה הנכסים וההתחייבויות - פערי מגזר, תקופה, בסיסי ריבית, מועדי חידוש ריבית ועוד. הבנק מתמקד בניהול רגישות הערך הכלכלי של הון הבנק, כאשר קיימות מגבלות הן על רגישות הערך הכלכלי (כולל חברות בנות פיננסיות המנוהלות על-ידו וחברות בנות בעלות חשיפה משמעותית לקבוצה) והן על רגישות ההכנסה לתרחישי שינוי בעקומי הריבית השקלית, המדדית והדולרית וכן מדידות של השפעות ריבית אחרות. לצורך חישוב רגישות הערך הכלכלי לשינוי בשערי הריבית מתייחס הבנק לכל הנכסים וההתחייבויות הפיננסיים, כאשר לחלק מיתרות פיקדונות העו"ש של הציבור הבנק מתייחס כהתחייבות ארוכה הנפרסת על פני מספר שנים, בהתאם למודל המאושר על-ידי ההנהלה והדירקטוריון מדי שנה. כמו-כן קיימות הנחות על פירעונות מוקדמים של משכנתאות בהתאם למודל המבוסס על ניתוחים סטטיסטיים ומאושר על-ידי ההנהלה והדירקטוריון. מדיניות ניהול סיכון הריבית מכוונת, בהתאמה ליעדי הבנק, להשגת מבנה החשיפה הרצוי בכל אחד מהמגזרים (שקל לא-צמוד, שקל צמוד מדד ומטבע-חוץ וצמוד), בהתאם להערכות לגבי משתני השוק ובכפוף למגבלות. הרגישות לריבית נמדדת באופן מבוקר לפחות אחת לחודש, עם מדידות תכופות יותר לצרכי ניהול החשיפות. ככלל, מטרת ניהול סיכוני הריבית בקבוצה הינה לאפשר שירות ללקוחות תוך לקיחת סיכון באופן מבוקר.

סיכון הריבית בתיק הבנקאי (סיכון שוק שאינו למסחר) בבנק הפועלים מנוהל בחטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית על-ידי אגף ניהול נכסים והתחייבויות ובכלל חברת בת בקבוצת הבנק בנפרד, על-פי מדיניות הנקבעת על-ידי הדירקטוריון של כל חברה ובהתאמה למדיניות הקבוצתית. אמידה ובקרה של הסיכון מתבצעות על בסיס מתודולוגיה אחידה ברמת הקבוצה, בהנחיית החטיבה לניהול סיכונים וחטיבת שווקים פיננסיים, ובשים לב לגודל ההון ולאופי המיוחד של הפעילות בכל חברה בת. החשיפה לסיכון של החברות הבנות נבחנת על-ידי יחידות בהנהלה הראשית ומדווחת להנהלה ולדירקטוריון הבנק בתדירות התואמת את רמת הסיכון. הבנק קבע מגבלות סיכון קבוצתיות החלות גם על השלוחות בהן רמת הסיכון הוגדרה כמשמעותית לקבוצה.

זיהוי החשיפה לסיכוני שוק מבוצע באופן שיטתי על-ידי איסוף מידע ממערכות ניהול המוצרים. המידע מנותח לצורך ניהול הסיכון ואמידתו תוך שימוש במערכות מיכון מתקדמות המותאמות לכל אחד מן הצרכים ובמודלים מקובלים. המודלים נבחנים בהליך תיקוף סדור. בתיק הבנקאי בישראל, התזרימים הנובעים מנכסים והתחייבויות מופקים ומנותחים על-ידי מערכת ייעודית לניהול סיכון הריבית לכל המוצרים הבנקאיים, לפי תאריכי שינוי הריבית. כן מתקבלים נתונים בקבוצים נפרדים מסניף ניו-יורק ומהחברות הבנות להן חשיפה משמעותית לקבוצה. במקביל מתבצעים חישובי רגישות במחלקה לניהול סיכוני שוק וניזילות שבחטיבה לניהול סיכונים, תוך שימוש במערכת לניהול סיכונים.

הכלים לניהול ולגידור החשיפות בתיק הבנקאי הינם מדיניות המחירים, ניהול תיק אגרות-החוב, הנפקת מכשירי חוב, עסקות חוץ-מאזניות ועוד. ניהול החשיפות שלא למסחר של הבנק מסתמך, בין היתר, על תחזיות והנחות עבודה לגבי ההתפתחויות הצפויות בשוקי הכספים וההון בארץ ובעולם. הבנק מגדר בנגזרים, תוך שימוש בחשבונאות גידור, חלק מרגישות הריבית של אגרות-החוב הארוכות במטבע-חוץ. השפעת הפעולות שבוצעו בשווקים נבחנות אחת לשבוע על-ידי אגף ניהול נכסים והתחייבויות. אחת לחודש נבחן שינוי הערך הכלכלי הנובע משינויים בשווקים על התיק הבנקאי כולל גידורים.

לוח ו-5: רגישות הון הבנק לשינויים במקביל בעקומי הריבית (השינוי התיאורטי בשווי הכלכלי כתוצאה מהתרחיש)

מינימום בשנת 2017		מקסימום בשנת 2017		31 בדצמבר 2017			
ירידה 1%	עלייה 1%	ירידה 1%	עלייה 1%	עלייה 0.1%	ירידה 1%	עלייה 1%	
במיליוני ש"ח							
תרחיש:							
315	(257)	476	(406)	(43)	477	(406)	תזוזה בריבית צמודה למדד
92	(54)	311	(260)	(28)	311	(260)	תזוזה בריבית לא-צמודה
2	-	41	(38)	-	3	-	תזוזה בריביות במטבע-חוץ
תרחיש:							
מינימום בשנת 2016		מקסימום בשנת 2016		31 בדצמבר 2016			
ירידה 1%	עלייה 1%	ירידה 1%	עלייה 1%	עלייה 0.1%	ירידה 1%	עלייה 1%	
במיליוני ש"ח							
תרחיש:							
163	(118)	324	(264)	(29)	324	(264)	תזוזה בריבית צמודה למדד
134	(103)	278	(235)	(25)	271	(227)	תזוזה בריבית לא-צמודה
31	(26)	(173)	168	(3)	30	(26)	תזוזה בריביות במטבע-חוץ

בטבלה לעיל מוצג ניתוח רגישות השווי הכלכלי של הבנק לשינויים בעקומי הריבית, המבוסס, בין השאר, על היוון תזרימי המזומנים הצפויים בעקום ריבית שאינו מביא בחשבון את מרווח סיכון האשראי של הצד הנגדי ותוך שימוש במודלים פנימיים לגבי חלק מהמוצרים. זאת בשונה מחישוב שווי הוגן המבוסס, בין השאר, על היוון תזרימי המזומנים הצפויים בשיעורי הריבית המשקפים את רמות הסיכון, כמקובל בדוחות הכספיים, וללא מודלים פנימיים בחלק מהמוצרים.

3.1 סיכון מניות ומרווחי אשראי: סיכון השקעה

הגדרת סיכון השקעה בבנק, הינה חשיפה לשוק המניות, למרווחי אשראי ולסיכון האשראי בשוקי אגרות-החוב והמניות בתיק הבנקאי בקבוצה (כתוצאה מהחזקה במוצרים אלו עלול הבנק להיחשף גם לסיכונים ריבית/או מטבע/או נזילות ואלה מנוהלים בנפרד). על-פי הגדרת הבנק, אגרות-חוב ממשלת ישראל בש"ח ובמטבע-חוץ ואגרות-חוב ממשלה, המוחזקות על-ידי שלוחה, של המדינה בה היא פועלת, אינה נושאת סיכון השקעה ולכן אינה נכללת במדידת סיכון ההשקעה בבנק.

ראה גם פרק סיכון ההשקעה בסקירת הסיכונים בדוחות הכספיים.

סיכון ההשקעה בקבוצה נוצר בשלוש מסגרות:

1. תיק השקעות המנוהל באחריות חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית. ככלל, השקעות אלה מבוצעות באמצעות ניירות-ערך סחירים.
  2. השקעות לא סחירות מבוצעות על-פי רוב באמצעות החברה הבת פועלים שוקי הון (פשה) על-פי מדיניות שנקבעת מדי תקופה על-ידי דירקטוריון פשה בהתאמה למדיניות הקבוצתית.
  3. חברות מוחזקות: אחזקות אסטרטגיות במניות של חברות בנות. לפירוט ראה [ביאור 15 בדוחות הכספיים](#).
- הקבוצה מחזיקה מניות ואגרות-חוב, בעיקר לצורכי השקעה שירידה בערכן עשויה לפגוע בהון הבנק.

3.1.א. ניהול סיכון ההשקעה

ניהול תיקי השקעות הינו כלי לניהול של עודפי הנזילות, ואחד הכלים לניהול חשיפות הריבית, ההצמדה והנזילות בתיק הבנקאי. ככלל, תיק ההשקעות מורכב ממוצרים הנסחרים בשווקים הפיננסיים ושיש אפשרות לקבל עבורם ציטוטי מחיר.

מסגרת ההשקעות נקבעה בראייה גלובלית וכלל מערכתית באישורו של דירקטוריון הבנק, וכוללת מגבלות על היקף ההשקעה ועל מדדי הסיכון הכוללים: מגבלת תיאבון סיכון וקיבולת סיכון במונחי תרחיש קיצון, ומגבלות פרטניות לאפיקי ההשקעה השונים, ביניהן מגבלות היקף על-פי סוגים, מגבלות פיזור גיאוגרפי, מגבלות דרוג ועוד. ההשקעות מבוצעות באמצעות מכשירים שהוגדרו כמותרים להשקעה.

הסיכון מנוהל באחריות-על של חטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית לגבי יישום של המדיניות בקבוצה, הקצאת המסגרות שאושרו בהנהלה ובדירקטוריון, המעקב, ההנחיה והדיווח. הניהול בפועל מבוצע על-ידי יחידת ניהול השקעות נוסטרו בחטיבת שווקים פיננסיים ובנקאות בינלאומית, תוך שימוש במערכות יעודיות. בנוסף, פעילות ההשקעות מותרת במספר מצומצם של חברות בנות, האחריות הניהולית על פעילות כל חברה בת הינה של חבר ההנהלה הממונה עליה. במעגל הבקרה השני, המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות שבחטיבה לניהול סיכונים אחראית לגיבוש המתודולוגיה לאמידת סיכונים ההשקעה ולביצוע אמידה ובקרה בלתי תלויה של הסיכון. כמו-כן, המחלקה מאתגרת את הגורם העסקי ונותנת חוות דעת בלתי תלויה על-פי ניהול בנקאי תקין 311, לפני השקעה מהותית. הפעילות כפופה לכלל ההוראות והחוקים הרלוונטיים לנושא זה הן בישראל והן בארץ השלוחה בה מתקיימת הפעילות. עקב מורכבות ההוראות הרגולטוריות מוגדרים לפעילות נהלים רגולטוריים יעודיים.

הזיהוי והמדידה של סיכוני ההשקעה מבוצע באופן שיטתי על-ידי איסוף מידע ממערכות הבנק. המידע מנותח תוך שימוש במערכות ניהול הסיכונים של הבנק ומדווח תקופתית לצוותי ההנהלה ולוועדות הדירקטוריון.

מניות שקיים לגביהן שווי הוגן זמין ואגרות-חוב נכללות במאזן לפי שוויין ההוגן ביום הדיווח. מניות שלא קיים לגביהן שווי הוגן זמין נמדדות במאזן לפי עלות. רוחים או הפסדים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן לא נכללים בדוח רווח והפסד ומדווחים נטו, בניכוי עתודה מתאימה למס, בסעיף נפרד בהון במסגרת רווח כולל אחר מצטבר.

ירידת-ערך ניירות-ערך זמינים למכירה: מדי תקופת דיווח הנהלת הבנק בוחנת האם ירידה בשוויים ההוגן של ניירות-ערך המסווגים לתיק הזמין למכירה הינה בעלת אופי אחר מזמני (Other-Than Temporary). הבחינה כאמור כוללת מספר שלבים ועקרונות, בהתאם למדיניות שנקבעה בבנק, כאשר חלה ירידת-ערך בעלת אופי אחר מזמני בנייר-ערך, מופחתת עלותו לשווי ההוגן ליום המאזן, ומשמשת כבסיס עלות חדש. סכום ההפחתה ייקף לדוח רווח והפסד.

1.3.3. פוזיציות במניות בתיק הבנקאי

לוח ו-6: פירוט השקעות הבנק במניות בתיק הבנקאי

31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017		
דרישות הון ⁽¹⁾	ערך במאזן ושווי הוגן	דרישות הון ⁽¹⁾	ערך במאזן ושווי הוגן	
במיליוני ש"ח				
14 ⁽²⁾	54	18 ⁽²⁾	67	השקעות המסווגות בתיק למסחר
308	2,202	326	2,159	השקעות המסווגות בתיק הזמין למכירה
322	2,256	344	2,226	סך-הכל השקעות במניות
	1,367		1,378	מזה: נסחר בבורסה
	889		848	מוחזק באופן פרטי
	202		320	רווחים שטרם מומשו הכלולים בהון הפיקוחי

(1) דרישות הון חושבו בהתאם ליחס ההון הכולל המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים בשיעור של 13.73% ליום 31 בדצמבר 2017 ו-12.67% ליום 31 בדצמבר 2016. יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינו 12.5%, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינו 13.5%. ליחס זה, החל מיום 1 בינואר 2015 התווספה דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור ליום 31 בדצמבר 2017 וליום 31 בדצמבר 2016 בהתאמה. דרישה זו יושמה בהדרגה עד ליום 1 בינואר 2017.

(2) כולל הקצאת הון בגין סיכון שוק ספציפי וסיכון שוק כללי.

לפירוט השקעות הבנק ראה [ביאור 12 בדוחות הכספיים](#).

ז. סיכון נזילות

סיכון נזילות – סיכון הנזילות מוגדר כסיכון קיים או עתידי ליציבות הבנק ולרווחיו, הנובע מאי יכולתו לעמוד בתזרים המזומנים הנדרש לצרכיו. סיכון הנזילות בבנק נבחן בראיה רחבה יותר של יכולת עמידה בפירעון ההתחייבויות במועד פירעונן גם בעתות לחץ, בלי לפגוע בהתנהלות השוטפת במסגרת תוכניות העבודה של הבנק ובלי להיקלע להפסדים חריגים.

סיכון המימון – הינו הסיכון לאי יכולת לגייס מקורות חדשים במקום אלו שהגיעו לפירעון, או שהגיוס מחדש יבוצע בתקופות ובתנאים אשר יפגעו בהכנסות הבנק נטו מריבית. הסיכון מנוהל כחלק מסיכון הנזילות ולאור מקורות המימון של הבנק, אין הבנק רואה בסיכון זה לכשעצמו סיכון מהותי. הבנק מייחס חשיבות רבה לגיוס מקורות יציבים בעלי פיזור גבוה.

לוח ז-1: יחס כיסוי הנזילות – תאגיד בנקאי בע"מ וחברות מאוחדות שלו לתקופה של שלושה חודשים

לרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2017		
סך ערך משוקלל**	סך ערך לא משוקלל*	
111,047		סך-הכל נכסים נזילים באיכות גבוהה (HQLA)
		תזרימי מזומנים יוצאים
14,849	187,302	פיקדונות קמעוניים מיחידים ומעסקים קטנים, מזה:
3,011	60,226	פיקדונות יציבים
10,784	91,948	פיקדונות פחות יציבים
1,054	35,128	פיקדונות לתקופה העולה על 30 ימים (סעיף 84 להוראת ניהול בנקאי תקין 221)
76,553	114,678	מימון סיטונאי בלתי מובטח, מזה:
406	1,623	פיקדונות לצרכים תפעוליים (כל הצדדים הנגדיים) ופיקדונות ברשות של תאגידים בנקאיים קאופרטיבים
75,981	112,889	פיקדונות שאינם לצרכים תפעוליים (כל הצדדים הנגדיים)
166	166	חובות לא מובטחים
-	56	מימון סיטונאי מובטח
21,365	104,601	דרישות נזילות נוספות, מזה:
12,507	14,230	תזרימים יוצאים בגין חשיפה לנגזרים ודרישות ביטחון אחרות
		תזרימים יוצאים בגין אובדן מימון מוצרי חוב
8,858	90,371	קווי אשראי ונזילות
15,020	15,020	מחויבויות מימון חוזיות אחרות
1,913	57,339	מחויבויות מימון מותנות אחרות
129,700		סך-הכל תזרימי מזומנים יוצאים
		תזרימי מזומנים נכנסים
688	688	הלוואות מובטחות (למשל עסקות מכר חוזר)
26,643	33,381	תזרימים נכנסים מחשיפות הנפרעות כסדרן
11,657	15,659	תזרימי מזומנים נכנסים אחרים
38,988	49,728	סך-הכל תזרימי מזומנים נכנסים
סך ערך מתואם***		
111,047		סך-הכל נכסים נזילים באיכות גבוהה (HQLA)
90,712		סך-הכל תזרימי מזומנים יוצאים נטו
122%		יחס כיסוי נזילות (%)

* ערכים לא משוקללים חושבו כיתרות בלתי מסולקות העומדות לפירעון או ניתנות לפירעון על-ידי המחזיק תוך 30 ימים (לגבי תזרימים נכנסים ותזרימים יוצאים), על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

** ערכים משוקללים חושבו לאחר הפעלת מקדמי ביטחון מתאימים או שיעורי תזרים נכנס יוצא (לגבי תזרימים נכנסים ויוצאים), על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

*** ערכים מתואמים חושבו לאחר הפעלת (1) מקדמי ביטחון ושיעורי תזרים נכנס יוצא ו-(2) כל המגבלות הרלוונטיות (כלומר מגבלה על נכסים נזילים באיכות גבוהה ברמה 2 וברמה 2 ומגבלה על תזרימים נכנסים).

לוח ז-1: יחס כיסוי הנזילות – תאגיד בנקאי בע"מ וחברות מאוחדות שלו לתקופה של שלושה חודשים (המשך)

לרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2016		
סך ערך משוקלל**	סך ערך לא משוקלל*	
סך-הכל נכסים נזילים באיכות גבוהה		
108,881		סך-הכל נכסים נזילים באיכות גבוהה (HQLA)
תזרימי מזומנים יוצאים		
14,632	188,931	פיקדונות קמעונאיים מיחידים ומעסקים קטנים, מזה:
2,969	59,386	פיקדונות יציבים
10,539	91,724	פיקדונות פחות יציבים
1,124	37,821	פיקדונות לתקופה העולה על 30 ימים (סעיף 84 להוראת ניהול בנקאי תקין 221)
70,271	112,110	מימון סיטונאי בלתי מובטח, מזה:
381	1,522	פיקדונות לצרכים תפעוליים (כל הצדדים הנגדיים) ופיקדונות ברשות של תאגידים בנקאיים קואופרטיבים
69,178	109,876	פיקדונות שאינם לצרכים תפעוליים (כל הצדדים הנגדיים)
712	712	חובות לא מובטחים
-	41	מימון סיטונאי מובטח
18,578	100,864	דרישות נזילות נוספות, מזה:
10,187	11,862	תזרימים יוצאים בגין חשיפה לנגזרים ודרישות ביטחון אחרות
-	-	תזרימים יוצאים בגין אובדן מימון מוצרי חוב
8,391	89,002	קווי אשראי ונזילות
12,906	12,906	מחויבויות מימון חוזיות אחרות
1,977	56,564	מחויבויות מימון מותנות אחרות
118,364		סך-הכל תזרימי מזומנים יוצאים
תזרימי מזומנים נכנסים		
415	415	הלוואות מובטחות (למשל עסקות מכר חוזר)
21,219	29,170	תזרימים נכנסים מחשיפות הנפרעות כסדרן
8,932	14,541	תזרימי מזומנים נכנסים אחרים
30,566	44,126	סך-הכל תזרימי מזומנים נכנסים
סך ערך מתואם***		
108,881		סך-הכל נכסים נזילים באיכות גבוהה (HQLA)
87,798		סך-הכל תזרימי מזומנים יוצאים נטו
124%		יחס כיסוי נזילות (%)

- * ערכים לא משוקללים חושבו כיתרות בלתי מסולקות העומדות לפירעון או ניתנות לפירעון על-ידי המחזיק תוך 30 ימים (לגבי תזרימים נכנסים ותזרימים יוצאים), על בסיס שלוש תצפיות חודשיות בהתאם להוראות המעבר.
- ** ערכים משוקללים חושבו לאחר הפעלת מקדמי ביטחון מתאימים או שיעורי תזרים נכנס ויוצא (לגבי תזרימים נכנסים ויוצאים), על בסיס שלוש תצפיות חודשיות בהתאם להוראות המעבר.
- *** ערכים מתואמים חושבו לאחר הפעלת (1) מקדמי ביטחון ושיעורי תזרים נכנס ויוצא ו-(2) כל המגבלות הרלוונטיות (כלומר מגבלה על נכסים נזילים באיכות גבוהה ברמה 2 וברמה 2 ומגבלה על תזרימים נכנסים).

בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 221 בנושא "יחס כיסוי נזילות" הדרישה המזערית החל מיום 1 בינואר 2017 הינה 100%. הבנק מחשב את יחס הנזילות "סולו" ובמאחד מדי יום, בחלוקה לשקלים ומטבע-חוץ, ועוקב אחר היחס בחברות הבנות (אשר נדרשות לעמוד במגבלות נזילות פנימיות המותאמות לאופי פעילותן). היחסים מדווחים כממוצע התצפיות היומיות. מספר התצפיות ששימשו בחישוב הממוצעים ברבעון המדווח הינו 62. חברות כרטיסי אשראי פטורות מחישוב עצמאי אך נכללות בנתוני המאחד.

היחס הממוצע במהלך הרבעון (ממוצע תצפיות יומיות) עומד על 122% במאחד ו-120% בתאגיד הבנקאי "סולו", כאשר הדרישה המזערית היא 100%. במהלך הרבעון היחס נותר יציב לעומת הרבעון הקודם. קיימת תנודתיות מסוימת בין הימים במהלך החודש ותחלופה בין שקלים למטבע-חוץ, בעיקר בעקבות פעילות בנגזרים.

עיקר הנכסים הנזילים של הבנק הינם אגרות-חוב ממשלתיות של ממשלת ישראל בשקלים ובמטבע-חוץ, אגרות-חוב של ממשלת ארצות-הברית במטבע-חוץ והפקדות בבנקים מרכזיים (בבנק ישראל ובפדרל ריזרב). הנכסים הנזילים מוחזקים בחלקם בבנק ובחלקם בחברות הבנות, כאשר הבנק מתחשב במגבלות אפשריות להעברת נזילות בין חלק מהחברות הבנות לבנק עצמו, בדגש על חברות בנות בנקאיות בחו"ל. בהתאם, חלק מהחברות הבנות מחזיקות נכסים נזילים לזמן משבר (או קו אשראי מחברת האם) בהתאם לצורך, והבנק אינו מסתמך על נכסים אלו. הבנק מנהל את יחס כיסוי הנזילות, ובהתאם את הנכסים הנזילים, בהפרדה בין שקלים ומטבע-חוץ. לפירוט נכסים נזילים לפי רמות ולנכסים משועבדים ולא משועבדים ראה טבלאות להלן. דירקטוריון הבנק אימץ מגבלה פנימית המחמירה מהדרישה הרגולטורית ליחס כיסוי הנזילות, הן לתאגיד הבנקאי "סולו" והן במאחד.

מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים ועסקים קטנים בישראל, היוצרים סיכון נזילות נמוך ביחס למקורות אחרים. בנוסף, הבנק מתממן באמצעות הנפקות, פיקדונות מחברות עסקיות ופיננסיות ועוד. המקורות במטבע-חוץ כוללים פיקדונות לקוחות פרטיים ולקוחות עסקיים בארץ, תושבי חוץ, חברות ישראליות בחו"ל, הנפקת CDs ומכשירים אחרים המבוטחים על-ידי ה-FDIC בארצות-הברית, הנפקות של אגרות-חוב בחו"ל ומקורות נוספים. שינויים בפעילות הבינלאומית מביאים לשינוי מסוים בתמהיל המקורות בשלוחות חו"ל, לפירוט ראה [סעיף פעילות בינלאומית בפרק "מגזרי פעילות לפי גישת ההנהלה" בדוח ממשל תאגיד](#). על פיקדונות מגופים עסקיים ופיננסיים שמועד פירעונם עד חודש חלים על-פי ההוראה מקדמי יציאה גבוהים, ולכן הם תורמים תרומה גבוהה יחסית לתזרים היוצא. הבנק מנהל מעקב אחר ריכוזיות מקורות המימון בחתכים שונים, הן בשקלים והן במטבע-חוץ, ועומד במגבלות הפנימיות בנושא. הבנק אינו מסתמך על מימון משוק ההון כמקור מימון עיקרי.

נגזרים יוצרים תזרים נכנס גבוה ותזרים יוצא גבוה ומביאים להסתת נכסים נזילים ותזרים יוצא נטו בין שקלים למטבע-חוץ, אך תרומתם נטו בסך המטבעות נמוכה. בתחשיב הנכסים הנזילים הבנק אינו כולל ביטחונות שהוא נדרש להפקיד כנגד פעילות בנגזרים, ומביא בחשבון תנודתיות בהיקף הפקדה זו, כנדרש בהוראה. ניהול סיכון הנזילות והמימון מתבצע בראיה גלובלית של הפעילות בבנק בארץ, בסניפי הבנק בחו"ל ובחברות בנות להן סיכון נזילות משמעותי לקבוצה. סיכון הנזילות בבנק, במטבע-חוץ ובשקלים, מנוהל ומבוקר באופן שוטף באגף ניהול נכסים והתחייבויות, בהתאם למדיניות קבוצתית, במטרה להבטיח את היכולת להתמודד באופן תחרותי גם במצבי ביקוש והיצע חריגים בשווקים הפיננסיים. ניהול הנזילות השוטף הינו באחריות אגף ניהול נכסים והתחייבויות ומתבצע באמצעות יחידות הנזילות בשקלים ובמטבע-חוץ, ובאמצעות יחידות מקבילות בחברות הבנות. דיווחים לצוותי הנהלה מתבצעים בתדירות חודשית, הדיווחים לועדות הדירקטוריון הינם רבעוניים. דיווחים נוספים לגורמים פנימיים לצורכי מעקב וניהול נעשים בתדירות גבוהה יותר. התוכנית העסקית של הבנק מביאה בחשבון את השינויים העסקיים הצפויים, דרישות הנזילות וסיכון הנזילות העתידיים, כך שהבנק ימשיך לעמוד בכל המגבלות. המחלקה לניהול סיכונים שוק ונזילות בחטיבת ניהול סיכונים עוסקת בניטור שוטף של הנזילות באמצעות פרמטרים פנימיים וסביבתיים, דווח בלתי תלוי על רמת הסיכון לצוות הנהלה וועדת הדירקטוריון, ואיתגור הפרמטרים במודלים השונים לעניין הנזילות.

בנוסף למדידת יחס הנזילות על-פי הוראת ניהול בנקאי תקין 221 כמתואר לעיל, מפעיל הבנק כלים נוספים ומנטר מדידים נוספים לסיכון הנזילות, בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 342. מדידים אלו כוללים, בין היתר, מודל סיכון נזילות פנימי דמוי יחס ה-LCR. המודל מבוסס על היציבות המוכחת של הפיקדונות בבנק לאורך תקופות ארוכות וכולל תרחישים שונים לגבי שיעורי המיחזור והפירעון של הנכסים וההתחייבויות. בכל תרחיש מחושב יחס נזילות, אשר לא יפחת מרמת מינימום המוגדרת בהוראה. התרחישים המופעלים במודל הפנימי מתייחסים למצבי שוק שונים ובפרט תרחיש בנק, תרחיש מערכת ותרחיש משולב. בכל אחד מהתרחישים נבחן פער הנזילות לתקופה של עד חודש, למול הנכסים הנזילים. התרחישים נבדלים בעיקר בהנחות לגבי מחזור פיקדונות ומקדמי הנכסים הנזילים. כן מפעיל הבנק מודלים לתקופות ארוכות וקצרות יותר, מודל מבוסס NSFR לתקופה של שנה, מדדי ריכוזיות מפקידים, מערכת התרעה (מערכת ניטור של מדידים העשויים להצביע על סיכון למצב של משבר) ועוד, כאשר חלקם של מדידים אלו כפוף למגבלות פנימיות ואו רגולטוריות. כמו-כן עוקב הבנק אחר יחסי נזילות שונים בחברות בנות (הנדרשות לעמוד הן במגבלות נזילות פנימיות המותאמות לאופי פעילותן והן במגבלות הרגולטור המקומי). הבנק שומר כרית נזילות למצבי לחץ, שומר על מבנה מאזן ובפרט מבנה מקורות המביא את סיכון הנזילות לרמה הרצויה, מנטר מערכת התרעה כדי לזהות מצבי לחץ בסביבת הנזילות מוקדם ככל האפשר ומחזיק תוכנית פעולה למקרי משבר, הכוללת התכנסות צוותים, דרישות דיווח וסדרת פעולות להתמודדות עם משבר אפשרי בהתאם לתרחיש.

למידע נוסף בנושא סיכון הנזילות ואופן ניהולו ראה פרק סקירת הסיכונים [בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

לוח ז-2: פירוט נכסים נזילים לפי רמות כנדרש בהוראות באזל

ממוצע לרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2017	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	
110,254	113,583	נכסי רמה א
585	605	נכסי רמה ב1
208	202	נכסי רמה ב2
111,047	114,390	סך-הכל HQLA

ממוצע לרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2016	יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	
107,990	112,832	נכסי רמה 1
453	448	נכסי רמה 2א
438	427	נכסי רמה 2ב
108,881	113,707	סך-הכל HQLA

קיימת מגבלה רגולטורית בשוויץ ובניו-יורק על השימוש ברזרבת הנזילות בישויות אלו, תרחישי הבנק מניחים שימוש בנזילות חברות-הבנות/סניף ניו-יורק בהתחשב במגבלות של כל ישות.

לוח ז-3: נכסים זמינים משועבדים ולא משועבדים*

יתרת שווי הוגן ליום 31.12.17			
מזה: לא משועבד	מזה: משועבד**	סך היתרה במאזן	
85,051	1,063	86,114	מזומנים ופיקדונות בבנקים
36,863	3,734	40,597	אגרות-חוב של ממשלת ישראל
12,985	183	13,168	אגרות-חוב של ממשלות זרות
496	-	496	אגרות-חוב של מוסדות פיננסיים בישראל
5,972	355	6,327	אגרות-חוב של מוסדות פיננסיים זרים
402	-	402	אגרות-חוב של אחרים בישראל
2,185	41	2,226	אגרות-חוב של אחרים זרים
2,226	-	2,226	מניות של אחרים
61,129	4,313	65,442	סך-כל ניירות הערך

* כמו-כן משועבדים נכסים אחרים בסך של 1,356 מיליוני ש"ח.
** כולל שיעבוד בעודף.

יתרת שווי הוגן ליום 31.12.16			
מזה: לא משועבד	מזה: משועבד**	סך היתרה במאזן	
78,763	1,615	80,378	מזומנים ופיקדונות בבנקים
44,870	5,974	50,844	אגרות-חוב של ממשלת ישראל
7,451	805	8,256	אגרות-חוב של ממשלות זרות
577	-	577	אגרות-חוב של מוסדות פיננסיים בישראל
5,739	-	5,739	אגרות-חוב של מוסדות פיננסיים זרים
916	-	916	אגרות-חוב של אחרים בישראל
2,828	33	2,861	אגרות-חוב של אחרים זרים
2,256	-	2,256	מניות של אחרים
64,637	6,812	71,449	סך-כל ניירות הערך

* כמו-כן משועבדים נכסים אחרים בסך של 577 מיליוני ש"ח.
** כולל שיעבוד בעודף.

ח. סיכון תפעולי

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד העלול להיגרם מתהליכים פנימיים כושלים או לקויים, מפעולות אנוש, מכשלים במערכות וכן מאירועים חיצוניים. ההגדרה כוללת סיכון משפטי, אך אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין. כשל הקשור לאחד הגורמים האמורים עלול להביא לפגיעה אפשרית ברווחיות. הבנק מפעיל יחידות בקרה, לרבות יחידות אבטחת מערכות מידע והגנת הסייבר, המשכיות עסקית, ביטחון, קצין ציות ואיסור הלבנת הון ומניעת מימון טרור, נהלים ומערכות מקיפים בנושאים הקשורים לפעילות בנקאית, ניהול משאבי אנוש, בקרות תהליכים, פעילות בחירום ועוד.

ח.1. ניהול הסיכונים התפעוליים

אסטרטגיית ניהול הסיכונים התפעוליים נועדה לתמוך בהשגת היעדים האסטרטגיים של הקבוצה ומיקסום התועלת העסקית, בהתייחס לעלות במונחי סיכון, על-ידי כל גורם אחראי בכל הרמות של הארגון. התהליך הניהולי מוכוון להתבצע על בסיס הגדרת האחריות על הסיכונים (Risk Ownership). המטרה היא, שהתקשור והטיפול המושכל בסיכונים התפעוליים יתרמו לקבלת החלטות ניהוליות, תוך שיקולי תועלת עסקית מול עלות במונחי סיכון, הן ברמת הנהלת הארגון והן ברמת היחידות השונות.

מטרות ניהול הסיכונים התפעוליים הן:

- הבטחת פיקוח וניהול אפקטיביים של הסיכונים התפעוליים בכל יחידות הקבוצה, לרבות הבעלות על הסיכונים וקבלת החלטות בשיקולי עלות - תועלת;
  - הבטחת זיהוי ותקשורת אפקטיביים של הסיכונים התפעוליים בכל העסקים העיקריים בקבוצה וביחידות התמיכה, במגמה להגדיר תיאבון סיכון תפעולי בהתאם ליעדים האסטרטגיים המאושרים עבור כל יחידה בקבוצה;
  - הגדרת מסגרת בקרה פנימית, שתקדם בקבוצה ערכי תרבות נאותים של מודעות, שקיפות ויעילות בטיפול בסיכונים התפעוליים;
  - ניהול והקצאה אופטימלית של ההון הרגולטורי וההון הכלכלי ביחס לסיכונים התפעוליים.
- האחריות על הניהול השוטף של הסיכון התפעולי וביצוע הפעילויות למזעור הסיכון חלה על מנהלי החטיבות ועל מנהלי חברות הבת בקבוצת הבנק. עבודת המטה בתחום זה מוטלת על המחלקה לניהול הסיכונים התפעוליים ביחידה לניהול הסיכונים התפעוליים וסיכוני השוק, בחטיבה לניהול הסיכונים. ביחידות הבנק והקבוצה מתנהלת פעילות שוטפת של רשת בקרי סיכונים תפעוליים, לפי העיקרון של ניהול מטריציוני, שמבוסס על כפיפות ארגונית למנהלי החטיבות/מנכ"לי חברות הבת והכוונה מתודולוגית מצד המחלקה לניהול הסיכונים התפעוליים.

הפעילות לניהול הסיכון התפעולי מפוקחת ומכוונת על-ידי שלושה פורומים:

- ועדת הדירקטוריון לניהול ובקרת סיכונים
- צוות ההנהלה לניהול סיכונים וצוות בראשות המנכ"ל
- צוות המשנה לניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים אושרה על-ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק. מסמך המדיניות מהווה מסגרת לניהול הסיכונים התפעוליים בקבוצה, בהתאם לעקרונות וחובות דיווח אחידים שעדם ניהול תקין על-פי-9 אמות המידה של באזל 2 (Sound Practices). פעילות הבנק בנושא מתבצעת על-פי כללי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 206 בנושא מדידה והלימות הון - סיכון תפעולי, המתייחסת בין היתר להקצאת ההון הרגולטורי בגין הסיכונים התפעוליים, וכן על-פי כללי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 350 בנושא ניהול הסיכון התפעולי, התואמת את ההנחיות במסמך של באזל מינר 2011 בנושא Sound Practice בניהול הסיכון התפעולי.

הבנק פועל על-פי הגישה הסטנדרטית של באזל 2 והדרישות התואמות לניהול בנקאי תקין. התוכנית האסטרטגית לשנים הבאות כוללת, בין היתר, העמקה והרחבה של חלק מהפעילויות והתאמה לעדכונים במסמכים והנחיות רגולטוריות רלוונטיות. במסגרת הגישה הסטנדרטית מתנהלים בין היתר פרויקטים ופעילויות, כמפורט להלן:

- הדיווחים הרבעוניים מוגשים לצוות המשנה לניהול הסיכונים התפעוליים, צוות ההנהלה לניהול סיכונים וצוות ועדת הדירקטוריון לניהול ובקרת סיכונים ומליאת הדירקטוריון. הדיווחים כוללים עדכונים בדבר יישום הגישה הסטנדרטית בקבוצה, תוכנית העבודה, סטטוס הפרויקטים בביצוע, מידע אודות אירועים תפעוליים, הערכות סיכונים פוטנציאליים, מגמות, שינויים בפרופיל הסיכונים ומידע חיצוני השוואתי.
  - איסוף מידע על אירועים תפעוליים בקבוצת הבנק. בסיס המידע לעניין זה הוקם בסוף שנת 2002 ומשמש בין היתר לניתוח האירועים, המגמות והדפוסים ותומך במיפוי ובהערכת הסיכונים התפעוליים שהקבוצה חשופה אליהם.
  - כחלק מפינוח תשתית מעקב ובקרה, מאופיינים KRIs, אינדיקטורים עיקריים לסיכונים תפעוליים, ביחס למוצרים, תהליכים או סיכונים מוסדיים. ה-KRI הנו מדד הניתן למדידה כמותית ועשוי לכלול גם מידע איכותי, המצביע על הימצאות גורם מסוים או מגמה. נקבעו סיפים למעקב, אסקלציה וטיפול, לפי העניין.
  - ביצוע הפקות לקחים מאירועים תפעוליים, שיתופי מידע רלוונטי בין יחידות ולמידה ארגונית.
- מתבצעים מהלכים שוטפים לזיהוי, מיפוי והערכת סיכונים תפעוליים ובקרות ביחידות הבנק והקבוצה, לרבות מיפוי סיכונים מעילות והונאות. הפעילות מתבצעת על בסיס מתודולוגיה אחידה התואמת את דרישות ועדת באזל והוראות בנק ישראל בנושא, לרבות מעקב אחר יישום ההמלצות. אחת לשלוש שנים מתבצע מהלך של מיפוי מקיף של הסיכונים התפעוליים בכל יחידות הקבוצה. בהמשך, מתבצעים תחזוקה, עדכון והרחבה של הממצאים באמצעות ניתוחים נוספים, ניתוחי עומק וניתוח סיכונים במוצרים/פעילויות חדשים.

מטרת הפעילות לזיהוי מוקדי סיכון מהותיים, להגדיר אחריות על הסיכונים (Risk Ownership), להעריך את הסיכונים (המוצעים והקיצוניים) והבקרות הקיימות ולהבחין בין סיכונים נמוכים לבין סיכונים מהותיים הדורשים בחינה נוספת ונקיטת פעילויות בהתאם לשיקולי עלות - תועלת, על-פי דרכים עיקריות להתמודדות עם סיכונים, כדלקמן:

- למזער את הסיכון באמצעות יישום בקרות נוספות
- להעביר את הסיכון לצד ג' (כגון: ביטוח, מיקור חוץ)
- לספוג את הסיכון תוך כימות שלו
- להפחית את הפעילות יוצרת הסיכון

פעולות נוספות בזיקה כוללות:

- מערכת מיכונית לניהול הסיכון התפעולי, "פמל"ה", הוטמעה ביחידות הקבוצה. המערכת פועלת בתחומים של איסוף מידע אודות אירועים תפעוליים, מיפוי והערכת הסיכונים והבקורות, איסוף KRI (אינדיקטורים עיקריים לסיכון), נושאים לטיפול, הפקת לקחים ודיווחים.
- גובשה ומיזמה מסגרת כוללת של עקרונות וסטנדרטים בנושא תפישת בקרה אחידה בקבוצת הבנק. במסגרת זו מתכנסים צוותי בקרה ומתבצע תהליך תקופתי להערכת אפקטיביות הבקורות.
- השקת מוצר חדש/פעילות חדשה, על-פי הגדרות מדיניות השקת מוצר חדש בקבוצת הבנק, מלווה בבחינה וניתוח של הסיכונים התפעוליים הרלוונטיים הטמונים במוצר/פעילות.
- הוגדרה תשתית מתודולוגית לניהול סיכונים תפעוליים בתהליכי IT מהותיים.
- דרישה מיוחדת מוגדרת במדיניות לצורך בחינה מקדימה טרם הוצאת פעילות למיקור חוץ. זאת בשים לב לסיכונים הייחודיים למיקור חוץ.
- תשומת לב מיוחדת, לרבות גיבוש מדיניות ייעודית, ניתנה לניהול סיכוני בנקאות בתקשורת, בהתאם להנחיות הוראת ניהול בנקאי תקין 367 בנקאות בתקשורת.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ביחס לתיאבון הסיכון התפעולי אשר מוגדר במדיניות באמצעות פרמטרים שונים. הוגדרו פרמטרים ברמה כללית ובמדיניות ובמדיניות של יחידות ותהליכים ספציפיים. הדיווחים לעניין העמידה במגבלות תיאבון הסיכון מוגשים בתדירות רבעונית במסגרת מסמך הסיכונים הכולל. בנוסף, מנוטרת סביבת הסיכון התפעולי באמצעות המדד הכמותי הבא, כפי שהוגדר באחד הסקרים ההשוואתיים של ועדת באזל. ההון בגין הסיכון התפעולי נבדק ביחס לתדירות של התממשות נזקים גדולים מעל 100,000 אירו. יחס זה עמד, בעת ביצוע הסקר ב-2009 בהתייחס להון הכלכלי, בבנקים המיישמים מודל מתקדם על 16.9 בממוצע ובבנקים אחרים על 28.9 בממוצע. יחס גבוה יותר מצביע על אחזקת הון ברמה גבוהה יותר יחסית להתממשות נזקים. נתון זה כשהוא מחושב על-פי דרישת ההון לנדבך הראשון בגין הסיכון התפעולי לסוף הרבעון השלישי של שנת 2017 ותדירות התממשות נזקים גדולים מעל 100,000 יורו במשך כל שנת 2017 עמד בבנק על 61.56.

ח.2. סיכוני טכנולוגיה ומחשוב

הבנק תלוי במערכות ותשתיות IT לפעילותיו השונות. סיכון הטכנולוגיה והמחשוב הינו הסיכון לפגיעה בפעילותו התקינה של הבנק ובשירות ללקוחות, להפסד או לפגיעה במוניטין עקב אי נאותות או כשל במערכות ותשתיות ה-IT של הבנק. ככלל, הבנק מתחזק את מערכות ותשתיות המידע, מאמץ טכנולוגיות חדשות ופועל תמידית למתן תשתית טכנולוגית המאפשרת את התנהלותו העסקית וקידום יוזמות אסטרטגיות בחטיבות השונות, בהתאם למדיניות ניהול טכנולוגיית המידע של הבנק. מדיניות זו כוללת תתייחסות להיבטי אבטחת מידע והסייבר, עקרונות גיבוי והתאוששות במצבים של תקלות ואסונות, מיקור חוץ ומחשוב ענן, מדיניות פיתוח ושימוש בטכנולוגיות חדשות במסגרת בנקאות בתקשורת וניהול סיכוני IT. כמו-כן, על מנת להתמודד עם אתגרי העתיד, לפשט ולייעל את הפלטפורמות הטכנולוגיות, לשפר את יכולת התגובה ולבנות יכולות חדשות, החליט הבנק על ביצוע פרויקט מודרניזציה רב שנתי של מערכות המחשוב המרכזיות.

בחינת סיכוני ה-IT מתבצעת באופן שוטף, על-פי מתודולוגיה מקובלת, הן ברמת תהליכי ה-IT המהותיים המנוהלים בבנק והן ברמת מערכות המידע והתשתיות המשמשות בבנק. הטיפול בסיכונים הנובעים מתהליכי IT מהותיים מבוצע כחלק מתפישת הבקרה המיושמת בחטיבת טכנולוגיה ומחשוב, על-ידי מספר יחידות מקצועיות ייעודיות הכפופות להנהלת החטיבה. יחידות אלו פועלות על-פי ההנחיות הרגולטוריות השונות, כגון הוראות ניהול בנקאי תקין 357 ו-361 בניהן: מחלקת אבטחת מערכות מידע והגנת הסייבר, יחידת תכנון ובקרה, בקרת פיתוח והמשכיות עסקית ויחידת ניהול סיכוני IT.

ח.3. סיכוני אבטחת מידע וסייבר

בתחום הסייבר מתנהלת פעילות כנדרש בהוראות בנק ישראל ובכללן הוראת ניהול בנקאי תקין 361 בנושא ניהול הגנת הסייבר, חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 וחוקים אחרים בהתאם לעניין, במטרה להגן על מערך טכנולוגיית המידע ולמזער את הסיכונים. סיכוני אבטחת מידע וסייבר בבנק מנוהלים על-ידי מערך אבטחת מערכות מידע וסייבר בחטיבת הטכנולוגיה והמחשוב.

סיכון הסייבר הינו הסיכון לנזק ובכללן שיבוש, הפרעה, השבתה של פעילות, גניבת נכס, איסוף מודיעין או פגיעה במוניטין/אמון הציבור כתוצאה מהתרחשות אירוע סייבר. בשנים האחרונות חל גידול בתחכום ובחומרת תקיפות הסייבר על המגזר הפיננסי העולמי, כאשר ההתפתחויות הטכנולוגיות והרחבת השירותים הדיגיטליים מחד ורמת התחכום והכלים העומדים לרשות התוקפים מאידך מגדילים את החשיפה לסיכוני סייבר.

הבנק משקיע אמצעים רבים (אנושיים וטכנולוגיים) בכדי לחזק את מערך אבטחת המידע והגנת הסייבר על מנת להתמודד עם התפתחות האימים. מערך ההגנה של הבנק מורכב משכבות הגנה מרובות המשלבות טכנולוגיות מתקדמות. הבנק מפעיל תהליכי הגנת סייבר על מנת למזער את הסיכון לחדירה וגישה לא מורשית למערכות המידע ולהתממשות תקיפות, ולהבטיח את נכונות, זמינות וחשיבות מאגרי המידע. במקביל מפעיל הבנק תהליכי גילוי וזיהוי אירועי סייבר בכל שעות היממה, ובכללם הפעלת מרכז אירועי אבטחת מידע. כמו-כן הבנק ערוך להכללת אירועי סייבר תוך מזעור הנזק על נכסי הבנק ולקוחותיו. הבנק פועל באופן מתמיד לזיהוי יעדי ההגנה, האימונים, הסיכונים ואפקטיביות ההגנה ובונה את תוכניות העבודה לשיפור מערך ההגנה בהתאם.

ח.4. סיכוני מחשוב ענן

בחדש יולי 2017 פרסם בנק ישראל הוראת ניהול בנקאית תקין שמספרה 362, בנושא מחשוב ענן (Cloud Computing). הוראה זו מבטלת את מכתב המפקח על הבנקים בנושא: "ניהול סיכונים בסביבת מחשוב ענן" מיום 29 ביוני 2015. הבנק מיישם מחשוב ענן בתחומים מסוימים ובוחן שימושים נוספים תוך טיפול נאות בסיכונים התפעוליים הנגזרים מכך ובהתאמה להנחיות הרגולציה. זאת מתוך כוונה לאפשר יישום היתרונות העסקיים של שימוש בשירותי מחשוב ענן תוך ניהול מושכל של הסיכונים ועמידה בדרישות הרגולציה.

ח.5. היערכות לחירום

בבנק מנוהלת ומיושמת תוכנית רציפה להיערכות לחירום ולהמשכיות העסקית (BCMP – Business Continuity Management Plan) בהתאם להוראות בנק ישראל 355 ("ניהול המשכיות עסקית"), 357 ("ניהול טכנולוגיית המידע") והרחבות נוספות. היערכות הבנק מבוססת על תוכניות פעולה מפורטות, נוהלי עבודה, ניסויים ותרגולים תקופתיים המוגדרים במערכת נהלים לשעת חירום. כחלק מהיערכותו לחירום ביצע הבנק מהלך רחבי של קביעת מדיניות, הגדרת תרחישי יחוס, מיפוי וניתוח תהליכים קריטיים והמשאבים הנדרשים לאישושם בחירום (BIA) ועדכון תוכניות הפעולה על בסיס מתודולוגיות מקובלות בעולם. תוכנית הפעילות מערבת את כל חטיבות הבנק, באמצעות מחווי המשכיות עסקית חטיבתיים וצוותים ייעודיים. תוכנית ה-BCP מובלת על-ידי יחידת ניהול המשכיות עסקית ייעודית (BCM), כפופה למנהל ההמשכיות העסקית בבנק ולמנהל צוות החירום הבנקאי (מנהלת חטיבת טכנולוגיה ומיחשוב). מדיניות ההמשכיות העסקית אומצה גם בחברות הבנות בארץ ובעולם וכן בסניפי חו"ל של הבנק, בהתאמה למדיניות ממשל תאגידי והנחיות בנק ישראל. בנוסף, מבצע הבנק תרגילי חירום תקופתיים, הכוללים הן תרחישים תפעוליים והן תרחישים עסקיים מורכבים, בהשתתפות היחידות השונות, מרמת הסניפים, מנהלות, יחידות, חטיבות ועד רמת הנהלת הבנק. הבנק הקים אתר מחשוב מרכזי חדש מרוחק להבטחת זמינות ומיגון מערכות המידע והמידע עצמו. מערך ניהול ההמשכיות העסקית בבנק אושר על-ידי מכון התקנים הישראלי כתואם את דרישות התקן הבינלאומי ISO22301. במסגרת היערכות להמשכיות העסקית הבנק נערך לטיפול במגוון של תרחישים אפשריים. ביחס לתרחישי חירום, שבגינם עלול להיגרם לונזק משמעותי, מנוטרות מערכות התרעה של "אורות אדומים" וקיימות תוכניות מגירה מפורטות להמשכיות עסקית. תרחישי קיצוץ נבחנים ונידונים תקופתית בצוות טיפול בתרחישי קיצוץ וריכוזי סיכון. הפעלת תוכניות המגירה היא באחריות ההנהלה או צוות הנהלה ייעודי לטיפול בהיבטים הפיננסיים של מצבי משבר. יצוין כי צ'ארטר להקמתו של צוות כזה כלול אף הוא בין תוכניות המגירה.

ח.6. ביטוח

לבנק פוליטת ביטוח בנקאית המגדרת סיכונים תפעוליים וכוללת: (1) ביטוח בנקאית לכיסוי נזקים העלולים להיגרם כתוצאה ממעילות עובדים, אובדן מסמכים, זיוף מסמכים ועוד; פוליסה זו כוללת כיסוי לנזקי פשעי מחשב שנגרמו לבנק ו/או ללקוחותיו עקב חדירה של צד שלישי בלתי מורשה למערכות המחשב של הבנק (2) ביטוח אחריות מקצועית להגנה בפני תביעת לקוח שנגרם לו נזק כתוצאה מפעולה בנקאית רשלנית; הפוליסות האלו כפופות לחריגים המקובלים בפוליסות ביטוח של תאגידים בנקאיים בישראל (לרבות חחרגת נזק הנגרם כתוצאה מעבירה על הוראות הקשורות בהלבנת הון ובמימון טרור). בנוסף, המערך הביטוחי של הבנק כולל גם ביטוח רכוש, צד ג', חבות מעבידים, ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה וביטוחים נוספים. גבולות האחריות בפוליסות נקבעו על-ידי הבנק בהתאם להערכת הסיכון הכרוך בפעילות הקבוצה וכחלק ממדיניות ניהול הסיכונים הכוללת. במסגרת מילוי הדרישות לניהול תקין על-פי הנחיות באזל (Sound Practice), קיים שיתוף פעולה תוך חילופי מידע בין המחלקה לניהול הסיכונים התפעוליים ובין היחידה המטפלת בביטוח הבנקאי.

ט. סיכון ציות

סיכון הציות הוא הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד (הבנק) עלול לספוג כתוצאה מכך שהוא אינו מקיים את הוראות הציות.

הבנק נוקט מדיניות של ציות לכל הוראות החוק והרגולציה, ופועל להטמעתה ביחידותיו ובקרב עובדיו. לצורכי ניהול הסיכון, ניתן להגדיר את סיכוני הציות המרכזיים שמפניהם מבקש הבנק להתגונן כמפורט להלן:

- הסיכון לנזק מהותי בגין צו רגולטורי מצד רשות כלשהי, בשל אי-ציות של הבנק או מי מעובדיו, להוראות העוסקות באיסור הלבנת הון ומימון טרור, וכן בגין ליקויים בתהליכים שנועדו להבטיח ציות כאמור או בגין חסרונם של תהליכים כאמור;
- הסיכון לנזק מהותי בגין צו רגולטורי מצד רשות רגולטורית, בשל פעילות לא נאותה של הבנק או מי מעובדיו ביחס ללקוחות הבנק, ביחס לנושאי מס או בשל אי-ציות להוראות דין בהקשרים אלו;
- הסיכון לנזק מהותי בגין צו רגולטורי מצד רשות רגולטורית, בשל אי-ציות של הבנק או מי מעובדיו לדיני ניירות-ערך;
- הסיכון לנזק מהותי בגין תביעה ייצוגית, הנובעת מאי-ציות להוראות המסדירות את יחסי הבנק והלקוח;
- הסיכון לתביעה פלילית נגד הבנק או עובדים בכירים בו, בשל אי-ציות לחוק.

זיהוי מוקדי סיכון הציות המרכזיים ומעקב אחר התפתחותם נעשה, בין היתר, באמצעות מדדי סיכון. מוקדי הסיכון המרכזיים ועוצמת הסיכון הנובעת מהם עשויים להשתנות בהתאם לדינמיות הרגולציה, האכיפה, פעילות הבנק והלקוחות, התפתחות השוק וכיו"ב. לשם מדידת הסיכון, משתמש הבנק במדדים כמותיים ובמדדים איכותיים. המדדים כוללים, בין היתר, התפתחויות רגולטוריות ואכיפתיות, שינויים בלקוחות ובמוצרים מסוימים, ממצאי בקורות וביקורות, סקרי פערים ועוד. קצין הציות הראשי של הבנק משמש בתפקידו לפי הוראת ניהול בנקאי 308, בין היתר כאחראי על מילוי החובות לפי חוק איסור הלבנת הון ומניעת מימון טרור, וכן כממונה על האכיפה בניירות-ערך לפי חוק ליישול הליכי אכיפה ברשות ניירות-ערך וכקצין אחראי על-פי ה-FATCA. יחידת קצין ציות ראשי והממונה על האכיפה בניירות-ערך, מורכבת מיחידת איסור הלבנת הון, יחידת אכיפה בניירות-ערך וציות בינ"ל, יחידת קשרי לקוחות הוראות צרכניות וחברות בנות, יחידת הציות למיט בינלאומי, ויחידת מטח.

יחידת קצין ציות ראשי נועדה לתמוך בהשגת היעדים האסטרטגיים והעסקיים של הקבוצה תוך מזעור החשיפה לסיכוני ציות ומוניטין. יעדי יחידת קצין ציות ראשי הינם:

- להוביל מדיניות ליישום מלוא הוראות החוק בכל יחידות הבנק בארץ ובעולם, תוך הבנת הצרכים של היחידות העסקיות ותמיכה בפעילותן;
  - בראייה מבוססת סיכון לזהות, לתעד ולהעריך באופן פעיל את סיכוני הציות הגלומים בפעילויות העסקיות של הבנק;
  - לנטר ולבדוק הציות בקבוצת הבנק על-ידי ביצוע דגימות ולדווח לאורגני הבנק אודות הממצאים.
- האחריות על הניהול השוטף של סיכון הבנק בהיבטי הציות, וביצוע הפעילויות למזעור הסיכון, חלה על מנהלי החטיבות ועל מנהלי חברות הבנות בקבוצת הבנק. האחריות המקצועית כמעגל בקרה שני בתחום זה מוטלת על יחידת קצין ציות ראשי בחטיבה לניהול סיכונים. ביחידות הבנק והקבוצה מתנהלת פעילות שוטפת של מערך קציני ציות, על בסיס ניהול מטריציוני, שמבוסס על כפיפות ארגונית למנהלי החטיבות/מנכ"לי חברות הבנות וכפיפות מקצועית ליחידת קצין ציות ראשי.

הפעילות של יחידת קצין ציות ראשי ואכיפה בניירות-ערך מפוקחת על-פי ממשל תאגידי באמצעות:

- ועדת הדירקטוריון לניהול ובקרת סיכונים;
  - הנהלת הבנק בראשות המנכ"ל;
  - דיווח לפחות פעם בשנה להנהלה הבכירה ולדירקטוריון על נושאי הציות.
- מדיניות הציות הקבוצתית, קובעת כללים לגבי מכלול הנושאים המרכיבים את נושאי הציות כאמור לעיל. המדיניות כוללת כללי ממשל תאגידי ואינטראקציה עם חברות בנות וסניפים מחוץ לישראל, ומתבססת על החקיקה והרגולציה בישראל ובמקומות הפעילות הרלוונטיים. קבוצת הבנק הקימה תשתית לטיפול בחובות הגילוי הנדרשות מול יחידים ותאגידים בעניין ה-FATCA וממשיכה בהיערכותה לעמוד במכלול הדרשות המתחייבות מחקיקה זו ומהרגולציה הישראלית בנושא. במסגרת זו הבנק והחברות הבנות הרלוונטיות נרשמו בהתאם לדרשות ה-FATCA באתר ה-IRS, קיבלו מספר GILN ומינו קצין אחראי FATCA כנדרש גם במסגרת הסכם בין מדינת ישראל. כמו-כן, בוצעו התאמות בתהליכי העבודה ובמערכות התפעוליות ובוצעו הדרשות לכל דרגי המנהלים והעובדים ביחידות המנהלות כספי לקוחות. בדומה קבוצת הבנק מקימה תשתית לטיפול בחובות הגילוי הנדרשות מול יחידים ותאגידים בעניין CRS. החוק בישראל מאפשר דיווחים הדדיים על חשבונות פיננסיים במסגרת אמנת ה-OECD לחילופי מידע. לצורך יישום החוק נדרשות תקנות שטרם אושרו בכנסת. כמו-כן, הבנק קבע מדיניות כוללת של כסף מוצהר גם לעניין הלקוחות תושבי החוץ, שנועדה לצמצם החשיפה להימצאותם של כספים לא מדווחים, בחשבונות תושבי החוץ בכל קבוצת הבנק.

במסגרת סיכון הציות נכלל גם הסיכון בקשר עם פעילות הבנק מול בנקים שמקום מושבם ברשות הפלסטינאית אשר טעונה עמידה בדרישות רגולטוריות שונות, בפרט בקשר עם הלבנת הון ומניעת מימון טרור, וכרוכה במעקב אחר העברות כספים אל ומאת תושבי הרשות הפלסטינאית. בחודש יוני 2006 החליט הבנק להפסיק לתת שירותים לבנקים הפועלים בשטחי הרשות הפלסטינאית. בעקבות החלטה זו, פנו נגיד בנק ישראל ונציגי משרד האוצר בבקשה שלא לממשה ולהמשיך במתן שירותים מסוימים בכפוף למגבלות מסוימות שנקבעו על-ידי הבנק. בהמשך למגעים שהתקיימו בנושא זה בין הבנק לבין בנק ישראל ומשרד האוצר, העניק שר האוצר לבנק בחודש נובמבר 2006 היתר לפי סעיף 9(ד) לחוק איסור מימון טרור, שמשמעו כי הוראות חוק איסור מימון טרור בדבר "איסור פעולה ברכוש טרור" לא יחולו על הפעולות שצוינו בהיתר.

בתחילת שנת 2009 הפסיק הבנק את פעילותו עם בנקים וסניפים שמקום מושבם ברצועת עזה, לאחר שהממשלה הכריזה על עזה כעל ישות עוינת. במרוצת השנים, חזר הבנק ופנה לבנק ישראל ולמשרד האוצר והודיע כי נוכח הבעייתיות הכרוכה במתן שירותים לבנקים הפלסטינאיים ברצונו להפסיק מתן שירותים אלה.

בשנת 2016 ביקש הבנק פעם נוספת להפסיק את מתן השירותים לבנקים ברשות הפלסטינאית, זאת לאור הסיכונים ההולכים וגדלים הכרוכים במתן שירותים לבנקים הפלסטינאים הן במישור האזרחי והן במישור הפוליטי והרגולטורי (איסור הלבנת הון, איסור מימון טרור, עבירות מס ועוד). רשויות המדינה ביקשו לדחות את ביצוע המהלך, תוך הדגשה שהמדינה פועלת על-מנת שהבנק יקבל את ההגנות הדרושות במישור האזרחי, הפוליטי והרגולטורי, בקשר למתן השירותים לבנקים ברשות הפלסטינאית.

בחדש ינואר 2018 קיבל הבנק כתבי חסינות ושיפוי חתומים מהיועץ המשפטי לממשלה ומשרד האוצר. כתב החסינות מגן על הבנק, נושאי משרה בו ועובדיו מפני הגשת כתב אישום בישראל בגין עבירות מסוימות בקשר עם הלבנת הון ומניעת מימון טרור ביחס לשירותים שהבנק העניק או יעניק לבנקים פלסטיניים מיום 28 במרץ 2016 ועד ליום 31 במאי 2019 ("תקופת החסינות והשיפוי"). בהמשך לכתב החסינות, קיבל הבנק בינואר 2018 מכתב מהמפקחת על הבנקים ובו הודעתה כי לא ינקטו צעדי אכיפה בכל הנוגע לפעולות של הבנק בקשר למתן שירותי קורספונדנציה שעליהם חל כתב החסינות. בכתב השיפוי התחייבה מדינת ישראל לשפות את הבנק בסכום של עד 1.5 מיליארד ש"ח בגין הוצאות (חבות לפי פסק דין והוצאות משפט) בהן יישא הבנק במסגרת הליכים אזרחיים או הליכים פוליטיים שלא הסתיימו בהרשעה אשר ננקטו כנגד הבנק, נושא משרה בו או עובד בקשר עם מתן השירותים הקורספונדנטים בתקופת החסינות והשיפוי. התחייבויות החסינות והשיפוי הניתנות לבנק כאמור כפופות לסייגים שנקבעו בהן ולתנאים בהם על הבנק לעמוד.

תחת סיכון הציות כלולים גם הסיכונים הנובעים מהחקירות על-ידי רשויות בארצות-הברית כאמור בביאורים 25 ו-25ה בדוחות הכספיים.

י. סיכון משפטי

סיכון להכנסות ולהון הקבוצה כתוצאה מאירועים בלתי צפויים, כגון תביעות משפטיות, לרבות תביעות ייצוגיות, חוסר יכולת לאכוף חוזים, או פסיקות לרעת הקבוצה, שעלולים לגרום לפגיעה ברווחיות הקבוצה. הקבוצה נעזרת במערך ייעוץ משפטי פנימי וחיצוני.

על-פי הגדרת בנק ישראל, סיכון משפטי הינו "סיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם". סיכונים מעין אלה בעבודת הבנק יכולים לנבוע כתוצאה ממכלול רחב של נסיבות שונות. כך, למשל, סיכונים יכולים לנבוע כתוצאה מהעדר מסמכים כתובים בקשר להתקשרויות שנעשו בין הבנק ללקוחותיו, בין הבנק לספקיו או לאחרים, מליקויים בחתימה ו/או העדר פרטים בהסכמים כתובים; מהיותם של הסכמים מנוסחים שלא כהלכה ו/או נתונים לפרשנות שאינה משקפת את כוונת הבנק; מהיותם של הסכמים ברי ביטול (במלואם או בחלקם) ו/או כוללים הוראות שאינן ניתנות לאכיפה וליקויים משפטיים נוספים.

הבנק נוקט התייחסות מרחיבה באשר לסיכונים המשפטיים וכולל בהם סיכונים הנובעים מהוראות חקיקה ראשית ומשנית, הוראות רגולטוריות, פסיקה של בתי משפט, בתי דין וגופים אחרים שיש להם סמכות מעין-שיפוטית, סיכונים הנובעים מפעילות שאינה מגובה בייעוץ משפטי, או בייעוץ משפטי לקוי וסיכונים הנובעים מהליכים משפטיים.

הסיכונים המשפטיים שלובים מטבעם בסיכונים תפעוליים. כך, למשל, אפשרות העדרו של הסכם כתוב, מלא וחתום כדין לעסקה פלוגית, למרות שהסכם מסוג זה מצוי ברשות הבנק ומשמש אותו במהלך העסקים הרגיל שלו.

בבנק אושר מסמך מדיניות לניהול הסיכון המשפטי אשר במסגרתו מושם דגש על:

- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם, תוך קביעת גורם אחראי ליישום ההנחיות;
- הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים, כדי לוודא נקיטת צעדים למניעת הסיכונים;
- בדיקת השלכות הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות הרשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק;
- הפקת לקחים משינויים בחקיקה (לרבות פסיקה) ויישום לקחים אלה במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק והעברת חוות-דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לגבי חברות בנות בארץ ובח"ל, מתווה התוכנית מדיניות כללית של ניהול סיכונים שעל כל חברה להתאימה לנסיבותיה ולפעולותיה. כן נדרשו מנגנונים של דיווח מחברות אלו למנהל הסיכונים המשפטיים.

אחת לרבעון נמסר דיווח על-ידי הייעוץ המשפטי לצוות ניהול סיכונים של ההנהלה ולועדת ניהול סיכונים של הדירקטוריון בדבר סיכונים משפטיים שהתממשו בהשוואה להערכות המוקדמות בעניין זה וכן מידע סטטיסטי בדבר הליכים משפטיים לסוגיהם שנפתחו או נסתיימו בתקופה הרלוונטית.

יא. סיכון מוניטין

סיכון המוניטין מוגדר כסיכון קיים או עתיד לפגיעה בהכנסות או בהון כתוצאה מתדמית שלילית על-ידי מחזיקי העניין הרלוונטיים כגון: לקוחות, צדדים לעסקות, בעלי מניות, משקיעים, או גופים רגולטוריים.

מדיניות ניהול סיכון המוניטין בקבוצת הבנק אושרה על-ידי ההנהלה והדירקטוריון ומיושמת ביחידות הקבוצה.

אסטרטגיית ניהול סיכון המוניטין בקבוצת בנק הפועלים קובעת כי יש למנוע, למזער ולבקר את סיכוני המוניטין. בהתאם לכך, נקבעו יעדים כלל קבוצתיים ביחס לסיכון המוניטין, כדלקמן:

- הבטחת פיקוח וניהול אפקטיבי של סיכון המוניטין
  - הבטחת תקשורת אפקטיבית וזיהוי סיכון המוניטין, במטרה להגדיר תיאבון לסיכון המוניטין בהתאם למטרות האסטרטגיות שאושרו עבור כל יחידה
  - הגדרת מסגרת לבקרה פנימית במטרה לקדם תרבות וערכים של מודעות, שקיפות ויעילות בטיפול בסיכוני מוניטין.
- דירקטוריון הבנק וההנהלה אחראים לקידום סטנדרטים גבוהים של אתיקה וישרה ולביסוס תרבות המדגישה את חשיבות הבקרה הפנימית.

י.ב. סיכון רגולציה וחקיקה

סיכון רגולציה הינו סיכון להכנסות ו/או להון הקבוצה, שנובע מתהליכי חקיקה ו/או מטיטוטות הוראות של גופים רגולטורים שונים, שגורמים לשינויים בסביבה העסקית של הקבוצה. שינויים אלה יכולים להשפיע, לעיתים, על יכולת הקבוצה להציע שירותים מסוימים ו/או לחייבה לבצע השקעות טכנולוגיות ואחרות בעלות ניכרת ותוך פגיעה בלוח הזמנים לפיתוח שירותים מתוכננים אחרים.

לפרטים בדבר יוזמות רגולטוריות מהותיות בעלות השפעה על פעילות הבנק בתקופת הדיווח ראה סעיף 3.14 [בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

י.ב.1. מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד הבנקאי

הבנק פועל במסגרת חוקים, תקנות והוראות שחלקם ייחודיים למערכת הבנקאית, וחלקם, גם אם אינם ייחודיים כאמור, משפיעים על מקטעים מהותיים מפעילותו. פקודת הבנקאות, חוקי הבנקאות השונים והוראות ניהול בנקאי תקין אשר מפרסם המפקח על הבנקים מעת לעת, מהווים את הבסיס החוקי והמרכזי לפעילותה של קבוצת הבנק. אלו מגדירים, בין היתר, את גבולות הפעילות המותרת לבנק, את הפעילות המותרת לחברות בנות וחברות קשורות לקבוצת הבנק ואת תנאי השליטה והבעלות בהן, את מערכות היחסים בין הבנק ללקוחותיו, את השימוש בנכסי הבנק ואת אופן הדיווח על הפעילות האמורה למפקח על הבנקים ולציבור. בציוד כפוף הבנק לחקיקה ענפה המסדירה את פעילותו בשוק ההון הן עבור לקוחותיו והן עבור עצמו (למשל בתחום יעוץ ההשקעות וניהול תיקי לקוחות, יעוץ פנסיוני, דיני ניירות-ערך ומגבלות על פעילות בתחום הביטוח).

חוקים נוספים, בנושאים ייחודיים, מטילים על בנקים, והבנק בכללם, חובות וכללים ספציפיים. כך למשל החקיקה הקשורה באיסור הלבנת הון ואיסור מימון טרו, חוק נתוני אשראי, חקיקה הקשורה בהלוואות לדור, דיני הערבות וכו'.

בנוסף לאלה קיימת חקיקה נוספת שבשל הקשר שלה לפעילות הבנק יש לה השפעה רבה על התנהלותו. לעניין זה ראוי להזכיר, בין היתר, את דיני הוצאה לפועל, דיני פירוקים וכינוסים, חוקים המתייחסים למגזרים ספציפיים (רשויות מקומיות, נוטלי משכנתאות, רוכשי דירות, המגר החקלאי) וחוקי מס שונים. פעילותו של הבנק נתונה לפיקוח וביקורת של הפיקוח על הבנקים וכן של גורמים מפקחים נוספים בתחומי פעילות ספציפיים, דוגמת רשות ניירות-ערך, רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון והממונה על ההגבלים העסקיים. גורמים אלה עורכים מעת לעת ביקורת בבנק בקשר עם תחומי הפעילות השונים. הבנק וחברות הבת פועלים על מנת לעמוד בחובות החלות עליהם מכוח הוראות הדין האמורות.

י.ב.2. דרכי ניהול הסיכון הרגולטורי

יחידת הרגולציה מעריכה ומנהלת את הסיכונים הרגולטוריים, על-ידי ניטור, זיהוי, איסוף המידע, הערכה, דיווח ומעקב ובקרה אחר ההתפתחויות הרגולטוריות בעת התהוותם. היחידה מהווה את הקשר בין היחידות הפנימיות בבנק לרגולטור במהלך התגבשות החקיקה, כך שתושמע דעתם של הגורמים המקצועיים באופן שיפחית את הסיכון מרגולציה לא מיטבית. בנוסף מספקת היחידה חוות דעת לפי העניין בדבר השפעת הרגולציה בהתהוות על ההתנהלות העסקית הצפויה של יחידות הבנק השונות. היחידה פועלת בשיתוף פעולה מלא עם היחידות המקצועיות הרלוונטיות בבנק ובחברות הבנות והשלוחות, בארץ ובח"ל, לזיהוי יישום הרגולציה באופן מלא וביעילות מבחינה עסקית. לעניין הציות להוראות הרגולטוריות ראה [סיכון הציות לעיל](#).

י.ג. סיכון כלכלי

זיהוי גורמי הסיכון בסביבה הכלכלית נעשה על-ידי המחלקה הכלכלית תוך מעקב אחר נתונים כלכליים ופיננסיים שוטפים בארץ ובעולם, והערכה מקצועית של המשמעויות הנגזרות מנתונים אלו. המחלקה ממפה ומדווחת על הסיכונים הפוטנציאליים במשק ובשוקים הפיננסיים לצוותים ולועדות הרלוונטיים. במקביל עורכת המחלקה סט תרחישי קיצון בעלי הסתברות להתממשות עתידית, אף אם נמוכה, שלהערכתה עשויות להיות להם השלכות כלכליות ופיננסיות משמעותיות על המשק ועל הבנק. תרחישי הקיצון מתעדכנים מדי שנה בהתאם למפת הסיכונים, התרחישים מאושרים על-פי הנהלים על-ידי הגורמים המוסמכים לכך. בד בבד, המחלקה הכלכלית בוחנת שורה של "נורות אזהרה" שעשויות לאותת על עלייה בהסתברות לאירוע של תרחיש קיצון. דיווח על נורות האזהרה מבוצע באופן שוטף לצוות ההנהלה לניהול סיכונים.

הבנק מתרגם את תנאי השוק בתרחיש להשפעה על פעילותו העסקית בהתאם לתחומי הסיכון השונים, ובוחן את ההשפעה על הרווחיות, ההון והלימות ההון תוך ניטור הסיכונים והמגזרים אשר עשויים להיות מושפעים מהשינויים הכלכליים במשק ובעולם, והתאמת מדיניותו ופעילותו הבקרה לפי צורך. בין היתר, הבנק בוחן את ניירות-ערך בתיק ההשקעות בישראל ובח"ל, את החשיפה למוסדות פיננסיים זרים, וכן מוקדי סיכון בתיק האשראי העלולים להיות מושפעים מן ההתפתחויות ועומד באופן שוטף בדרישות הנזילות כנדרש מהוראות הפיקוח.

לפרטים בדבר מצב המשק בישראל ובעולם ראה פרק סקירה כלכלית [בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2017](#).

י.ד. סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הנו סיכון מהותי עכשווי או עתידי לרווחים, הון, מוניטין או מעמד שעשוי להיגרם בעקבות שינויים בסביבה העסקית, החלטות עסקיות גשיות, יישום בלתי נאות של אסטרטגיה או החלטות עסקיות או מהעדר תגובה לשינויים ענפיים (לדוגמה מהלכי מתחרים), כלכליים או טכנולוגיים. הסיכון האסטרטגי הנו פונקציה של התאמת היעדים האסטרטגיים של הארגון לסביבת פעילותו, התאמת התוכנית העסקית שפותחו על מנת להשיג יעדים אלו, הקצאת המשאבים, ואיכות היישום.

התוכנית האסטרטגית של הבנק הינה תוכנית תלת-שנתית - המאושרת על-ידי הנהלת הבנק והדירקטוריון - והנבחנת ומותאמת מדי שנה לשינויים בסביבה העסקית בישראל ובעולם, לשינויים בסביבה התחרותית בה פועל הבנק ולשינויים ביעדי הבנק. במסגרת תהליך התוויית התוכנית האסטרטגית מתבצעת בחינה כללית של עסקי התאגיד והסיכונים האסטרטגיים הרלוונטיים ונערך תהליך תכנון מקיף. הבחינה השנתית של אסטרטגיית הבנק והחטיבות נעשית על מנת לתמוך ביעדים החטיבתיים והכלכל בנקאיים. תחת תהליך התכנון השנתי מבצעות החטיבות וחברות הבת בבנק פרויקטים אסטרטגיים ממוקדים כחלק מהתוכנית האסטרטגית שלהן. התהליך השנתי לניהול והערכת הסיכון האסטרטגי מהווה חלק חשוב מתהליך התכנון האסטרטגי השנתי. תהליך התכנון האסטרטגי השנתי מחולק לשלושה שלבים עיקריים: כל אחד מהשלבים מספק התמודדות עם היבט אחר של ניהול והערכת הסיכון האסטרטגי:

שלב 1 - זיהוי הסיכונים האסטרטגיים של הבנק בסביבת התחרות - בחינת הגורמים המשפיעים על היכולת התחרותית של הבנק ועל פוטנציאל הצמיחה העתידית לרבות בחינת מגמות בעולם ובישראל ותמונת מצב הבנק.

שלב 2 - התוויית היעדים ותוכניות העבודה High Level תוך התאמתם לסביבה העסקית ולמתווה האסטרטגי.

שלב 3 - בניית התכנון המפורט של כלל החטיבות, בחינת תרחישים וקביעת אינדיקטורים מצביעי סיכון. בשלב זה מוגדרים התימוט, המיקודים האסטרטגיים של הבנק, ומפות אסטרטגיות למימוש כל תימה. כמו-כן, נבנות מפות אסטרטגיות לחטיבות, בהלימה לתימוט ונקבעים אינדיקטורים מצביעי סיכון אסטרטגי - הגדת מטרות ומדדים בכל מפה (הן ברמה התהליכית והן ברמת התוצאות העסקיות) הנגזרים מהאסטרטגיה. בדרך זו האסטרטגיה מתורגמת למהלכים מדידים ליחידות השונות אשר מאפשרים לזהות את היקף חשיפת הבנק לסיכון אסטרטגי.

לצד ניטור שוטף של התפתחויות בסביבה העסקית של הבנק, הבנק מנטר, מודד ומבקר את הסיכון האסטרטגי באמצעות תהליך הבקרה האסטרטגית (Balance Score Card) - BSC. הבנק מנהל מעקב שוטף אחר עמידתו במטרות ויעדי המפות האסטרטגיות שהוגדרו, לפי מתודולוגיית BSC, לצד מידת עמידת הבנק ביעדיו הפיננסיים. בדרך זו הבנק מוודא כי התוכנית אמנם מובילה לתוצאות הרצויות מבחינה עסקית. תהליך הבקרה האסטרטגית (BSC) מבוצע במרכז לניהול אסטרטגי.

טו. סיכון סביבתי

סיכון סביבתי לבנק הוא הסיכון להפסד כתוצאה מהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה ואכיפתן, היכול להתממש באם יישא הבנק באחריות ישירה למפגע סביבתי, לרבות האפשרות שהבנק ידרש להסיר מפגע סביבתי או שמא יהיה אחראי בגין מפגע סביבתי כלפי צד שלישי, או כתוצאה מירידת-ערך של ביטחונות שמומשו. הסיכון אף עשוי להתממש בעקיפין, כתוצאה מהרעה במצבו הפיננסי של אחר בשל עלויות סביבתיות שמקורן בהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה. כמו-כן, ייתכן ויתממש סיכון מוניטין כתוצאה מייחוס לבנק קשר לגורם למפגע סביבתי.

הסיכונים הסביבתיים בזיקה לתיקי אשראי גדולים מנוטרים בחטיבה העסקית, ניטור הסיכון הסביבתי בזיקה לפעילות הבנק עצמו הינו באחריות מנהלת אחריות חברתית תאגידית.

מתוך הכרה באחריותו החברתית של הבנק ומתוך הבנת החשיבות של ניהול מדיניות בת קיימא כלפי הסביבה, גיבש הבנק מדיניות סביבתית כוללת וסדורה. מדיניות זו מיושמת באמצעות מבנה ארגוני והגדרת תפקידים, נוהלים, תהליכים ומערכות בקרה. כחלק מתהליך ניהול והערכת התנהלותו הסביבתית קיבל הבנק הסמכה לתקן ISO 14001, אשר מתוקף מחדש כל שנה, בבדיקה מקיפה באמצעות חברה בינלאומית המוסמכת לנושא. תיאור נרחב של הפעילות בתחום הסביבה מוצג בדוח אחריות חברתית וקיימות של בנק הפועלים, המפורסם בכל שנה, על-פי התקן המתקדם ביותר של GRI.

לצורך טיפול בהשפעת הסיכון הסביבתי על סיכון האשראי של הלווים הגדולים קבע הבנק מדיניות, נוהלי עבודה ומתודולוגיה לזיהוי, אפיון וניהול סיכונים סביבה. בגיבוש תהליכי כתיבת המדיניות ונוהלי העבודה, נבחנו מתודולוגיות מקובלות בבנקים בחו"ל ונעשה שימוש ביועצים המתמחים בתחום. המתודולוגיה לזיהוי הסיכונים הסביבתיים, כוללת בין היתר התייחסות לפוטנציאל הסיכון הסביבתי של ענף המשק, וכן התייחסות פרטנית לסיכונים סביבתיים אשר עלולים להשפיע בצורה מהותית על התאגיד בהתאם לפעילותו העסקית. ניהול הסיכונים הסביבתיים כלול במכלול סיכונים האשראי המנוהלים על-ידי הבנק, והערכת הסיכון הסביבתי כלולה בהערכה של איכות האשראי שהועמד ללקוחות על-ידי הבנק.

הבנק או נושא משרה בכירה בו לא היו בתקופת הדיווח צד להליך משפטי או מנהלי מהותי בקשר עם איכות הסביבה.

טז. גילוי בגין תגמול

לפירוט לגבי תגמולים לבעלי עניין ונושאי משרה בכירה בבנק, בהתאם לאמור בתקנות 21 ו-22 לתקנות ניירות-ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970, ראו פרק ממשל תאגיד, ביקורת ופרטים נוספים על עסקי הבנק ואופן ניהולם בדוח השנתי של הבנק לשנת 2017.

טז.1. הגופים המפקחים על התגמול

הגופים המפקחים על התגמול הינם דירקטוריון הבנק באמצעות ועדת תגמול של הדירקטוריון. ועדת תגמול מונה שלושה חברים, ביניהם, בשנת 2017, שני דירקטורים חיצוניים ודירקטור נוסף. יו"ר הוועדה הינו דירקטור חיצוני. סמכויות ועדת התגמול הן אלה שניתנו לה בהתאם לדין החל, ובין היתר בהתאם להוראות חוק החברות, התשנ"ט-1999 והוראות המפקח על הבנקים (הוראה 301 להוראות ניהול בנקאי תקין והוראה 301A להוראות ניהול בנקאי תקין) וכפי שמוגדר בנוהלי הבנק. ועדת תגמול מפקחת על יישום מדיניות התגמול ותוכניות התגמול, ונעזרת לשם כך בגורמי ניהול הסיכונים, הבקרה והביקורת בבנק. ועדת תגמול, לאחר שנעזרה בגורמי ניהול הסיכונים, הבקרה והביקורת בבנק, לפי הצורך, עיצבה, ומעצבת את אמצעי הבקרה לשם הבטחת קיומם של עקרונות מדיניות התגמול, כך שניתן יהיה לוודא באופן שוטף שהתגמול בפועל לנושאי המשרה, מדדי הסיכון והביצוע ותוצאותיהם, עקביים עם מנגנוני התגמול שנבחרו ועם יעדי המדיניות וניתן יהיה לבצע התאמות על-פי הצורך.

הועדה נעזרת בעבודתה גם ביועצים חיצוניים, כלכליים (משרד קוגנום ייעוץ כלכלי בע"מ) ומשפטיים (משרד עורך-דין גולדפרב זליגמן), המייעצים לוועדה בקשר עם מדיניות התגמול ותוכניות התגמול בהתאם לדין החל, בקשר עם המידע לו נדרשת הוועדה על מנת להחליט החלטות מושכלות, תהליכי אישור תגמולים בבנק, ובקורות שונות, והכל כנדרש על-פי הדין החל.

מדיניות התגמול של הבנק כוללת פרק הדין בקבוצת הבנק, ואשר מחיל עקרונות דומים לאלו עליהם בנויה מדיניות התגמול של הבנק גם על חברות בנות נבחרות של הבנק בארץ, כאשר לגבי החברות הבנות בחו"ל, וכן לגבי סניפי הבנק בחו"ל, קיימות התאמות מסוימות, על-מנת להתאים את התגמול לתנאי הדין החל במדינה הרלוונטית ותנאי שוק העבודה שם.

לוח טז-1: טבלה המתארת את העובדים המרכזיים בבנק

2016	2017	
		עובדים מרכזיים בבנק
18	16	יו"ר, מנכ"ל וחברי הנהלה
4	4	נושאי משרה אחרים
129	126	בכירים
1	1	הכלכלן הראשי
8	6	סחרנים
3	3	מנהלים בכפופות משנית למנכ"ל
163	156	סך-הכל

טז.2. התכנון והמבנה של תהליכי התגמול

להלן מאפיינים עיקריים ויעדים, לרבות התייחסות לדרך בה מבטיח הבנק כי עובדים העוסקים בניהול סיכונים ובציות מתוגמלים ללא תלות בעסקים עליהם הם מפקחים:

כללי - הבנק שואף לתגמל נושאי משרה ומנהלים על עבודתם ועל תרומתם לבנק ולשמרם לטווח הארוך תוך כדי יצירת תמריצים ראויים וקשירת האינטרסים שלהם לאינטרסים של הבנק ומחזיקי העניין בו, תוך התאמה למטרותיו של הבנק, תוכניות העבודה שלו ומדיניותו בראייה ארוכת טווח. מדיניות התגמול עקבית עם החזון והאסטרטגיה של הבנק, תוכניות העבודה ותיאבון הסיכון של הבנק ומטרתה להוביל להשאת ערכו של הבנק תוך שימת דגש על יציבות הבנק והחליפיות בין השגת תשואה לנטייל סיכון.

מטרותיה העיקריות של מדיניות התגמול הן:

- הנעת נושאי המשרה לפעול ליצירת ערך כלכלי ארוך טווח לבנק ולמחזיקי העניין בבנק, באופן המחזק את הקשר בין התגמול לבין יצירת ערך למחזיקי העניין (stakeholders) בכלל ולבעלי המניות (shareholders) של הבנק בפרט.
- התאמת התגמול לחזון הבנק, לתוכנית האסטרטגית הכוללת של הבנק ושל יחידות המשנה בו ולתוכניות העבודה הנגזרות מהן. בהתאם לכך, תמריצי התגמול יותאמו גם ליעדים ארוכי הטווח המנוסחים בתוכנית האסטרטגית ובתוכניות העבודה התקופתיות.
- התאמת התגמול הכולל לתיאבון הסיכון של הבנק.
- שמירה על תחרותיות הבנק בגיוס ושימור כוח אדם איכותי לתפקידי ניהול בכירים, כאשר גובה התגמול יהיה מידתי ויתחשב בתנאי השוק ובמבנה התגמול בבנק.
- מענה לדרישות הרגולציה - התגמול לנושאי המשרה יכול להיות מרכיב שישקף עמידה ביעדים כלכליים של הבנק בתחום ניהול הסיכונים, ובתחום הציות לחוקים, להוראות הרגולציה ולנוהלי הבנק.
- קידום מבנה תגמול שימנע פגיעה ביחסי העבודה בבנק.
- התאמת התגמול לסוג הפעילות והאחריות של נושאי המשרה וכישוריהם.
- תגמול פונקציות ארגוניות המעורבות בפיקוח ובקרה יקבע על בסיס סטנדרטים הלוקחים בחשבון את חשיבות ורגישות התפקידים האלה. תקציב המענקים של הפונקציות הללו, ייקבע כתלות במחיר ההון, ועל-פי עמידה ביעדי Key Performance Indicators (להלן: "KPIs") שייקבעו מראש על-ידי הממונים על המנהלים בפונקציות הפיקוח והבקרה, בהתאם לתפקיד המנהל.

3. הכללת סיכונים קיימים ועתידיים בתהליך התגמול

תוכניות העבודה השנתיות והרב שנתיות נבנות, בין היתר, תוך התייחסות להיקף הסיכונים, לסוגיהם השונים, אשר הבנק מוכן לסיטול על עצמו. השגת יעדי תוכנית העבודה לרבות יעדי הלימות ההון, יחד עם השגת תשואה עודפת על מחיר ההון הנדרש, מגדירים את הסף לחלוקת מענקים. בנוסף, יעד זה יושג, בין היתר, באמצעות הגבלת התגמול המשתנה בתקרה ובאמצעות דחיית חלק מתשלום המענק השנתי, במקרים מסוימים, והכפפתו לביצועים של הבנק בשנים עתידיות, כך שהמנהלים יהיו חשופים לתוצאות התממשות הסיכונים אותם לקחו ותגמולם ירד אם וכאשר הסיכונים יתממשו בעתיד. גורמי ניהול הסיכונים, הבקרה והביקורת בבנק סייעו לדירקטוריון הבנק ולועדת התגמול של הדירקטוריון להבטיח כי מדדי הסיכון ומדדי הביצוע בהם נעשה שימוש במנגנוני התגמול של נושאי המשרה עקביים עם יעדי מדיניות התגמול ויבטיחו אפקטיביות של מנגנוני התגמול. הסיכונים העיקריים אותם מביא הבנק בחשבון בעת יישום מדדי תגמול כוללים: סיכוני אשראי וריכוזיות, סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים וסיכוני ציות.

4. הקשר בין ביצועים במהלך תקופת מדידת הביצועים לבין רמות התגמול

מדד הביצוע העיקרי עבור הבנק הינו עמידה בשיעור התשואה הנדרש על ההון, כמפורט במדיניות התגמול של הבנק. מדדי הביצוע האישיים העיקריים נקבעים לפי תוכניות העבודה של הבנק ולקוחים מתחומים שונים, כגון, תחום פיננסי, תחום לקוחות, תחום תהליכים, לרבות פרויקטים ארוכי טווח ותחום תשתיות-טכנולוגיה וכוח אדם. ביעדים האישיים משולבים גם יעדים רוחביים לפי צורכי הארגון, כגון יעדי התייעלות, שביעות רצון עובדים, ושירות פנים ארגוני. אחת לשנה במסגרת תהליך אישור המענק השנתי, נבחן המתאם בין מידת ההצלחה כפי שמשקפת בציוני המדדים למידת ההצלחה כפי שמשקפת ב-BSC. במקרים חריגים יובאו לדיון בסוף השנה במרוכז היעדים שנקבעו לצורך שינויים.

5. התאמת התגמול לביצועים לטווח ארוך

ביום 11 בפברואר 2014 אישרה האסיפה הכללית של בעלי מניות הבנק את מדיניות התגמול שלו לנושאי משרה לפי תיקון 20 לחוק החברות, התשנ"ט-1999 ("חוק החברות") ובהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 301A של המפקח על הבנקים מיום 19 בנובמבר 2013 ("הוראה בדבר מדיניות תגמול בתאגיד בנקאי") ("מדיניות התגמול"). ביום 22 ביוני 2014 אימץ הבנק מדיניות תגמול כוללת למנהליו הבכירים ועובדיו שאינם נושאי משרה, וכן תוכנית תגמול בהתאם למדיניות הכוללת שלו ("תוכנית 2014"). מדיניות התגמול ותוכנית 2014 חלו בשנת 2017 על מספר חברי הנהלה והן אינן חלות עוד על עובדי הבנק החל מיום 1 בינואר 2018. ביום 28 במרץ 2016 התקבל בכנסת חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג) התשע"ו-2016 (להלן: "חוק הגבלת התגמול"). בהתאם לחוק הגבלת התגמול ובעקבותיו, לחוק החברות ולהוראה בדבר מדיניות תגמול בתאגיד בנקאי, בנוסחה מיום 29 בספטמבר 2016, ביום 19 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי מניות הבנק מדיניות תגמול חדשה לנושאי משרה ("מדיניות התגמול החדשה"). ביום 29 בנובמבר 2016 אימץ הבנק מדיניות תגמול חדשה כוללת למנהליו הבכירים ולעובדיו שאינם נושאי משרה (כל פרקי מדיניות התגמול הללו לגבי כל האוכלוסיות יכוננו להלן יחד "מדיניות התגמול החדשה"), וכן אישר במועד זה תוכנית תגמול בהתאם למדיניות התגמול החדשה ("תוכנית 2016"). ככלל, התגמול המשתנה יהיה מורכב, בין היתר, ממענק שנתי אשר יהיה מותנה בביצועים פיננסיים של הבנק אשר יתבססו על רווח מותאם סיכון ועלות ההון לבנק, ואשר יקבע גם על-פי עמידה ביעדי ביצוע אישיים מדידים, כמותיים ואיכותיים (מודל קביעת תקציב המענק לגבי הסחרנים שונה מהאמור לעיל, ומתחשב, בין היתר, בביצועים הספציפיים של הקבוצה והחדר אליה הם משתייכים).

50% מהמענק השנתי יפרס על-פני שלוש שנים באופן אשר יצפה על ביצועים שאינם מספקים בתקופה זו, ככל שיהיו, וישולם במכשירים מבוססי מניות (על-פי רוב בדמות יחידות מניה חסומות (RSU), אשר תנאי להבשלתן הינו שהפרש התשואה על ההון לא יפחת מ-5%), ובלבד שהתגמול המשתנה בשנה נתונה יהיה גבוה מ-1/6 מהתגמול הקבוע באותה שנה, שאם לא כן, לא תתבצע דחיה כאמור, הכל כפוף לדיון החל. לפי מדיניות התגמול החדשה ותוכנית 2016 של הבנק דחייה של 50% מהמענק השנתי כאמור תתבצע רק אם התגמול המשתנה יהיה מעל 40% מהתגמול הקבוע. במקרה של הפסד שנתי נקי מפעולות רגילות או חריגה מהותית מיחס הלימות ההון התשלום ידחה התשלום הנדחה עד להצגת רווח שנתי או כי פסקה החריגה מהלימות ההון, לפי המקרה. לפי מדיניות התגמול ומדיניות התגמול החדשה, ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים להפחית עד 50% מהמענק השנתי של המנהל וזאת במקרים שמצבו הכספי או העסקי של הבנק יחייב זאת ו/או מטעמים הקשורים בתפקודו ומטעמים שינומקו על ידיהם. מדיניות התגמול ומדיניות התגמול החדשה קובעות כי, במקרה בו יתוקנו דוחותיו הכספיים המבוקרים של הבנק לשנה כלשהי, באופן שלו היה סכום המענק שהגיע למנהל בגין אותה שנה מחושב בהתאם לנתונים המתוקנים, היה מקבל המנהל מענק בסכום אחר, ישיב המנהל לבנק, או ישלם הבנק למנהל, לפי המקרה, את ההפרש בין סכום המענק שקיבל, או שלא שולם לו על-ידי הבנק, לפי המקרה, לזה שהיה זכאי לו עקב התיקון האמור, ובלבד שאם המנהל פרש מהבנק, חלפו לא יותר משלוש שנים ממועד סיום העסקתו בבנק. לעניין זה, בספטמבר 2016 עודכנה הוראה 301A להוראת ניהול בנקאי תקין ומדיניות התגמול החדשה ותוכנית 2016 נוסחו בהתאם לה, באופן לפיו נוספו הוראות חדשות לעניין חובת ההשבה של התגמול המשתנה וחובה זו הורחבה.

טז.6. תגמול משתנה

כפוף לאמור לעיל, בנסיבות מסוימות, התגמול המשתנה משולם מחציתו במזומן ומחציתו כתגמול נדחה. התגמול המשתנה הנדחה משולם לרוב באמצעות יחידות מניות חסומות. עם זאת, קיימת אפשרות לגבי החברות הבנות של הבנק בכלל ובח"ל בפרט, כי תגמול זה ישולם באמצעות יחידות מניות פנטום חסומות (או יידחה וישולם במזומן). האמור נכון גם לגבי שליחי חו"ל מטעם הבנק, מסיבות מיסוייות.

לוח טז-2: מידע כללי כמותי

2016	2017	
50	17	מספר הפגישות שנערכו על-ידי הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול במהלך שנת הדיווח
0.8	0.3	סך התגמול ששולם לחברי הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול בגין שנת הדיווח (במיליוני ש"ח)
248	232	מספר נושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים שקיבלו תגמול משתנה במהלך שנת הדיווח
-	-	מספר הבונוסים המובטחים שהוענקו במהלך שנת הדיווח
-	-	סך-כל הבונוסים המובטחים שהוענקו במהלך שנת הדיווח (במיליוני ש"ח)
-	-	מספר המענקים בעת החתימה שהוענקו במהלך שנת הדיווח
-	-	סך-כל המענקים בעת החתימה שהוענקו במהלך שנת הדיווח (במיליוני ש"ח)
10	12	מספר תשלומי הפיצויים ששולמו במהלך שנת הדיווח
29	4	סך-כל תשלומי הפיצויים ששולמו במהלך שנת הדיווח (במיליוני ש"ח)
81	43	סך התגמול הנדחה ששולם לנושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים בשנת הדיווח (במיליוני ש"ח)

לוח טז-3: סך התגמול הנדחה שטרם שולם לנושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים (במיליוני ש"ח)

2016	2017	
39	9	מזומן
-	-	מניות*
69	34	מכשירים מבוססי מניות
-	1	צורות אחרות

* לא קיים בבנק.

לוח טז-4: פירוט נוסף של סכום התגמול בגין שנת הדיווח לנושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים (במיליוני ש"ח)

2016		2017		2016		2017		
עובדים מרכזיים אחרים		נושאי משרה בכירה		עובדים מרכזיים אחרים		נושאי משרה בכירה		
נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה	
-	212	-	35	-	198	-	32	תגמול קבוע מבוסס מזומן
1	-	(2)	-	-	9	-	2	מניות ומכשירים מבוססי מניות
-	26	-	4	-	15	-	2	אחרים
6	28	-	5	4	33	-	4	תגמול משתנה מבוסס מזומן
18	-	5	-	2	-	-	-	מניות ומכשירים מבוססי מניות
-	3	-	2	-	1	-	2	אחרים

לוח טז-5: מידע כמותי על החשיפה של נושאי המשרה הבכירה והעובדים המרכזיים האחרים להתאמות משתמעות

2016	2017	
		הסכום הכולל שטרם שולם של יתרת התגמול הנדחה והתגמול המוחזק, שחשף להתאמות בדיעבד, מפורשות ו/או משתמעות (במיליוני ש"ח)
108	44	
-	-	הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות מפורשות בדיעבד (במיליוני ש"ח)
-	1	הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות משתמעות בדיעבד (במיליוני ש"ח)*

* יחידות RSU מותנות שחולטו עקב עמידה חלקית בהפרשי התשואה מהפרש התשואה המזכה בכמות המקסימלית.

יז. תוספות

יז.1. חשיפות איגוח

היקף החשיפה של הבנק בגין איגוח הינו כ-173 מיליוני ש"ח והוא נובע מקווי נזילות. הבנק מספק קווי נזילות לגופי איגוח שבהם צדדים שלישיים משמשים כיוצרים. הקווים המסופקים על-ידי הבנק מהווים חלק קטן יחסית מסך קווי הנזילות של אותם גופי איגוח. הבנק אינו מספק חיזוקי אשראי לגופים אלו. סך קווי הנזילות המסופקים לגופי איגוח כאמור לעיל ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכם ב-173 מיליוני ש"ח (כ-50 מיליוני דולר), בהשוואה ל-192 מיליוני ש"ח (כ-50 מיליוני דולר) בסוף שנת 2016. עד ליום 31 בדצמבר 2017 לא בוצעה משיכה מאף אחד מהקווים האלו. משקל הסיכון שמושם לסכום החשיפה, נקבע לפי משקל הסיכון הגבוה ביותר שמשויך לחשיפה יחידה המכוסה על-ידי המכשיר.

צחי כהן

משנה למנהל הכללי,

כיהן כמנהל הסיכונים הראשי עד ליום 28 בפברואר 2018 והוסמך על-ידי הדירקטוריון לחתום על דוח זה

ארי פינטו

המנהל הכללי

עודד ערן

יו"ר הדירקטוריון

תל-אביב, 25 במרץ 2018